www.turkishstudies.net/language

Turkish Studies - Language and Literature

eISSN: 2667-5641

Research Article / Araştırma Makalesi

Petroglyphs of Ayrancı District, Karaman: Preliminary Report and Rock Panel of Adatepe

Karaman İli Ayrancı İlçesi Petroglifleri: Ön İnceleme ve Ada Tepe Panosu

Başaran Doğu Göktürk*

Abstract: This study examines the rock images identified at six different points within the boundaries of four villages (Böğecik, Dokuzyol, Saray, and Ulu) in the rural area of Ayrancı district, Karaman. First discovered and publicized by Osman Ülkümen, these images were documented through fieldwork carried out in 2025 under the supervision of the Karaman Museum and are defined as petroglyphs in scientific terminology. The publication provides general descriptions of the region's petroglyphs on a map; it suggests that some examples from Böğecik may be dated to the Early Bronze/Early Iron Age, but leaves their study to a separate publication. A detailed inventory was prepared only for the Adatepe panel within the boundaries of Dokuzyol.

The depictions on the Adatepe panel are classified as humans, animals, and geometric shapes. A human figure with arms extended to the sides, holding a circular object, and positioned at the center of the scene is interpreted as a shaman/kam. The depictions of loaded horses, camels, and ibexes reflect themes of migration, caravans, or hunting scenes. The geometric shapes include rock cavities (cupules), horseshoe-shaped forms, and a net/trap motif represented by a single example on the panel. The horseshoe-shaped forms are thought to be protective talismans or animal traps.

Although the depictions are generally thought to have been made in the medieval period, the knot lines on the ibex horns resemble Bronze and Iron Age examples, and the fact that some depictions were later renewed makes dating more difficult. The location of the site on a caravan route and near Atlas Han suggests that the figures were made for protective purposes. Because of the damage caused by illicit excavations, it is recommended that the areas be registered as protected cultural property and that more comprehensive surface surveys be conducted.

Keywords: Karaman, Petroglyph, Rock Art, Bronze/Iron Ages, Saka/Scythian

Öz: Bu araştırma, Karaman'ın Ayrancı ilçesi kırsalındaki dört köy sınırında (Böğecik, Dokuzyol, Saray ve Ulu) altı farklı noktada tespit edilen kaya resimlerini incelemektedir. İlk kez Osman Ülkümen tarafından bulunan ve tanıtılan bu resimler, 2025 yılında Karaman Müzesi denetiminde yürütülen saha çalışmasıyla belgelenmiş ve bilimsel terminolojide petroglif olarak tanımlanmıştır. Yayında bölgedeki petrogliflerin genel

* Ress. Asst. Dr., Harran University, Faculty of Science and Literature, Department of Archaeology
Arş. Gör. Dr., Harran Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
ORCID https://orcid.org/0000-0002-5069-1220
bdgokturk@harran.edu.tr

Cite as/ Atıf: Göktürk, B.D. (2026). Petroglyphs of Ayrancı district, Karaman: preliminary report and rock panel of Adatepe / Karaman ili Ayrancı ilçesi petroglifleri: Ön inceleme ve ada tepe panosu. *Turkish Studies - Language and Literature*, *21*(Ö1), 1277-1336. [Special Issues Dedicated to Prof. Dr. Mahmut Özer], Ankara Bilim University Publications. https://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.95513
Received/Geliş: 22 May/Mayıs 2026
Accepted/Kabul: 15 September/Eylül 2026
Published/Yayın: 20 September/Eylül 2026
Checked by plagiarism software

tanımları harita üzerinde verilmiş; Böğecik'teki bazı örneklerin Erken Tunç/Erken Demir Çağı'na tarihlendirilebileceği önerilmiş, ancak bunların incelenmesi ayrı bir yayına bırakılmıştır. Ayrıntılı envanter çalışması yalnızca Dokuzyol sınırlarındaki Adatepe panosu için yapılmıştır.

Adatepe panosundaki tasvirler insanlar, hayvanlar ve geometrik şekiller olarak sınıflandırılmıştır. Kolları yanlara açık, elinde daire biçimli nesne taşıyan ve sahnenin merkezinde yer alan insan figürü şaman/kam olarak yorumlanmıştır. Yüklü at, deve ve dağ keçisi betimlemeleri göç, kervan veya av sahnesi temalarını yansıtmaktadır. Geometrik şekiller arasında kaya çukurları (cupule), at nalı biçimli şekiller ve panoda tek örneği bulunan ağ/tuzak motifi yer alır. At nalı şekillerin koruma amaçlı tılsım ya da hayvan tuzağı olabileceği düşünülmektedir.

Tasvirlerin genel olarak orta çağda yapıldığı düşünülmekle birlikte, dağ keçisi boynuzlarındaki boğum çizgileri Tunç ve Demir Çağı örnekleriyle benzerlik göstermekte; bazı tasvirlerin sonradan yenilenmiş olması ise tarihlendirmeyi zorlaştırmaktadır. Alanın kervan yolu üzerinde ve Atlas Han'a yakın olması, figürlerin koruma amacıyla yapıldığını düşündürmektedir. Kaçak kazıların yarattığı tahribat nedeniyle alanların tescillenmesi ve daha kapsamlı yüzey araştırmaları yapılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Karaman, Petroglif, Kaya Resmi, Bronz/Demir Çağ, Saka/İskit

Structured Abstract:

This study examines the rock art identified at six different sites within the boundaries of four villages (Böğecik, Dokuzyol, Saray, and Ulu) in the rural area of Ayrancı District, Karaman Province. First discovered and documented by Osman Ülkümen, these rock art sites were recorded during a field survey carried out in 2025 under the supervision of the Karaman Museum. The rock art identified in this study is referred to as 'petroglyphs' in the scientific terminology established by researchers working in the same field. Technically, petroglyphs are the general term given to images created by the removal of surface layers through impacts made on the rock surface using various tools, resulting in a negative-positive appearance. The images identified in the Karaman countryside have also been defined as petroglyphs.

In the study, the general descriptions of the petroglyphs examined in the region, based on village boundaries, are provided with their locations marked on a map; furthermore, the diversity of the images is briefly outlined, and brief assessments are made regarding the periods in which they may have been created. It has been suggested that some of the petroglyph examples located within the boundaries of the village of Böğecik may be dated to the Early Bronze/Early Iron Age; however, a detailed study of these examples has been left for a separate publication. Not all of the images encountered have been examined in this publication; instead, a detailed inventory study has been included solely for the depictions on the panel known as the "Adatepe panel", situated within the boundaries of the village of Dokuzyol.

The inventory study involves the numbered, scaled drawing and description of depictions on the panel's surface whose outlines are intact and can be traced. As a result of this inventory study, it was found that the panel's surface features depictions exhibiting various similarities and differences. These depictions were examined under different headings: humans, animals and geometric shapes. Under the "humans" heading, an example that could represent a shaman/kam was examined; under the "animals" heading, depictions of mountain goats, horses showing they are laden with a load, and camels were considered separately. Furthermore, another group encountered was defined as geometric shapes, and explanations were provided regarding what the meanings and definitions of these shapes might be. By explaining the themes conveyed by all the depictions engraved on the panel's surface, the text presents examples of these depictions from the immediate region, primarily their counterparts within Anatolia, as well as examples from more distant regions that may be connected. Among the depictions, those we identify as human and which display anthropomorphic features have been classified as shamanic figures due to the large size of their hands in relation to their bodies, their arms being depicted spread out horizontally to either side, the circular objects they hold in their hands, the garment-like extensions they possess, and their central position within the scene. Depictions of this type are frequently encountered in rock art sites. Whilst they are found in rock art sites across Anatolia, examples have also been found in the form of graffiti on architectural structures, particularly from the 1200s onwards. Consequently, the presence of shaman depictions in the region also demonstrates the diversity of the region's religious beliefs. The animal depictions visible on the panel's surface, featuring laden horses, camels and mountain goats, convey narratives that can be characterised as themes of migration or caravans. The mountain goats, meanwhile, are depicted within an area formed by geometric shapes arranged in the form of pits, nets, traps or snares surrounding them, and are thus also interpreted as a hunting scene. The final group of depictions on the panel's surface consists of geometric shapes. These are termed 'cupules' in the literature—that is, rock pits or rock hollows—and are defined as areas used for functions such as grinding and mixing from early periods onwards. Whilst examples can be found all over the world, similar ones exist at the Düden and Tahtalı Höyük settlements located near the region. Whilst some of these rock pits are arranged in an irregular pattern, examples have also been identified where they are arranged in a circular or radial pattern, reminiscent of the sun or similar luminous objects. Another group within the geometric shapes consists of examples resembling a horseshoe. It is suggested that such shapes were created for the purpose of protection or as talismans for horses used on caravan routes. Furthermore, it is thought that these shapes also represent specialised trap areas—also known as "desert kites"—designed to confine herds of animals within specific areas. The final example within this group is a depiction characterised as a 'net/trap', of which there is a single instance on the panel's surface. The fact that the surface bearing the depictions is covered in soil suggests that there may be other depictions buried beneath it.

It is generally thought that the depictions were created during the Middle Ages. However, the presence of larger rock niches adjacent to the Adatepe panel—which are thought to have been used for libations—and the identification of similar examples in nearby historical settlements demonstrate that the area has been of

significance since early periods. Furthermore, the distinct rendering of the knobs on the horns in two of the mountain goat depictions is similar to depictions of mountain goats found in rock art from the Bronze Age or Iron Age. Some of these examples found in Anatolia are also dated to the Saka/Scythian period. Furthermore, it is evident from the different impact marks on the surface that some of the depictions on the panel were retouched at a much later date than their original creation. Such traces of retouching are rare examples within Anatolia, and these marks make dating the work even more difficult. Given the region's location on caravan routes, and the presence of Atlas Han—now abandoned but situated very close to the Adatepe panel—it is suggested that the depictions of laden horses, horseshoes and camels were created by travellers using this route out of a desire to protect themselves through magic or amulets. Furthermore, rock pits in the area, thought to have been used for libations, point to the region's significance in earlier periods. The presence of unauthorised excavations in the area has been identified, and it has been established that the continuation of these excavations has led to the destruction of rock art dating back to the Bronze Age and Early Iron Age—and possibly even earlier. For this reason, it has been recommended that the relevant areas be registered as cultural heritage sites requiring immediate protection. It is advised that more comprehensive surface surveys be carried out in the Ayrancı region to reach definitive conclusions regarding the provenance and chronology of the depictions.

Keywords: Karaman, Petroglyph, Rock Art, Bronze/Iron Ages, Saka/Scythian

الملخص المنهجي

،تتناول هذه الدراسة فنون الصخور التي تم تحديدها في ستة مواقع مختلفة ضمن حدود أربع قرى (بوغجك، دوكوزيول، سراي وأولو) في المناطق الريفية التابعة لقضاء أيرانجي، محافظة قرمان. وقد اكتشف هذه المواقع وسجلها لأول مرة عثمان ألكومن، ثم جرى توثيقها خلال المسح الميداني الذي أُنجز سنة 2025 تحت إشراف متحف قرمان. ويُشار إلى هذه الفنون الصخرية في المصطلح العلمي المعتمد من تقنياً، يُطلق هذا المصطلح على الصور التي تُنشأ عبر إزالة .(Petroglyphs) "الباحثين العاملين في هذا المجال باسم "النقوش الصخرية الطبقات السطحية للصخر بواسطة ضربات بأدوات مختلفة، مما ينتج مظهراً سلبياً–إيجابياً. وقد عُرّفت الصور المكتشفة في ريف قرمان أيضاً .على أنها نقوش صخرية

تقدم الدراسة أوصافاً عامة للنقوش الصخرية في المنطقة وفق حدود القرى، مع تحديد مواقعها على الخريطة، كما تعرض تنوع الصور وتقدم تقييماً موجزاً للفترات التي يُحتمل أن تكون قد أُنشئت فيها. وقد اقتُرح أن بعض الأمثلة الواقعة ضمن حدود قرية بوغجك يمكن تأريخها إلى العصر البرونزي المبكر/العصر الحديدي المبكر، غير أن دراسة تفصيلية لهذه الأمثلة أُرجئت إلى نشر مستقل. لم تُفحص جميع الصور المكتشفة في هذا البحث، بل اقتصر الجرد التفصيلي على النقوش الموجودة في اللوحة المعروفة باسم "لوحة أداة تبه"، الواقعة ضمن .حدود قرية دوكوزيول

يتضمن الجرد رسوماً مرقمة ومقيّسة ووصفاً للنقوش التي ما تزال خطوطها واضحة وقابلة للتتبع. وقد تبين أن سطح اللوحة يضم نقوشاً تتسم بتشابهات واختلافات متنوعة، جرى تصنيفها تحت عناوين: الإنسان، الحيوان، والأشكال الهندسية. تحت عنوان "الإنسان"، دُرس .مثال يمكن أن يمثل شامان/كام؛ وتحت عنوان "الحيوان"، عُرضت نقوش الماعز الجبلي، والخيول المحمّلة بالأثقال، والجمال على نحو منفصل أما المجموعة الأخرى فقد عُرّفت بالأشكال الهندسية، مع تقديم تفسيرات لمعانيها المحتملة. ومن خلال تحليل الموضوعات التي تنقلها جميع النقوش المنقوشة على سطح اللوحة، يعرض النص أمثلة من المنطقة القريبة، وخاصة نظائرها في الأناضول، إضافة إلى أمثلة من مناطق أبعد .قد تكون مرتبطة بها

النقوش التي حُددت كتصويرات بشرية ذات سمات أنثروبومورفية صُنّفت كصور شامانية، وذلك بسبب ضخامة الأيدي نسبة إلى الأجساد، وتمثيل الأذرع ممدودة أفقياً، والأجسام الدائرية التي يحملونها، والامتدادات الشبيهة بالملابس، وموقعهم المركزي في المشهد. وتُعد هذه التصويرات من الأنماط الشائعة في مواقع فنون الصخور، حيث تظهر في مواقع متعددة عبر الأناضول، كما وُجدت أمثلة منها على شكل .كتابات جدارية في المباني المعمارية منذ القرن الثالث عشر. وبالتالي، فإن وجود صور الشامان في المنطقة يُظهر تنوع المعتقدات الدينية فيها أما نقوش الحيوانات، بما فيها الخيول المحمّلة والجمال والماعز الجبلي، فهي تنقل موضوعات يمكن تصنيفها كرموز للهجرة أو القوافل. ويُصوَّر .الماعز الجبلي داخل مساحة من الأشكال الهندسية المرتبة على هيئة حفر أو شبكات أو مصائد تحيط به، مما يُفسَّر كمشهد صيد

أما المجموعة الأخيرة من النقوش فهي الأشكال الهندسية، وتُعرف في الأدبيات باسم "الحفر الصخرية" أو "الكُبُول"، وتُعرّف كمناطق استُخدمت منذ العصور المبكرة لأغراض الطحن والخلط. ورغم وجود أمثلة مشابهة في العالم، فإن نظائرها موجودة أيضاً في مستوطنتي دودن وتاهطالي هويوك القريبتين من المنطقة. بعض هذه الحفر مرتبة بشكل غير منتظم، بينما توجد أمثلة أخرى مرتبة بشكل دائري أو شعاعي يشبه الشمس أو الأجرام المضيئة. وهناك مجموعة أخرى من الأشكال الهندسية تشبه حدوة الحصان، ويُعتقد أنها صُنعت بغرض الحماية أو كتمائم للخيول المستخدمة في طرق القوافل. كما يُظن أن هذه الأشكال تمثل مناطق مصائد متخصصة تُعرف باسم "طائرات الصحراء"، صُممت لحصر .قطعان الحيوانات في مناطق محددة. المثال الأخير ضمن هذه المجموعة هو تصوير يُعرّف كـ"شبكة/مصيدة"، وهو الوحيد على سطح اللوحة .ويشير تغطية سطح اللوحة بالتربة إلى احتمال وجود نقوش أخرى مطمورة تحتها

يُعتقد عموماً أن هذه النقوش أُنشئت خلال العصور الوسطى. غير أن وجود محاريب صخرية كبيرة بجوار لوحة أداة تبه، والتي يُظن أنها استُخدمت للسكب الطقسي، إضافة إلى تحديد أمثلة مشابهة في المستوطنات التاريخية القريبة، يُظهر أن المنطقة كانت ذات أهمية منذ العصور المبكرة. كما أن التمثيل المميز للعُقَد على قرون اثنين من نقوش الماعز الجبلي يشبه أمثلة من العصر البرونزي أو العصر الحديدي. بعض هذه

الأمثلة في الأناضول مؤرخة أيضاً إلى فترة السكا/السكيثيين. ومن الواضح من آثار الضربات المختلفة على السطح أن بعض النقوش أُعيد نقشها في فترة لاحقة، وهذه الآثار تُعد أمثلة نادرة في الأناضول، وتزيد من صعوبة تأريخ العمل. ونظراً لموقع المنطقة على طرق القوافل، ووجود خان أطلس القريب من لوحة أداة تبه، يُقترح أن نقوش الخيول المحمّلة وحدوات الحصان والجمال أُنشئت من قبل المسافرين على هذا الطريق بدافع حماية أنفسهم بالسحر أو التمائم. كما تشير الحفر الصخرية في المنطقة، التي يُعتقد أنها استُخدمت للسكب الطقسي، إلى أهمية المنطقة في الفترات المبكرة. وقد تم تحديد وجود حفريات غير مرخّصة في المنطقة، وتبيّن أن استمرارها أدى إلى تدمير فنون صخرية تعود إلى العصر البرونزي والعصر الحديدي المبكر وربما إلى فترات أقدم. لذلك، أوصيت بضرورة تسجيل هذه المناطق كمواقع تراث ثقافي تحتاج إلى حماية عاجلة، كما أوصيت بإجراء مسوحات سطحية أكثر شمولاً في منطقة أيرانجي للتوصل إلى نتائج حاسمة بشأن أصل وتاريخ هذه النقوش.

الكلمات المفتاحية: قرمان، النقوش الصخرية، فنون الصخور، العصر البرونزي/العصر الحديدي، السكا/السكيثيون.

Résumé Structuré:

Cette étude examine l'art rupestre identifié sur six sites différents situés dans les limites de quatre villages (Böğecik, Dokuzyol, Saray et Ulu) dans la zone rurale du district d'Ayrancı, province de Karaman. Découverts et documentés pour la première fois par Osman Ülkümen, ces sites ont été enregistrés lors d'une prospection de terrain réalisée en 2025 sous la supervision du Musée de Karaman. L'art rupestre identifié dans cette étude est désigné par le terme scientifique « pétroglyphes », adopté par les chercheurs travaillant dans ce domaine. Techniquement, les pétroglyphes sont des images créées par l'enlèvement de couches superficielles de la roche à l'aide de divers outils, produisant un effet négatif–positif. Les images découvertes dans la campagne de Karaman ont également été définies comme des pétroglyphes.

L'étude fournit des descriptions générales des pétroglyphes examinés dans la région, en fonction des limites villageoises, avec localisation cartographique ; elle expose également la diversité des images et propose des évaluations succinctes concernant les périodes de leur création. Il a été suggéré que certains exemples situés dans le village de Böğecik pourraient être datés de l'âge du Bronze ancien ou du Fer ancien ; toutefois, une étude détaillée de ces exemples est réservée à une publication distincte. Toutes les images rencontrées n'ont pas été examinées dans cette publication ; un inventaire détaillé a été réalisé uniquement pour les représentations de la « panneau d'Adatepe », situé dans le village de Dokuzyol.

L'inventaire comprend des dessins numérotés et à l'échelle, ainsi que la description des représentations dont les contours sont intacts et traçables. Il a été constaté que la surface du panneau présente des représentations présentant diverses similitudes et différences. Ces représentations ont été étudiées sous différents titres : humains, animaux et formes géométriques. Sous la rubrique « humains », un exemple pouvant représenter un chaman/kam a été examiné ; sous la rubrique « animaux », les représentations de chèvres de montagne, de chevaux chargés et de chameaux ont été considérées séparément. Une autre catégorie a été définie comme formes géométriques, avec des explications sur leurs significations possibles. En exposant les thèmes véhiculés par l'ensemble des représentations gravées sur la surface du panneau, le texte présente des exemples de la région immédiate, principalement leurs homologues anatoliens, ainsi que des exemples plus lointains susceptibles d'être liés.

Les représentations identifiées comme humaines et présentant des traits anthropomorphes ont été classées comme figures chamaniques en raison de la taille disproportionnée de leurs mains par rapport à leurs corps, de leurs bras étendus horizontalement, des objets circulaires qu'elles tiennent, des extensions semblables à des vêtements et de leur position centrale dans la scène. Ce type de représentation est fréquent dans les sites d'art rupestre. On les retrouve dans divers sites anatoliens, mais aussi sous forme de graffiti sur des structures architecturales, notamment à partir du XIIIe siècle. La présence de représentations chamaniques dans la région illustre donc la diversité des croyances religieuses locales. Les représentations animales visibles sur la surface du panneau, incluant chevaux chargés, chameaux et chèvres de montagne, véhiculent des récits pouvant être caractérisés comme des thèmes de migration ou de caravanes. Les chèvres de montagne, quant à elles, sont représentées dans une zone formée de figures géométriques disposées en fosses, filets, pièges ou nasses les entourant, et sont ainsi interprétées comme une scène de chasse.

Le dernier groupe de représentations sur la surface du panneau consiste en formes géométriques. Celles-ci sont appelées « cupules » dans la littérature, c'est-à-dire des cavités ou creux rocheux, définis comme des zones utilisées pour des fonctions telles que le broyage et le mélange dès les périodes anciennes. Bien que des exemples existent dans le monde entier, des analogies se trouvent dans les sites de Düden et Tahtalı Höyük proches de la région. Certaines de ces cupules sont disposées de manière irrégulière, tandis que d'autres sont

organisées en motifs circulaires ou radiaux rappelant le soleil ou des objets lumineux. Un autre groupe de formes géométriques comprend des exemples ressemblant à des fers à cheval. Il est suggéré que ces formes ont été créées à des fins de protection ou comme talismans pour les chevaux utilisés sur les routes caravanières. Il est également pensé que ces formes représentent des zones de piégeage spécialisées — connues sous le nom de « cerfs-volants du désert » — conçues pour confiner des troupeaux d'animaux dans des espaces spécifiques. Le dernier exemple de ce groupe est une représentation caractérisée comme « filet/piège », dont un seul exemplaire existe sur la surface du panneau. Le fait que la surface portant les représentations soit recouverte de terre suggère la présence possible d'autres représentations enfouies.

Il est généralement admis que ces représentations ont été créées au Moyen Âge. Cependant, la présence de niches rocheuses plus grandes adjacentes au panneau d'Adatepe — supposées avoir été utilisées pour des libations — et l'identification d'exemples similaires dans des établissements historiques voisins démontrent que la zone était significative dès les périodes anciennes. De plus, le rendu distinct des protubérances sur les cornes de deux représentations de chèvres de montagne est similaire à des représentations de l'âge du Bronze ou du Fer. Certains exemples découverts en Anatolie sont également datés de la période saka/scythe. Il est manifeste, d'après les marques d'impact différentes sur la surface, que certaines représentations ont été retouchées bien après leur création initiale. Ces traces de retouche constituent des exemples rares en Anatolie et compliquent davantage la datation. Étant donné la localisation de la région sur les routes caravanières, et la présence du caravansérail Atlas Han — aujourd'hui abandonné mais situé très près du panneau d'Adatepe — il est suggéré que les représentations de chevaux chargés, de fers à cheval et de chameaux ont été réalisées par des voyageurs empruntant cette route, dans un désir de se protéger par magie ou amulettes. Par ailleurs, les cupules de la région, supposées avoir été utilisées pour des libations, indiquent l'importance du site dès les périodes anciennes. La présence de fouilles non autorisées dans la zone a été constatée, et il a été établi que leur poursuite a entraîné la destruction d'art rupestre datant de l'âge du Bronze et du Fer ancien — voire de périodes antérieures. Pour cette raison, il est recommandé que les zones concernées soient enregistrées comme sites du patrimoine culturel nécessitant une protection immédiate. Il est conseillé de réaliser des prospections de surface plus complètes dans la région d'Ayrancı afin d'obtenir des conclusions définitives sur la provenance et la chronologie des représentations.

Mots-clés : Karaman, pétroglyphe, art rupestre, Âge du Bronze/Âge du Fer, Saka/Scythes.

Resumen Estructurado:

Este estudio examina el arte rupestre identificado en seis sitios diferentes dentro de los límites de cuatro aldeas (Böğecik, Dokuzyol, Saray y Ulu) en la zona rural del distrito de Ayrancı, provincia de Karaman. Descubiertos y documentados por primera vez por Osman Ülkümen, estos sitios fueron registrados durante una prospección de campo realizada en 2025 bajo la supervisión del Museo de Karaman. El arte rupestre identificado en este estudio se denomina "petroglifos" en la terminología científica establecida por los investigadores que trabajan en el mismo campo. Técnicamente, los petroglifos son el término general dado a las imágenes creadas mediante la eliminación de capas superficiales a través de impactos realizados en la superficie de la roca con diversas herramientas, lo que produce una apariencia negativo–positivo. Las imágenes identificadas en el campo de Karaman también han sido definidas como petroglifos.

En el estudio se ofrecen descripciones generales de los petroglifos examinados en la región, organizados según los límites de las aldeas, con sus ubicaciones señaladas en un mapa; además, se expone brevemente la diversidad de las imágenes y se realizan valoraciones sobre los períodos en los que pudieron haber sido creadas. Se ha sugerido que algunos ejemplos localizados en la aldea de Böğecik podrían datarse en la Edad del Bronce temprano/Edad del Hierro temprano; sin embargo, un estudio detallado de estos ejemplos se ha dejado para una publicación aparte. No todas las imágenes encontradas han sido examinadas en esta publicación; en cambio, se ha incluido un inventario detallado únicamente de las representaciones en el panel conocido como "panel de Adatepe", situado en la aldea de Dokuzyol.

El inventario consiste en dibujos numerados y a escala, así como en la descripción de las representaciones cuya silueta se conserva intacta y puede seguirse. Como resultado de este inventario se constató que la superficie del panel presenta representaciones con diversas similitudes y diferencias. Estas representaciones se examinaron bajo distintos apartados: humanos, animales y formas geométricas. En el apartado "humanos" se analizó un ejemplo que podría representar a un chamán/kam; en el apartado "animales"

se consideraron por separado las representaciones de cabras montesas, caballos cargados y camellos. Asimismo, se definió otro grupo como formas geométricas, y se ofrecieron explicaciones sobre sus posibles significados. Al explicar los temas transmitidos por todas las representaciones grabadas en la superficie del panel, el texto presenta ejemplos de la región inmediata, principalmente sus equivalentes en Anatolia, así como ejemplos de regiones más lejanas que podrían estar relacionadas.

Las representaciones identificadas como humanas y que muestran rasgos antropomórficos han sido clasificadas como figuras chamánicas debido al gran tamaño de sus manos en relación con sus cuerpos, sus brazos extendidos horizontalmente, los objetos circulares que sostienen, las extensiones semejantes a vestimentas y su posición central en la escena. Este tipo de representaciones se encuentra con frecuencia en sitios de arte rupestre. Aunque aparecen en sitios de toda Anatolia, también se han hallado ejemplos en forma de grafitis en estructuras arquitectónicas, especialmente a partir del siglo XIII. En consecuencia, la presencia de representaciones chamánicas en la región demuestra la diversidad de las creencias religiosas locales. Las representaciones animales visibles en la superficie del panel, que incluyen caballos cargados, camellos y cabras montesas, transmiten narrativas que pueden caracterizarse como temas de migración o caravanas. Las cabras montesas, por su parte, están representadas dentro de un área formada por figuras geométricas dispuestas en forma de fosas, redes, trampas o lazos que las rodean, y se interpretan como una escena de caza.

El último grupo de representaciones en la superficie del panel consiste en formas geométricas. Estas se denominan “cúpulas” en la literatura —es decir, cavidades o huecos en la roca— y se definen como áreas utilizadas para funciones como moler y mezclar desde épocas tempranas. Aunque se encuentran ejemplos en todo el mundo, existen similares en los asentamientos de Düden y Tahtalı Höyük, situados cerca de la región. Algunas de estas cavidades están dispuestas de manera irregular, mientras que otras se organizan en patrones circulares o radiales, que recuerdan al sol u otros objetos luminosos. Otro grupo dentro de las formas geométricas consiste en ejemplos que se asemejan a herraduras. Se sugiere que tales formas fueron creadas con fines de protección o como talismanes para los caballos utilizados en las rutas caravaneras. Además, se piensa que estas formas representan áreas de trampas especializadas —también conocidas como “cometas del desierto”— diseñadas para confinar rebaños de animales en espacios específicos. El último ejemplo dentro de este grupo es una representación caracterizada como “red/trampa”, de la cual existe un único caso en la superficie del panel. El hecho de que la superficie que contiene las representaciones esté cubierta de tierra sugiere que podrían existir otras representaciones enterradas.

En general, se considera que las representaciones fueron creadas durante la Edad Media. Sin embargo, la presencia de nichos rocosos más grandes junto al panel de Adatepe —que se cree que se usaban para libaciones— y la identificación de ejemplos similares en asentamientos históricos cercanos demuestran que el área ha tenido importancia desde épocas tempranas. Asimismo, el detalle distintivo de los nudos en los cuernos de dos representaciones de cabras montesas es similar a las representaciones de cabras montesas halladas en el arte rupestre de la Edad del Bronce o del Hierro. Algunos de estos ejemplos encontrados en Anatolia también se datan en el período saka/escita. Además, es evidente por las diferentes marcas de impacto en la superficie que algunas representaciones fueron retocadas mucho después de su creación original. Tales huellas de retoque son ejemplos raros en Anatolia y dificultan aún más la datación de la obra. Dada la ubicación de la región en las rutas caravaneras, y la presencia de Atlas Han —hoy abandonado pero situado muy cerca del panel de Adatepe— se sugiere que las representaciones de caballos cargados, herraduras y camellos fueron realizadas por viajeros que utilizaban esta ruta con el deseo de protegerse mediante magia o amuletos. Además, las cavidades rocosas de la zona, que se cree que se usaban para libaciones, señalan la importancia de la región en períodos anteriores. Se ha identificado la presencia de excavaciones no autorizadas en el área, y se ha establecido que su continuación ha provocado la destrucción de arte rupestre que data de la Edad del Bronce y de la Edad del Hierro temprano —y posiblemente de épocas aún más antiguas. Por esta razón, se recomienda que las áreas pertinentes sean registradas como sitios de patrimonio cultural que requieren protección inmediata. Se aconseja realizar prospecciones de superficie más completas en la región de Ayrancı para alcanzar conclusiones definitivas sobre la procedencia y cronología de las representaciones.

Palabras clave: Karaman, petroglifo, arte rupestre, Edad del Bronce/Edad del Hierro, saka/escita.

结构化摘要:

本研究考察了位于卡拉曼省艾兰哲区农村地区四个村庄（Böğecik、Dokuzyol、Saray 和 Ulu）范围内六处遗址的岩画。这些岩画最初由奥斯曼·于屈门（Osman Ülkümen）发现并记录，后于 2025 年在卡拉曼博物馆的监督下进行的实地调查中再次登记。本研究所鉴定的岩画在相关学术领域的科学术语中被称为“岩刻画”（petroglyphs）。从技术上讲，岩刻画是指通过工具敲击岩石表面去除表层而形成的图像，呈现出负–正的视觉效果。卡拉曼乡村地区发现的图像也被定义为岩刻画。

研究根据村庄范围对岩刻画进行总体描述，并在地图上标注其位置；同时简要概述了图像的多样性，并对其可能的创作时期进行了初步评估。有学者提出，位于 Böğecik 村的一些岩刻画可能可追溯至青铜时代早期/铁器时代早期；然而，这些实例的详细研究留待另行发表。本出版物并未全面考察所有发现的图像，而是仅对位于 Dokuzyol 村境内的“阿达特佩（Adatepe）岩画板”上的图像进行了详细的编目研究。

编目研究包括对板面上轮廓完整、可追踪的图像进行编号、比例绘制和描述。结果显示，该板面上的图像既有相似之处，也存在差异。这些图像被分为三类：人类、动物和几何形状。在“人类”类别中，分析了一个可能代表萨满/卡姆的例子；在“动物”类别中，分别考察了山羊、负重的马以及骆驼的描绘；另一类则被定义为几何形状，并对其可能的意义进行了阐释。通过解释板面上所有图像所传达的主题，文本不仅展示了来自本地区的实例，尤其是安纳托利亚的对应例子，还涉及可能存在联系的更远地区的实例。

其中，被认定为人类并具有拟人化特征的图像因其手部相对于身体的巨大比例、双臂水平伸展、手中持有的圆形物体、衣饰般的延展以及在场景中的中心位置，被归类为萨满形象。这类描绘在岩画遗址中屡见不鲜，不仅在安纳托利亚各地的岩画遗址中出现，自 13 世纪以来也常见于建筑物上的涂鸦。因此，该地区存在萨满形象也表明了宗教信仰的多样性。板面上的动物描绘，包括负重的马、骆驼和山羊，传达了可被视为迁徙或商队主题的叙事。而山羊则被描绘在由几何形状构成的区域内，这些几何形状排列成坑、网、陷阱或套索，因而被解释为狩猎场景。

板面上的最后一类图像是几何形状。这些在文献中被称为“杯状凹坑”（cupules），即岩石上的坑或凹洞，被认为自早期以来用于研磨和混合等功能。类似实例遍布全球，在该地区附近的 Düden 和 Tahtalı Höyük 聚落也有发现。其中一些岩坑排列不规则，另一些则呈圆形或放射状，类似太阳或其他发光体。另一类几何形状类似马蹄铁，据推测其作用是保护或作为商队马匹的护符。此外，这些形状也被认为代表了专门的陷阱区——即所谓的“沙漠风筝”，用于将动物群体限制在特定区域。该组中的最后一个例子是一幅被归类为“网/陷阱”的图像，在板面上仅有一例。板面覆盖着土壤，暗示可能还有其他图像尚未出土。

一般认为这些图像创作于中世纪。然而，阿达特佩岩画板旁的大型岩石壁龛（被认为用于祭酒），以及在附近历史聚落中发现的类似实例，表明该地区自早期以来就具有重要意义。此外，两幅山羊图像角上突起的独特表现方式与青铜时代或铁器时代的山羊描绘相似。在安纳托利亚发现的一些实例也被定年为萨迦/斯基泰时期。岩面上的不同敲击痕迹显示部分图像在原始创作后曾被重新刻画。这类再加工痕迹在安纳托利亚极为罕见，使得作品的年代判定更加困难。鉴于该地区位于商队路线之上，且阿达特佩岩画板附近有现已废弃的 Atlas Han 驿站，因此推测负重马、马蹄铁和骆驼的描绘是旅人出于通过魔法或护符保护自身的愿望而创作的。此外，该地区的岩坑被认为用于祭酒，进一步表明其在早期时期的重要性。研究还发现该地区存在未经许可的挖掘活动，并确认这些活动导致了可能追溯至青铜时代、铁器时代早期甚至更早的岩画遭到破坏。因此，建议将相关区域登记为亟需保护的文化遗产地。同时，建议在艾兰哲地区开展更为全面的地表调查，以获得关于这些图像来源和年代的确切结论。

关键词： 卡拉曼、岩刻画、岩画、青铜/铁器时代、萨迦/斯基泰。

Структурированный реферат:

В настоящем исследовании рассматривается наскальное искусство, выявленное на шести различных памятниках в пределах четырёх деревень (Бёгеджик, Докуёзёл, Сарай и Улу), расположенных в сельской местности района Айранджы, провинции Караман. Эти памятники были впервые обнаружены и задокументированы Османом Юлькюменом, а затем зарегистрированы в ходе полевых исследований, проведённых в 2025 году под руководством Караманского музея. В научной терминологии, принятой исследователями данной области, выявленные изображения обозначаются как «петроглифы». Технически петроглифы — это изображения, созданные путём удаления поверхностных слоёв посредством ударов по каменной поверхности различными орудиями, что придаёт им отрицательно–положительный визуальный эффект. Изображения, выявленные в сельской местности Карамана, также определяются как петроглифы.

В исследовании представлены общие описания петроглифов региона по деревенским границам с нанесением их местоположения на карту; кратко изложено разнообразие изображений и даны предварительные оценки относительно времени их создания. Предполагается, что некоторые примеры, расположенные в пределах деревни Бёгеджик, могут датироваться ранним бронзовым/ранним железным веком; однако их детальное изучение оставлено для отдельной публикации. Не все изображения были рассмотрены в данной работе; подробный инвентаризационный анализ выполнен только для изображений на панели «Адатепе», находящейся в пределах деревни Докуёзёл.

Инвентаризация включает нумерованные и масштабированные рисунки, а также описание изображений, контуры которых сохранились и могут быть прослежены. В результате установлено, что поверхность панели содержит изображения, демонстрирующие как сходства, так и различия. Эти изображения были классифицированы по трём разделам: человек, животные и геометрические фигуры. В разделе «человек» рассмотрен пример, который может представлять шамана/кама; в разделе «животные» отдельно проанализированы изображения горных козлов, нагруженных лошадей и верблюдов. Ещё одна группа определена как геометрические фигуры, и даны объяснения их возможного значения. При этом темы, передаваемые всеми изображениями на поверхности панели, сопоставлены с аналогами из ближайшего региона, прежде всего из Анатолии, а также с примерами из более отдалённых мест, которые могут быть связаны.

Изображения, идентифицированные как человеческие и обладающие антропоморфными чертами, классифицированы как шаманские фигуры. Это объясняется непропорционально большими руками по отношению к телу, горизонтально раскинутыми руками, круглыми предметами в руках, одеждоподобными элементами и центральным положением в сцене. Подобные изображения часто встречаются на памятниках наскального искусства. Они известны не только в Анатолии, но и в виде граффити на архитектурных сооружениях, особенно начиная с XIII века. Следовательно, наличие шаманских изображений в регионе свидетельствует о разнообразии религиозных верований. Животные изображения на поверхности панели — нагруженные лошади, верблюды и горные козлы — передают сюжеты, которые можно охарактеризовать как темы миграции или караванов. Горные козлы изображены в пространстве, образованном геометрическими фигурами в виде ям, сетей, ловушек или силков, что интерпретируется как сцена охоты.

Последняя группа изображений на поверхности панели состоит из геометрических фигур. В литературе они называются «купулами» — то есть каменными ямками или углублениями, которые с древних времён использовались для функций вроде измельчения и смешивания. Подобные примеры встречаются по всему миру, а также в поселениях Дюден и Тахталы Хёюк, расположенных недалеко от региона. Некоторые из этих ям расположены хаотично, другие — в круговом или радиальном порядке, напоминающем солнце или другие светящиеся объекты. Другая группа геометрических фигур напоминает подковы. Предполагается, что такие формы создавались с целью защиты или как талисманы для лошадей, использовавшихся на караванных путях. Кроме того, считается, что они представляют специализированные ловчие зоны — так называемые «пустынные кайты», предназначенные для загонного удержания стад животных. Последний пример в этой группе — изображение, охарактеризованное как «сеть/ловушка», единственное на поверхности панели. Тот факт, что поверхность с изображениями покрыта почвой, указывает на возможность существования других, ещё не выявленных изображений.

В целом считается, что изображения были созданы в Средние века. Однако наличие крупных каменных ниш рядом с панелью Адатепе, которые, как предполагается, использовались для возлияний, а также выявление аналогичных примеров в близлежащих исторических поселениях свидетельствуют о значимости этой территории с ранних времён. Кроме того, особая прорисовка выступов на рогах двух изображённых горных козлов сходна с изображениями бронзового или железного века. Некоторые из этих примеров в Анатолии датируются также периодом сако/скифов. Очевидно, что по различным следам ударов на поверхности часть изображений была перерисована значительно позже первоначального создания. Такие следы ретуши являются редкими примерами в Анатолии и усложняют датировку. Учитывая расположение региона на караванных маршрутах и наличие караван-сарая Атлас-хан — ныне заброшенного, но находящегося очень близко к панели Адатепе, — предполагается, что изображения нагруженных лошадей, подков и верблюдов были созданы путешественниками, использовавшими этот путь, из желания защитить себя посредством магии или амулетов. Кроме того, каменные ямки в районе, предположительно использовавшиеся для возлияний, указывают на значимость региона в более ранние периоды. Выявлено наличие несанкционированных раскопок, установлено, что их продолжение привело к разрушению наскального искусства, относящегося к бронзовому и раннему железному веку — а возможно, и к более ранним эпохам. По этой причине рекомендуется зарегистрировать соответствующие территории как объекты культурного наследия, требующие немедленной охраны. Также предлагается проведение более масштабных поверхностных исследований в районе Айранджы для получения окончательных выводов о происхождении и хронологии изображений.

Ключевые слова: Караман, петроглиф, наскальное искусство, бронзовый/железный век, сако/скифы.

संरचित सारांश:

यह अध्ययन करामान प्रांत के ऐरांजी ज़िले के ग्रामीण क्षेत्र में स्थित चार गाँवों (बोगेजिक, डोकुज़योल, सराय और उलु) की सीमाओं के भीतर छह विभिन्न स्थलों पर पहचानी गई शैल कला की जाँच करता है। इन शैल कला स्थलों की खोज और दस्तावेज़ीकरण सबसे पहले उस्मान उल्क्यूमेन ने किया था, और बाद में 2025 में करामान संग्रहालय के पर्यवेक्षण में किए गए क्षेत्रीय सर्वेक्षण के दौरान इन्हें दर्ज किया गया। इस अध्ययन में पहचानी गई शैल कला को वैज्ञानिक शब्दावली में "पेट्रोग्लिफ़" कहा गया है। तकनीकी रूप से, पेट्रोग्लिफ़ वे चित्र हैं जो विभिन्न उपकरणों से शैल सतह पर प्रहार कर सतही परतों को हटाकर बनाए जाते हैं, जिससे नकारात्मक–सकारात्मक दृश्य प्रभाव उत्पन्न होता है। करामान ग्रामीण क्षेत्र में पहचानी गई छवियों को भी पेट्रोग्लिफ़ के रूप में परिभाषित किया गया है।

अध्ययन में गाँवों की सीमाओं के आधार पर क्षेत्र में पाए गए पेट्रोग्लिफ़ का सामान्य विवरण दिया गया है, उनके स्थान मानचित्र पर अंकित किए गए हैं; साथ ही छवियों की विविधता का संक्षिप्त विवरण प्रस्तुत किया गया है और उनके निर्माण काल के संबंध में संक्षिप्त आकलन किया गया है। सुझाव दिया गया है कि बोगेजिक गाँव की सीमाओं में स्थित कुछ उदाहरणों को प्रारंभिक कांस्य युग/प्रारंभिक लौह युग का माना जा सकता है; हालाँकि, इन उदाहरणों का विस्तृत अध्ययन एक अलग प्रकाशन के लिए छोड़ दिया गया है। इस प्रकाशन में सभी छवियों की जाँच नहीं की गई है; बल्कि केवल डोकुज़योल गाँव की सीमाओं में स्थित "आदातेपे पैनल" पर चित्रों का विस्तृत सूचीकरण अध्ययन शामिल किया गया है।

सूचीकरण अध्ययन में पैनल की सतह पर मौजूद उन चित्रों का क्रमांकित, मापानुसार चित्रण और विवरण शामिल है जिनकी रूपरेखा स्पष्ट और अनुसरण योग्य है। इस अध्ययन से पता चला कि पैनल की सतह पर विभिन्न समानताओं और भिन्नताओं वाली छवियाँ मौजूद हैं। इन छवियों को तीन शीर्षकों के अंतर्गत जाँचा गया: मानव, पशु और ज्यामितीय आकृतियाँ। "मानव" शीर्षक के अंतर्गत एक उदाहरण का अध्ययन किया गया जो संभवतः शमन/काम का प्रतिनिधित्व करता है; "पशु" शीर्षक के अंतर्गत पहाड़ी बकरियों, भार ढोते घोड़ों और ऊँटों के चित्रों को अलग-अलग देखा गया। इसके अलावा, एक अन्य समूह को ज्यामितीय आकृतियों के रूप में परिभाषित किया गया और इन आकृतियों के संभावित अर्थों पर स्पष्टीकरण दिया गया। पैनल की सतह पर उत्कीर्ण सभी चित्रों द्वारा व्यक्त विषयों को समझाते हुए, पाठ में तत्काल क्षेत्र से उदाहरण प्रस्तुत किए गए हैं, मुख्यतः उनके अनातोलिया में समकक्ष, साथ ही दूरस्थ क्षेत्रों से भी उदाहरण दिए गए हैं जो संभवतः संबंधित हो सकते हैं।

मानव के रूप में पहचानी गई और मानव-सदृश विशेषताओं वाली छवियों को शमनिक आकृतियों के रूप में वर्गीकृत किया गया है, क्योंकि उनके हाथ शरीर की तुलना में बड़े हैं, उनकी भुजाएँ क्षैतिज रूप से फैली हुई हैं, उनके हाथों

में गोलाकार वस्तुएँ हैं, उनके पास वस्त्र-सदृश विस्तार हैं और वे दृश्य के केंद्र में स्थित हैं। इस प्रकार की छवियाँ शैल कला स्थलों में अक्सर मिलती हैं। ये अनातोलिया भर के शैल कला स्थलों में पाई जाती हैं, और 1200 ईस्वी से विशेष रूप से वास्तु संरचनाओं पर ग्राफ़िटी के रूप में भी मिलती हैं। परिणामस्वरूप, क्षेत्र में शमन चित्रों की उपस्थिति धार्मिक विश्वासों की विविधता को भी दर्शाती है। पैनल की सतह पर दिखाई देने वाले पशु चित्र, जिनमें भार ढोते घोड़े, ऊँट और पहाड़ी बकरियाँ शामिल हैं, उन कथाओं को व्यक्त करते हैं जिन्हें प्रवास या कारवाँ विषयों के रूप में वर्गीकृत किया जा सकता है। वहीं, पहाड़ी बकरियों को ज्यामितीय आकृतियों से बने क्षेत्र में दर्शाया गया है, जो गड्ढों, जालों, फंदों या पाशों के रूप में व्यवस्थित हैं और उन्हें घेरते हैं, और इस प्रकार इसे शिकार दृश्य के रूप में भी व्याख्यायित किया गया है।

पैनल की सतह पर अंतिम समूह ज्यामितीय आकृतियों का है। इन्हें साहित्य में "क्युप्यूल्स" कहा जाता है — अर्थात् शैल गड्ढे या शैल खोखले — और इन्हें प्रारंभिक काल से ही पीसने और मिश्रण जैसी क्रियाओं के लिए प्रयुक्त क्षेत्र के रूप में परिभाषित किया गया है। यद्यपि ऐसे उदाहरण विश्वभर में पाए जाते हैं, क्षेत्र के निकट स्थित ड्यूदेन और ताह्ताली होयुक बस्तियों में भी समान उदाहरण मौजूद हैं। इनमें से कुछ शैल गड्ढे अनियमित रूप से व्यवस्थित हैं, जबकि कुछ गोलाकार या विकिरणीय पैटर्न में व्यवस्थित हैं, जो सूर्य या अन्य प्रकाशमान वस्तुओं की याद दिलाते हैं। ज्यामितीय आकृतियों के भीतर एक अन्य समूह में घोड़े की नाल जैसी आकृतियाँ शामिल हैं। सुझाव दिया गया है कि ऐसी आकृतियाँ सुरक्षा के उद्देश्य से या कारवाँ मार्गों पर प्रयुक्त घोड़ों के लिए ताबीज़ के रूप में बनाई गई थीं। इसके अलावा, यह भी माना जाता है कि ये आकृतियाँ विशेषीकृत फंदा क्षेत्रों का प्रतिनिधित्व करती हैं — जिन्हें "डेज़र्ट काइट्स" कहा जाता है — जो पशुओं के झुंडों को विशिष्ट क्षेत्रों में सीमित करने के लिए डिज़ाइन किए गए थे। इस समूह का अंतिम उदाहरण एक चित्र है जिसे "जाल/फंदा" के रूप में वर्गीकृत किया गया है, और यह पैनल की सतह पर केवल एक ही बार पाया गया है। जिस सतह पर चित्र बने हैं वह मिट्टी से ढकी हुई है, जिससे संकेत मिलता है कि इसके नीचे अन्य चित्र भी दबे हो सकते हैं।

सामान्यतः माना जाता है कि ये चित्र मध्य युग में बनाए गए थे। हालाँकि, आदातेपे पैनल के समीप स्थित बड़े शैल-कोटर — जिन्हें संभवतः अर्घ्य के लिए प्रयुक्त किया जाता था — और निकटवर्ती ऐतिहासिक बस्तियों में समान उदाहरणों की पहचान यह दर्शाती है कि यह क्षेत्र प्रारंभिक काल से ही महत्वपूर्ण रहा है। इसके अलावा, दो पहाड़ी बकरी चित्रों के सींगों पर उभारों का विशिष्ट चित्रण उन चित्रों से मिलता-जुलता है जो कांस्य युग या लौह युग की शैल कला में पाए जाते हैं। अनातोलिया में पाए गए कुछ उदाहरणों को साका/स्किथियन काल का भी माना गया है। सतह पर विभिन्न प्रहार चिह्नों से स्पष्ट है कि कुछ चित्रों को उनकी मूल रचना के बहुत बाद में पुनः उकेरा गया था। ऐसे पुनःउकेरन चिह्न अनातोलिया में दुर्लभ हैं और ये कार्य की तिथि निर्धारण को और भी कठिन बना देते हैं। क्षेत्र के कारवाँ मार्गों पर स्थित होने और आदातेपे पैनल के निकट स्थित, अब परित्यक्त एटलस हान की उपस्थिति को देखते हुए, यह सुझाव दिया गया है कि भार ढोते घोड़ों, घोड़े की नाल और ऊँटों के चित्र यात्रियों द्वारा इस मार्ग का उपयोग करते समय स्वयं को जादू या ताबीज़ के माध्यम से सुरक्षित रखने की इच्छा से बनाए गए थे। इसके अलावा, क्षेत्र में पाए गए शैल गड्ढे, जिन्हें अर्घ्य के लिए प्रयुक्त माना जाता है, प्रारंभिक काल में क्षेत्र के महत्व की ओर संकेत करते हैं। क्षेत्र में अनधिकृत उत्खननों की पहचान की गई है, और यह स्थापित किया गया है कि इन उत्खननों की निरंतरता ने कांस्य युग और प्रारंभिक लौह युग — और संभवतः उससे भी पहले — की शैल कला को नष्ट कर दिया है। इस कारण से, अनुशंसा की गई है कि संबंधित क्षेत्रों को तत्काल संरक्षण की आवश्यकता वाले सांस्कृतिक विरासत स्थलों के रूप में पंजीकृत किया जाए। यह भी सलाह दी गई है कि ऐरांजी क्षेत्र में अधिक व्यापक सतही सर्वेक्षण किए जाएँ ताकि चित्रों की उत्पत्ति और कालक्रम के संबंध में निश्चित निष्कर्ष प्राप्त किए जा सकें।

कीवर्ड्स: करामान, पेट्रोग्लिफ़, शैल कला, कांस्य/लौह युग, साका/स्किथियन।

Yapılandırılmış Özet:

Bu araştırma, Karaman ili Ayrancı ilçesi kırsalında bulunan dört köy sınırları içerisindeki (Böğecik, Dokuzyol, Saray ve Ulu) altı farklı noktada tespit edilen kaya resimlerini incelemektedir. İlk kez Osman Ülkümen tarafından bulunan ve tanıtımları yapılan bu kaya resimleri, 2025 yılında Karaman Müzesi denetiminde gerçekleştirilen saha çalışmasıyla belgelenmiştir. Ortaya koyulan bu kaya resimlerinin, aynı alanda çalışan araştırmacılar tarafından oluşturulan bilimsel terminolojideki karşılığı petrogliftir. Petroglifler, teknik olarak kaya yüzeyinin çeşitli aletler yardımıyla yüzeye yapılan darbeler sonucunda yüzeydeki tabakanın dökülmesiyle elde edilen negatif-pozitif görünümle oluşturulan resimlere verilen genel addır. Karaman kırsalında tespit edilen resimler de petroglif olarak tanımlanmıştır.

Araştırmada, bölgede incelenen petrogliflerin köy sınırlarına göre genel tanımları yerleri harita üzerinde işaretlenerek verilmiş, bununla birlikte resim çeşitliliği kısaca aktarılarak hangi dönemde meydana getirilmiş olabileceklerine yönelik öz tanımlamalar yapılmıştır. Bu köylerden Böğecik sınırları içerisinde yer alan petroglif örneklerinden bazılarının Erken Tunç/Erken Demir Çağ'ına tarihlendirilebileceği önerilerek, aynı örneklerin çalışılması farklı bir yayının konusu olarak bırakılmıştır. Karşılaşılan resimlerin tamamı yayın içerisinde incelenmemiş, sadece Adatepe panosu olarak adlandırılan ve Dokuzyol köyü sınırlarında yer alan tasvirlerin ayrıntılı envanter çalışmasına yer verilmiştir. Envanter çalışması, pano yüzeyinde dış hatları bütünlük gösteren ve dış hatlarının takibi yapılabilen tasvirlerin numaralandırılarak ölçekli çizimi ve tanımlamalarının gerçekleştirilmesini kapsamaktadır.

Yapılan bu envanter çalışması sonucunda pano yüzeyinde çeşitli benzerlikler ve farklılıklar barındıran tasvirler olduğu anlaşılmıştır. Bu tasvirler insanlar, hayvanlar, geometrik şekiller olarak farklı başlıklar altında incelenmiştir. İnsanlar başlığı altında şaman/kam olabilecek örnek, hayvanlar başlığı altında dağ keçileri, sırtında yüklü olduğunu gösteren at tasvirleri, deve tasvirleri olarak ayrı ayrı ele alınmıştır. Bununla birlikte karşılaşılan bir diğer grup ise geometrik şekiller olarak tanımlanmış ve bu şekillerinde anlamlarının ve tanımlarının ne olabileceğine yönelik açıklamalar yapılmıştır. Pano yüzeyine hakkedilen tüm tasvirlerin konu olarak hangi temayı anlattığı aktarılarak tasvirlerin öncelikle Anadolu içerisindeki benzerleri ve bağlantılı olabilecek uzak coğrafyalardan örneklerine yer verilmiştir.

Tasvirler içerisinden insan olarak tanımladığımız ve antropomorfik özellikler gösteren betimlemelerin ellerinin gövdelerine göre büyük biçimde konumlandırılması, kolların iki yana yatay biçimde açık verilmesi, ellerinde daire şeklinde nesne taşımaları, kıyafet benzeri uzantılara sahip olmaları ve oluşturulan sahne içerisinde bulundukları merkezi konumları sebebiyle şaman biçiminde tanımlanmıştır. Bu tip tasvirler kaya resim alanlarında sıklıkla karşılaşılan betimlemelerdir. Anadolu içerisinde kaya resim alanlarında görülmekle birlikte özellikle 1200'lü yıllardan başlayarak mimari yapılarda da grafiti şeklinde örneklerine de rastlanmaktadır. Bu nedenle bölgede de şaman tasvirlerinin görülmesi inanç dünyasındaki çeşitliliği de göstermektedir. Pano yüzeyinde görülen hayvan betimlemeleri ise yüklü at deve ve dağ keçileriyle birlikte tema olarak göç veya kervan olarak nitelendirebileceğimiz anlatımları barındırır. Dağ keçileri ise etraflarında sıralanan çukurlar veya ağ/tor/tuzak biçiminde yerleştirilen geometrik şekillerden oluşan alan içerisinde verilerek bir av sahnesiyle de düşünülmektedir. Pano yüzeyindeki son tasvir grubu geometrik şekillerdir. Bunlar terminolojide "Cupule" yani kaya çukurları veya kaya oyukları olarak adlandırılan, erken devirlerden itibaren öğütme karıştırma vb. işlevler için kullanılmış alanlar olarak tanımlanmaktadır. Örnekleri tüm dünyada görülebilirken bölgeye yakın konumdaki Düden ve Tahtalı Höyük yerleşimlerinde benzerleri bulunmaktadır. Bu kaya çukurlarının düzensiz biçimde yerleştirilenleri bulunmakla birlikte, güneş veya benzeri parlak cisimleri çağrıştıracak şekilde daire ve ışınsal düzende konumlandırılan örneklerde belirlenmiştir. Geometrik şekiller içerisindeki bir başka grup ise at nalına benzeyen örneklerdir. Bu tip şekillerin, kervan yollarında kullanılan atlar için koruma veya tılsım amacıyla yapıldığı ileri sürülmektedir. Ayrıca bu tip şekiller "desert kites" olarak da tanımlanan ve hayvan sürülerini belirli alanlar içerisine hapsetmek için tasarlanmış özel tuzak alanlarını da temsil ettiği düşünülmektedir. Bu grup içerisindeki son örnek ağ/tor/tuzak olarak nitelendirilen betimlemedir ve pano yüzeyinde tek örneği bulunmaktadır.

Tasvirlerin olduğu yüzeyin toprakla kaplı olması, toprak altında başka betimlemelerinde olabileceğini göstermektedir. Tasvirlerin genel olarak orta çağda şekillendirildikleri düşünülmektedir. Bununla birlikte Adatepe panosunun bulunduğu alanın bitişiğinde daha büyük ve libasyon için kullanılmış olabileceği değerlendirilen kaya oyuklarının bulunması, benzer örneklerin yakın çevredeki tarihi yerleşimlerde de tespit edilmesi alanın erken devirlerden bu yana önemsendiğini akla getirmektedir. Ayrıca dağ keçisi betimlemelerinden iki örneğin boynuzlarında yer alan boğum çizgilerinin belirgin şekilde verilmesi Tunç Çağı veya Demir Çağında görülen kaya resimlerindeki dağ keçisi tasvirleriyle de benzerdir. Bu örneklerden Anadolu'da bulunanların bazıları Saka/İskit Çağına da tarihlendirilmektedir. Ayrıca, pano yüzeyindeki tasvirlerden bazılarının yapımından çok sonraki bir dönemde üzerinden geçilerek yenilendiği, yüzeyindeki farklı darbe izlerinden anlaşılmaktadır. Anadolu içerisinde bu tip bir yenileme izi ender karşılaşılan örneklerdendir ve bu izler tarihlendirme yapmayı daha da zorlaştırmaktadır.

Bölgenin kervan yolları üzerinde olması, Adatepe panosuna çok yakın konumda Atlas Han'ın bulunması, yüklü at, at nalı ve deve figürleriyle birlikte yol güzergahını kullanan kişilerin bu tasvirleri büyü/tılsım amacıyla koruma güdüsüyle yaptığını düşündürmektedir. Bölgede kaçak kazıların varlığı anlaşılmış ve bu kaçak kazıların sürdürülmesi bölgede Tunç/Erken Demir Çağına belki de daha eskiye

gidebilecek kaya resimlerinin tahribatına yol açtığı belirlenmiştir. Bu nedenle ilgili alanların bir an önce korunması gereken kültür varlığı olarak tescillenmesi gerektiği önerilmiştir. Ayrancı bölgesinde daha kapsamlı yüzey araştırmaları yapılarak anlatımların aidiyeti ve kronolojisiyle ilgili kesin sonuçlara ulaşılabileceği tavsiye edilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Karaman, Petroglif, Kaya Resmi, Bronz/Demir Çağ, Saka/İskit.

www.turkishstudies.net/language

Turkish Studies - Language and Literature

eISSN: 2667-5641

ANKARA SCIENCE UNIVERSITY

Petroglyphs of Ayrancı District, Karaman: Preliminary Report and Rock Panel of Adatepe

Introduction

Across many cultural settings, rock-art constitutes a durable medium through which communities expressed social memory, belief, and everyday practices. In rock-art studies, a basic terminological distinction is commonly made between pictographs—images produced with pigments—and petroglyphs—images created by modifying the rock surface through pecking, incising, abrading, or related techniques. Petroglyphs are typically formed by removing the patinated surface layer, producing contrasting positive and negative motifs (Taçon & Chippindale, 1998, p. 6). In Türkiye, the growing number of surveys and publications has increasingly demonstrated that rural landscapes contain a far richer and more diverse rock-art record than previously recognized. Within this broader context, the present study focuses on the Ayrancı District (Karaman Province), where six rock-art localities were identified across four villages (Böğecik, Dokuzyol, Saray, and Ulu) through documentation by the Karaman Museum. The article provides an inventory-based record of the Adatepe 1 panel and evaluates its motifs comparatively to discuss relative chronology, function, and heritage-management implications.

The first area explored is located in Böğecik Village, southeast of the highway connecting the Ayrancı District to Ereğli, on plot 150/6, between İncik, Andık Deliği, and Melen Hills (Figure 1). This area is situated at a higher elevation than other rock-art sites (1240-1280 m). The petroglyphs were executed on the horizontal bedrock surfaces using pecking, incising, and engraving techniques. The relatively large panels depict human, animal figures and hunting, migration scenes (Figure 2). This area contains petroglyphs dating from the Bronze Age or Early Iron Age to the 20th century. Near the petroglyph panels, pits indicating illegal excavations from earlier periods were identified. Above this area, are cut stone rows along with the bedrock surface seem benched or terraced, suggesting a later use of as a quarry (Figure 3). These areas may have been quarries from which stones were extracted to reinforce the railway track during the construction of the Baghdad Railway. Before the Baghdad Railway was built, the company undertaking the construction was informed that it could open stone, sand, and brick quarries within a 20 km radius on either side of the tracks and use them until the construction was completed (Özyüksel, 2013, pp. 198-199).

Figure 1. The location of the rock art in Böğecik Village, Ayrancı District, Karaman (obtained from the General Directorate of Land Registry and Cadastre Parcel Inquiry Application, 08.12.2025).

Figure 2. Examples of rock art in the Böğecik Village that can be dated to the Early Iron Age.

Figure 3. Ready-to-use stones found in a late period quarry (modern) on a hill located southeast of the rock painting area.

The other two rock-art sites encountered during the survey are located in two separate areas within parcel 138/1, at an altitude of 1060-1040 m on the eastern and western slopes of the Sinekli Tepe elevation north of Saray Village (Figure 4). The depictions, created using pointillism on the rock surface, include humans and horsemen, as well as markings interpreted as stamps, geometric shapes, and rock carvings. It can be said that most of the depictions were made during the Middle Ages. There is evidence of quarrying in the area dating to the late period (modern) (Figure 5).

Figure 4. The location and general view of the rock art in Saray Village, Ayrancı District, Karaman (Taken from the General Directorate of Land Registry and Cadastre Parcel Inquiry Application. 08.12.2025).

Figure 5. Views of a late-period quarry (modern) in Saray Village.

The site in Ulu Village (Ayrancı District) is located on the northwest slopes of the Ulusaray Hill, parcel 414/11 in Ulu Village, at an altitude of 1170 m (Figure 6). The petroglyphs were executed on the horizontally extending bedrock surface using pecking techniques. The petroglyphs on the surface consist of human figures and horsemen, as well as caravan and hunting scenes with loaded horses, camels, and ibexes. In addition, arrow and bow markings and similar signs are noteworthy.

Figure 6. The location and examples of rock art in Ulu Village, Ayrancı District, Karaman (Obtained from the General Directorate of Land Registry and Cadastre Parcel Inquiry Application. 08.12.2025).

The last identified area is located in two separate regions within the boundaries of Dokuzyol Village, on parcels 103/19 and 127/17, at an altitude of 1090 m (Figure 7). Numerous depictions were identified on parcel 103/19. These panels include human depictions, such as horsemen and shamans, as well as animal depictions, such as mountain ibexes, horses, and camels. On parcel 127/17, man-made rock carvings were identified. In addition to randomly made rock carvings, there are examples placed in a specific order, interpreted as representing the sun or bright objects in the sky. The depictions on the panel surface in the Adatepe region differ from other identified rock art in the Ayrancı countryside as they creation features indicating renewal. Therefore, the depictions on the panel located at the highest point of the hill will be evaluated individually.

Figure 7. The location of the rock art in Dokuzyol Village, Ayrancı District, Karaman, and the illegal excavation pit in the area (Obtained from the General Directorate of Land Registry and Cadastral Parcel Inquiry Application. 08.12.2025).

Materials and Methods (Petroglyphs Located in the Adatepe Area of Dokuzyol Village)

Within the boundaries of the Ayrancı District, there are petroglyphs in various styles. The single panel we are examining is located at the highest point of the elevation called Adatepe. The hilly area is separated from the surrounding agricultural lands by a small, rocky hill. Smooth surfaces resembling limestone are prominent on the hill. However, the petroglyphs are carved into a harder, marble-like rock surface. This carving indicates that careful attention was paid to the location of the depictions. Whether the depression at the northern end of the bedrock where the depictions are located was used as a cistern mouth or a mine workshop will be revealed through excavations in the area. Furthermore, due to the soil and stones in the area, it is not possible to determine whether the panel continues. Only the depictions whose contours show continuity and integrity have been examined. Impact marks, which we cannot fully identify, have not been included in the drawings or descriptions. Different color fills have been used to highlight the depictions on the panel surface. This is due to the differences in the patinas of the depictions. The depictions, which show no signs of restoration on their edges, have been highlighted with an orange color. The depictions, which have a black infill, bear impact marks on their surfaces indicating that they were later renewed by being struck again. The depressions, described as "cupules" in rock art literature, are colored blue, some of which do not have any particular pattern. All the depictions found on the bedrock surface were recorded with inventory numbers. In the inventory number "K25.AT.1.1", the letter "K" stands for the province of Karaman, "25" for the year in which the work was carried out, "AT" for the Ada Tepe region, "1" for the panel number, and the subsequent "1" for the serial number of the depictions on the panel's surface.

The depictions are described as follows:

Inventory number K25.AT.1.1: A horseshoe-like shape is encountered on the surface. It is located on the south side of the panel. It was created using a pecking technique. The corrosion on its surface is pronounced.

Inventory number K25.AT.1.2: It is located next to a horseshoe-like shape positioned directly above it. The corrosion on the surface of the dot-impact design is high.

Inventory number K25.AT.1.3: Small groups of depressions, described as "cupules" in foreign literature, are found on the surface in the area. Those marked in blue are examples of depressions that do not show any signs of subsequent reworking on their surface. These depressions, indicated in blue, do not exhibit a distinct pattern.

Inventory number K25.AT.1.4: The depiction, shown in orange, is located between irregularly spaced pits and is identified as a camel due to the characteristic shape of its body, legs, and neck. The camel, depicted using the pecking technique, has a single hump. The tail could not be identified.

Inventory number K25.AT.1.5: Positioned within a group of animal and human depictions, the image is identified as a single-humped camel due to its neck, head, and body characteristics. The animal's surface, drawn using the pecking technique, has been highlighted in black due to reworking marks. The tail could not be identified. A portion of the hump is also buried underground.

Inventory number K25.AT.1.6: The depiction, which we identify as a single-humped camel based on its body, head, and neck characteristics, is rendered using the dot stroke technique. It is indicated in black due to the presence of reworking marks on its surface.

Inventory number K25.AT.1.7: The depiction, which we observe to have been created using the pecking technique, has been identified as human due to the way its body, head, and legs are shown. Its arms are shown outstretched horizontally. It does not show directional alignment with other animals in the group. The head lacks details such as eyes, a nose, or ears.

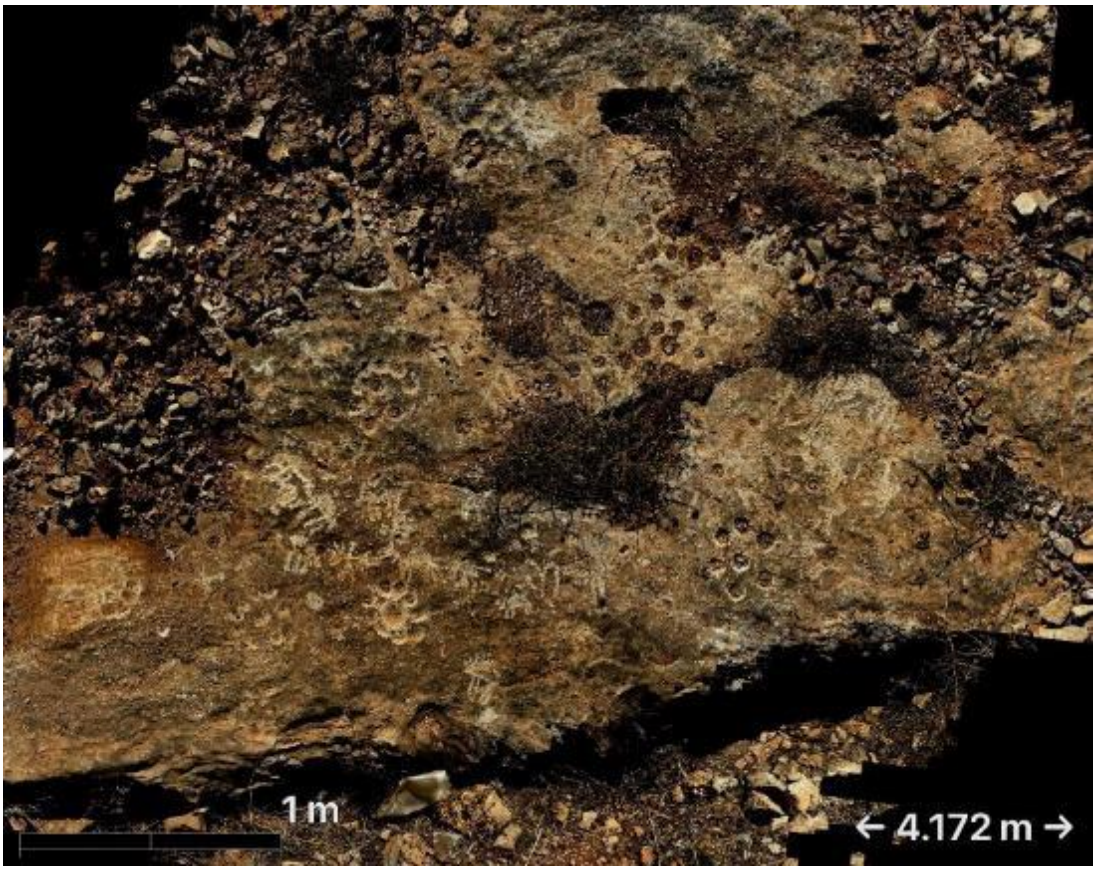

Figure 8. General view of the Adatepe Panel area of Dokuzyol Village.

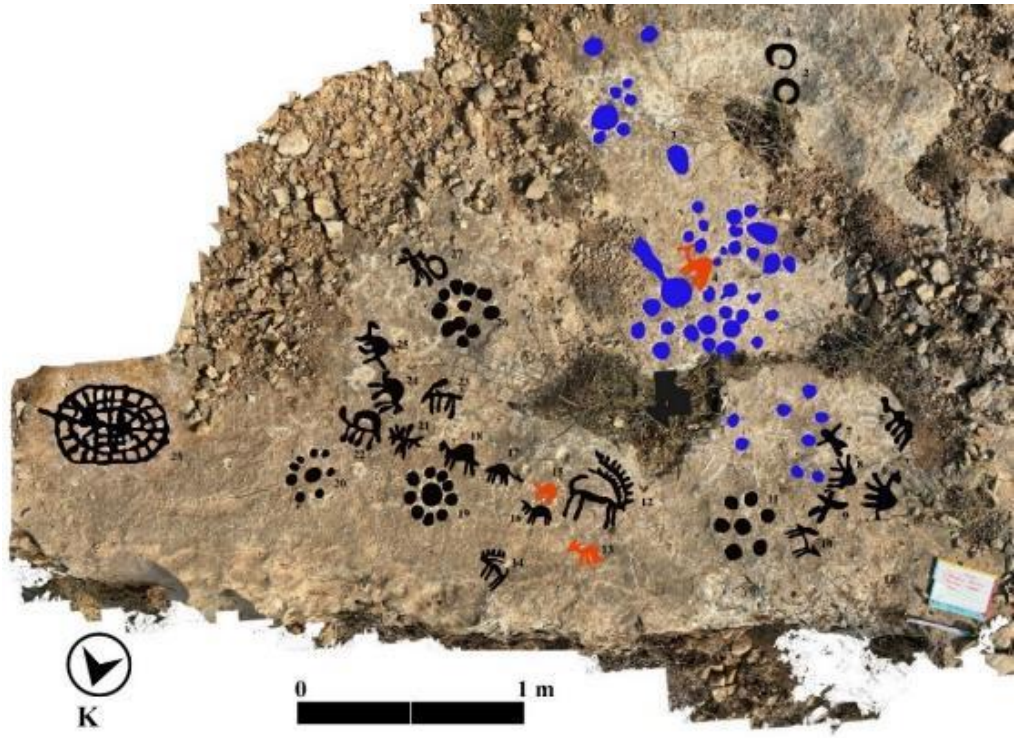

Figure 9. The marked appearance of the depictions on the Adatepe panel.

Inventory number K25.AT.1.8: The animal, which is consistent with the surrounding camel depictions, has similar body characteristics to the others. The head is not clearly identifiable, but it can be said to be a single-humped camel. The animal's body, depicted using the pecking technique, appears to have been subsequently refurbished.

Inventory number K25.AT.1.9: A depiction of a human figure with its arms outstretched horizontally. The head features a bird's beak-shaped appliqué, and the arms are accentuated with bird wings. This dot-matrix drawing is shown in black due to signs of restoration on its surface.

Inventory number K25.AT.1.10: This animal depiction, identified as an ibex due to the shape of its horns extending backwards from its head, its body shape, and its physical posture, was created using the pecking technique. It is shown in black due to the presence of reworking marks on its surface.

Inventory number K25.AT.1.11: A geometric shape formed by seven grooves cut into the bedrock surface and arranged in a circular pattern. It can be identified as the sun or a bright celestial body. It shows signs of reworking through impact marks on its surface.

Inventory number K25.AT.1.12: The animal near the edge of the rock face is the largest depiction on the panel. Its horns extend in an arc shape to the back of its head. The animal, which we identify as an ibex with particularly prominent knots in its horns, has its tail raised upwards and curved towards its body at the back of its body. It is drawn in black due to the regenerative strokes on the body. The depiction is done using the pecking technique.

Inventory number K25.AT.1.13: The depiction is identified as an ibex because its limbs, extending from its head and backwards, resemble horns. The ibex depiction, created using the pecking technique, is shown in orange as there are no reworking marks on its surface. Its legs indicate that the ibex is in motion.

Inventory number K25.AT.1.14: The animal depicted in the image of ibex number 12 has horns arranged in a segmented manner. The horns of the animal we identify as an ibex curve backward like a bow, extending towards its body. The body is marked in black due to signs of renewal.

Inventory number K25.AT.1.15: The depiction, created using the pecking technique, is marked in orange because no signs of resurfacing are visible on the body surface. The animal's body is swollen and semi-circular in shape. It has been identified as a single-humped camel due to its head, neck, and body characteristics.

Inventory number K25.AT.1.16: This depiction, which we define as a horse with a body shape close to a semicircle, and features such as its head, ears, and neck, differs from camel depictions in these characteristics. The position of its legs indicates that it is in motion. The impact marks on its surface are indicated in black as they show that it has been renewed. The depiction is done using the pecking technique.

Inventory number K25.AT.1.17: The depiction, which we identify as a camel based on its body being nearly semi-circular, its neck long and curved forward, and its head flattened, was created using the pecking technique. It is toned in black due to the reworking marks it bears on its surface.

Inventory number K25.AT.1.18: The body of the depiction has a nearly semi-circular appearance. Its neck extends upwards from the body at an angle. Its head and tail are distinct. The animal, which we identify as a loaded horse due to its body characteristics, was created using the pecking-and-incising technique. It has been toned in black due to the impact marks from later reworking on its surface.

Inventory number K25.AT.1.19: The geometric shape, which we describe as the sun or a bright celestial body, consists of 10 grooves in total on the rock surface, with a larger groove in the center and smaller grooves arranged around it. It is toned in black due to the presence of impacts indicating reworking on its surface.

Inventory number K25.AT.1.20: It exhibits the same geometric shape as number 19 what we define as the sun or a bright celestial body located nearby. It consists of a central cavity surrounded by smaller depressions arranged in a circle. It is marked in black due to the reworking shocks it bears on its surface.

Inventory number K25.AT.1.21: The human figure, positioned in the center of animals that are interpreted as having been deliberately placed around it, is depicted using the pecking technique. Its arms are outstretched horizontally to the sides. The arms are exaggerated in proportion to the torso and are highlighted with fingers representing the hands. Between its legs, there is an appliqué depicting what could be its phallus or a piece of clothing/belt. It has been toned in black due to impact marks from later reworking on its surface.

Inventory number K25.AT.1.22: Depicted as a loaded horse, with features showing the shape of the head, neck, body, and the load on its back. The hooves of the horse in the dot-stripe technique, given together with the group of animals next to it, are highlighted. Signs of renewal are also visible.

Inventory number K25.AT.1.23: Positioned alongside depictions of loaded horses and camels, this depiction is identified as an ibex due to the horn-shaped extensions extending backwards from its head and its body characteristics. It is executed using the pecking technique. It shares similar characteristics with the ibex depiction numbered K25.AT.1.10.

Inventory number K25.AT.1.24: This animal depiction, which we identify as a loaded horse rather than a camel based on its features such as its head, body, neck, hooves, and tail, is drawn using the pecking-and-incising technique. There are strokes on its surface indicating that it has been reworked. The animal is depicted in motion along with other loaded horses.

Inventory number K25.AT.1.25: This is a depiction of a loaded horse exhibiting the same body characteristics as the one next to it. The animal in motion was created using the pecking-and-incising technique.

Inventory number K25.AT.1.26: The geometric shape created by carving "cupule" applications into the bedrock surface in a way that evokes celestial objects must represent the sun or a bright celestial body. The shape consists of a central cavity and a total of 11 cavities positioned in a circle around it.

Inventory number K25.AT.1.27: As in example number 21, it is a depiction of a human figure with arms outstretched horizontally to the sides, fingers prominently displayed in relation to the torso. A portion of the body, possibly phallus or cloth/belt, hangs down between the legs. According to the panel, the figure is holding a round object in its right hand. The depiction is created using the pecking technique.

Inventory number K25.AT.1.28: The shape, partially visible beneath the soil layer on the hilltop, has an appearance that can be interpreted as a net/cage/trap. The shape is formed by intersecting the outlines of remaining contoured lines radiating from a concentric center with other elliptical contours. The south and east part of the depiction could not be identified. It should be considered that these underground parts contain both a continuation of the other depictions. The pecking technique was used and depiction is toned in black.

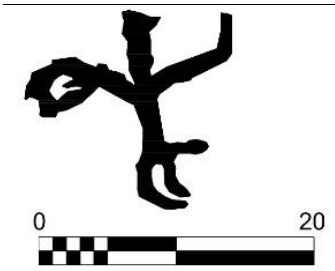
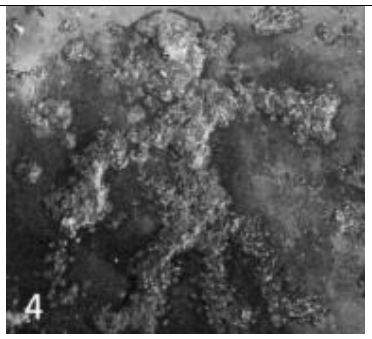
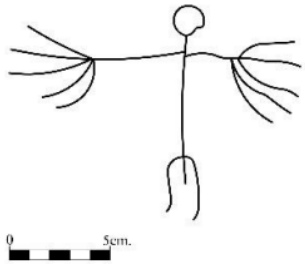
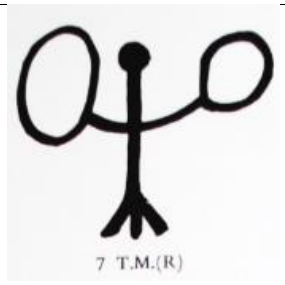
Comparative Analysis and Discussions

The petroglyphs on the Adatepe panel bear signs of impact on their surfaces, indicating that they were renewed at a much later period than the petroglyphs we examined in the rural area of the Ayrancı District. Twenty-eight depictions whose contours and lines can be traced were recorded on the panel surface. Due to their similarities and differences, the depictions have been examined under separate headings.

Human Figures

Four of the depictions we encountered, examples K25.AT.1.7, 9, 21, and 27, respectively, have been identified as human figures. These figures, depicted with their arms outstretched horizontally, are positioned among or around animals. The figures in examples K25.AT.1.7 and K25.AT.1.9, located on the east side of the panel, are among camels and loaded horses. Example K25.AT.1.9 evokes depictions of people wearing shamanic attire. In example K25.AT.1.21, the depiction is among different types of animals and next to celestial symbols. Again, their arms are outstretched and their fingers are large. A phallus or a belt-like accessory likely hangs between their legs. Example K25.AT.1.27 shows the figure holding a round object. The depiction of these figures, with their clearly depicted phallus, alongside animals and celestial symbols, suggests that they were created in connection with fertility and hunting cults. The circular object held by the figure numbered K25.AT.1.27 can be considered a shamanic drum/tambourine. It is understood that these types of human depictions identified in Anatolia have descriptions such as *Ashik(ʿĀs̲hiḳ)*[1] (Beyazıt, 2014), sorcerer, and shaman (Uyanık, 1974; Göktürk, 2022, 2023, 2025).

Table 1 Similar human depictions.

		
Ankara Güdül (Göktürk, 2021, 2022).	Antalya Arykandos Valley (Sütçüoğlu, 2018, pp. 55, 66).	Batman Deraser (Soydan, 2013, p. 685).
		
Doğan Arslan Masjid in Sivrihisar, Eskişehir (Baştürk, 2021, p. 247).	Şuayb City of Şanlıurfa (Göktürk, 2025, pp. 79, 82).	Hakkâri Trishin, (Uyanık, 1974, Figure 140).

[1] (Lewis, 2012).

Examples of similar human depictions have been recorded in regions such as Ankara Güdül (Göktürk, 2021, 2022), Antalya Arykandos Valley (Sütçüoğlu, 2018, pp. 55, 66), Ardahan Çıldır Başköy (Ceylan, 2015, p. 28), Batman Deraser (Soydan, 2013, p. 685), and Hakkâri (Uyanık, 1974, Şekil 140) (Table 1). In addition, examples can be found in architectural structures such as the Doğan Arslan Mosque in Sivrihisar, Eskişehir (Baştürk, 2021, p. 247), the Temple of Zeus in Aizanoi Ancient City, Kütahya (Beyazıt, 2018), the Hıdırlık Turba in Yapılcan Village, Altıntaş, Kütahya (Gital, 2015, p. 83), Ağız Han in Şanlıurfa (Güler, 2019, p. 2331), Ba'rûr Han in Şanlıurfa (Göktürk, 2023, p. 1357), and Şauyb City in Şanlıurfa (Göktürk, 2025, pp. 79, 82) (Table 1).

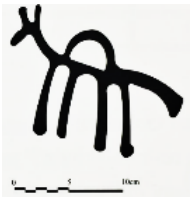
Animals

The panel features depictions of animals with different physical characteristics. These depictions, categorized under separate headings such as horse, camel, and ibex, are engraved at 16 different points on the bedrock's surface.

Horses

All five figures identified on the panel surface that we have defined a beast of burden as loaded horses based on their body characteristics were created using the pecking technique. They (K25.AT.1.16, K25.AT.1.18, K25.AT.1.22, K25.AT.1.24, and K25.AT.1.25) are predominantly located on the west side of the panel. Their necks are not slightly downward-sloping and extending forward like those in camel depictions. Instead, they are shorter and more upright, protruding upwards or slightly forward. The emphasis on the hoof part seen in the camel images is not present in the horse depictions on this panel.

Table 2. Examples of Loaded Horses.

			
Kütahya Aizanoi (Beyazıt, 2018, p. 402).	Kütahya Aizanoi (Beyazıt, 2018, p. 402).	Ba'rûr Han of Şanlıurfa (Göktürk, 2023, p. 1360).	Şırnak İdil (Göktürk, 2025, p. 95).

Şuayb (Shuʿayb) City, Şanlıurfa (Göktürk, 2025, pp. 82, 87).

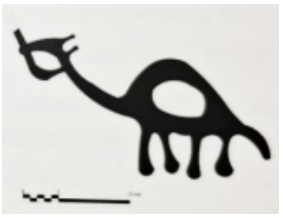
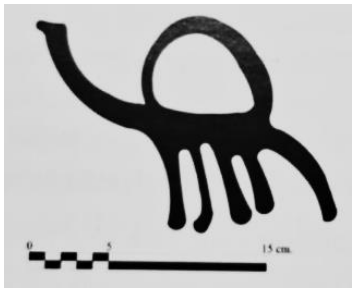
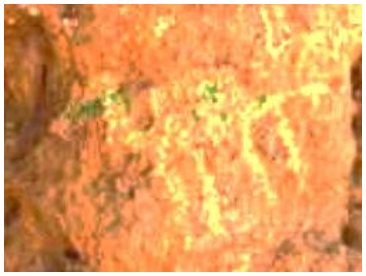
Caravan scene in Şuayb (Shuʿayb) City, Şanlıurfa: beast of burden as horses and horsemen (Göktürk, 2025, p. 87).

Horse figures encountered in Anatolia are generally found alongside horseman/rider depictions. In the horse images given with horseman have been identified as spare horses. However, no horseman depictions are currently present on the panel surface we are examining. The fact that all the horses we examined are depicted loaded suggests that they were likely used along caravan routes, along with camels. The horse figures, whether mounted or individually, exhibit diverse types in Anatolia (Göktürk, 2021, pp. 600, 601). However, these types of loaded horses can only be found in a few areas within Anatolia, or on stone blocks/plaster surfaces in architectural works. They bear a strong resemblance with the loaded horses found on the surfaces of the block stones forming the Temple of Zeus in the ancient city of Aizanoi in Kütahya (Beyazıt, 2018, p. 402). The examples depicted using the pecking technique are also close in terms of body size. We also see depictions of A beast of burden as horses carrying loads in the caravan scene carved into the bedrock in Şuayb (Shuʿayb) City, Şanlıurfa (Göktürk, 2025, p. 87). Other laden horses using the pecking technique are also found carved on the block stone surfaces of the Ba'rûr Han in Şanlıurfa (Göktürk, 2023, p. 1360), (Table 2). Similar examples using this technique can also be found in rural areas of İdil, Şırnak (Göktürk, 2025, p. 95). In the Hıdırlık Turba in Yapılcan Village, Altıntaş, Kütahya, depictions of laden horses using the incision technique are noteworthy (Gital, 2015, pp. 90, 92, 99).

Camels

On the panel surface, six depictions (K25.AT.1.4, 5, 6, 8, 15, and 17) are identified as camels. These animals, which appear with a single hump, differ most significantly from loaded horses in that their necks protrude horizontally and at an angle from their bodies. Single-humped camels are generally known as Arabian, while double-humped camels are identified as Bactrian (Britannica Editors, t.y.; Atasoy & Özbaşer, 2014). Furthermore, it appears that the sharp headlines seen in the horse depictions are rendered more curved in the camel depictions.

Table 2 Similar camel figures.

		
Ba'rûr Caravansarai of Şanlıurfa (Göktürk, 2023, p. 1360).	Şuayb (Shuʿayb) City, Şanlıurfa (Göktürk, 2025, p. 90).	Zeus Temple in Aizanoi Ancient City, Kütahya (Beyazıt, 2018, p. 405).
		
Zeus Temple in Aizanoi Ancient City, Kütahya (Beyazıt, 2018, p. 405).	Batman Gercüş (Kozbe, 2017, p. 17).	Himmet Baba Künbed, Eskişehir (MK Şahin & Varis, 2017, p. 649).

The camels numbered K25.AT.1.4, 5, 6, and 8 in the eastern section of the panel are shown as a group. Although not lined up in a straight line, these depictions, moving together in the same direction, can be interpreted as a caravan scene. In the western area of the panel, examples K25.AT.1.15 and 17, depicted with laden horses, are shown facing each other with their necks bowed down. Here, it can be inferred that the camels are moving to fight each other in a wrestling match.

The camel figures in petroglyphs of Anatolia can be found in the Western Taurus Mountains (Gökçe & Eroğlu, 2023, pp. 507, 508), Batman Gercüş (Kozbe, 2017, p. 17; Parlıtı & Yücel, 2021, p. 19), Kümbed of Himmet Baba, Seyitgazi, Eskişehir (M. K. Şahin & Varis, 2017, p. 649), Zeus Temple in Aizanoi Ancient City, Kütahya (Beyazıt, 2018, p. 405), Şuayb (Shuʿayb) City, Şanlıurfa (Göktürk, 2025, p. 90), Ba'rûr Caravansarai, Şanlıurfa (Göktürk, 2023, p. 1357) and İdil, Şırnak (Göktürk, 2023, p. 1361) (Table 3).

Camels were preferred in caravans due to their durability for long journeys and their ability to carry loads. Until recent years, they were also bred in Anatolia, especially by Turcoman/Yörük/Turkmen (Turkish Nomads), and were considered an important animal of the summer and winter pastoral life. For this reason, traditional camel wrestling events are still organized in various regions today in Turkiye (O. Yılmaz vd., 2014; O. Yılmaz & Ertuğrul, 2015).

Ibexes

Five of the figures on the rock panel surface (K25.AT.1.10, 12, 13, 14, and 23) have been identified as ibexes. The horn segments of ibex K25.AT.1.12 and K25.AT.1.14 were particularly highlighted to emphasize that they were male ibexes. Ibexes with this type of horn are taxonomically named Capra aegagrus aegragrus (Paşalı, 2014; Ekinci & Suel, 2023) (Table 4). This animal, which is distributed in Eastern Anatolia, in the Taurus Mountains region, and within the boundaries of Karaman Province, is also known to live in neighboring countries (Afghanistan, Armenia, Azerbaijan, Georgia, Iran, Greece, Iraq, and Syria) (Paşalı, 2014, p. 246). The horns of ibexes, which curve backwards, are long and the knotted. The number of segments in the horns is also used to calculate the age of the ibex (Ekinci & Suel, 2023, p. 41). For instance, the 8-9 segmented horns of the ibex numbered K25.AT.1.12 allow us to interpret it as depicting a mature wild ibex. The ibex numbered K25.AT.1.14 appears to have 5-segmented horns. This figure could be a male wild ibex aged 4-5 years. The horns of ibexes numbered K25.AT.1.10 and 23 are long too, but the number of segments is not specified. It is difficult to determine the gender or species of the ibex numbered K25.AT.1.13. The ibexes have been considered sacred due to the challenging geographies they inhabit. They are particularly associated with hunting culture (Çoruhlu, 1995, p. 54). The human figures are interpreted as shamans depicted in the scene along with the animals, suggest that they were placed there in connection with hunting and fertility cults.

Depictions of ibex are among the most frequently encountered animals in rock-art sites in Anatolia (Göktürk, 2021, pp. 613-614). Furthermore there are publications that only examine ibexes in the Eastern Anatolia region (Bingöl, 2020) Also, Rock Art imagery studies in Turkish literature published many other locations within Anatolia about ibex figures, including Güdül, Ankara (Göktürk, 2021, p. 612), Kozağacı Village, Korkuteli, Antalya (Çankaya, 2015, p. 51; Gökçe & Eroğlu, 2023, p. 514), Kargı Caravansarai, Antalya (Redford, 2007, pp. 366, 367), Başköy, Çıldır, Ardahan (Ceylan, 2015, p. 28), Gercüş, Batman (Kozbe vd., 2016; Kozbe, 2017; Parlıtı & Yücel, 2021), Alanköy, Başkuyu and Sazak Villages, Yeşilova Burdur and Avdancık Village, Burdur (Çankaya, 2015, p. 50), Altıkapılı Church (Metin, 2018, p. 170), Cunni Cave, Erzurum (Koşay, 1969, p. 31), Kümbed of Himmet Baba, Seyitgazi, Eskişehir (M. K. Şahin & Varis, 2017), Doğan Arslan Masjid, Sivrihisar, Eskişehir (Baştürk, 2021), St. John Church Selçuk, İzmir (Yılmaz, 2018, pp. 293, 294), Kurbanağa Cave, Kars (Kökten, 1975, Şekiller 11, 13, 14), Gümüşlü, Niğde (Uyanık, 1974, Figures 132, 133), Tırşin Plateau, Gürpınar, Van (Tümer, 2017, p. 54, 2018, pp. 35, 36). In this wide sample context, especially the ibexes which had knotted horns semicircular are dated to the period

from the Bronze Age to the Late Iron Age. Such as Hakkari petroglyphs (Uyanık, 1974, pp. 68, 69, 73), the examples identified in Kars Alem Village and Kars Borluk Valley can be evaluated within this scope (Toprak, 2021a, p. 487, 2021b, pp. 383, 384) (Table 4).

Table *3*Ibexes with knotted horns semicircular.

			
The ibex, Capra aegagrus aegagrus (Paşalı, 2014, p. 246).	Alem Village, Kars (Toprak, 2021a, p. 487).	Hakkari (Uyanık, 1974, p. 73).	Borluk Valley, Kars (Toprak, 2021b, p. 384).

Geometric Signs

There are three different applications on the bedrock surface that we define as geometric patterns or forms. The first group are pits or rock cavities carved into the rock surface as known "cupules" (Bednarik, 2001, 2008; Güneri, 2008, p. 351; Querejazu Lewis & Bednarik, 2010; Wright vd., 2014). On the main rock surface adjacent to the panel containing the rock art, there are larger "cupules" and long cracks forming a triangular appearance (Figure 10). It can be assumed that there are connections between the rock pits in this area, and that some of the pits are even arranged in a seating-like and nest-like manner. In this context, it can be suggested that there was a ritual/votive libation in the area. Furthermore, it appears that the cavities encountered on the bedrock surface are regularly placed to represent bright celestial bodies such as the sun, moon, or stars (K25.AT.1.11, 19, 20, and 26).

Figure 10. Cupules and seating-like niches adjacent to the panel containing petroglyphs.

Examples of these types of pits in different geographical locations have been the subject of publications by researchers, and early examples have been dated to the Lower Paleolithic period (Querejazu Lewis & Bednarik, 2010; Wright vd., 2014). While pits are generally formed in groups,

some are formed individually. It is understood that these horizontal pits can be formed naturally as well as be made by human hands (Bednarik, 2008; Wright vd., 2014). Naturally formed cupules are often confused with humanly made ones due to the difficulty in understanding the process of their creation (Bednarik, 2008, p. 68; Wright vd., 2014, p. 92). It is also believed that a musical instrument called a "lithophone" or "rock gong" was created by carving sound-producing stone cavities into the rock face. Examples of "cupules" interpreted as this type of musical instrument differ from their counterparts created in large groups (Cooke, 1964; Jackson vd., 1965, p. 39; Coulson, 2007, pp. 9-10; Bednarik, 2008, p. 74, 2010, p. 116). There are also opinions suggesting that these pits were made for the purpose of playing games (Rollefson, 1992; Bednarik, 2008, pp. 74, 91).

Ethnographic data suggests that these pits were dug during rituals to maintain fertility (Bednarik, 2008, p. 73). It is particularly noted that women would rub the powdered rock obtained by striking these pits onto their bodies (Barrett, 1908, 1952; Hedges, 1983b, 1983a as cited in; Bednarik, 2008, p. 73) (Loeb, 1926, pp. 246-247). These pits, whose made to purposes vary, are said to have been made by striking them with stones for various reasons, such as controlling weather events, changing wind direction, causing rain, or preventing or increasing excessive snowfall (Spier, 1930, p. 21; Heizer, 1953, p. 33; Bednarik, 2008, p. 73). Found in all geographical regions of the world, these cupules are thought to have been used in many ways: as containers for preparing dyes for rock art or whatever was to be painted; in unidentified or inexplicable cult ceremonies or rituals; as containers for grinding into powder; as drawings of constellations; as geographical/topographical maps; or as geophagy (Bednarik, 2008, p. 91). However, it is generally accepted that they are used for different purposes as containers.

In Anatolia, similar structures have a wide range of uses and are referred to in our literature as "rock bowls", "rock cavities" and "mortars" (Gönültaş, 2003; Güneri, 2008, p. 351; Karakoç, 2025, p. 6). However, the examples we examined do not fall under the category of "rock bowls" in terms of their dimensions. Similarly, they differ from "rock ostotheque" examples (Çevik, 1997). In the Düden Höyük settlement, relatively close to the area where rock art was discovered, similar rock cavities are defined as mortars (Karakoç, 2025, p. 6) (Table 5c). Tahtalı Höyük, located between Çumra and Bozkır, contains similar rock cavities, which are interpreted as workshops (Bahar, 2010, p. 431) (Table 5d). Large-scale examples have been found in Neolithic settlements such as Göbeklitepe and Karahantepe in Şanlıurfa (Table 5a, 5b), and examples have been identified at locations such as Sarıalan and Menekşe Kaya in Afyon (Table 5e, 5f), and Emiruşağı in Tomarza, Kayseri (Güneri, 2008, p. 374) (Table 5g, 5h). It can be said that games similar to mangala were played in these ancient cities using the same pits. Apart from these, those carved into the vertical plane on the surface of block stone or plaster in structures have been identified in buildings such as the Eğirdir Dündar Bey Madrasa Gate (Table 5j), the Eskişehir Sivrihisar Doğan Arslan Mosque (Baştürk, 2021, p. 263), the Kütahya Altıntaş Hıdırlık Turba (Gital, 2015, pp. 189, 190, 191), and the Nevşehir Saruhan Caravanserai (Table 5k). In these structures, predominantly built in the 13th century, the same shapes are positioned together with graffiti. Therefore, it can be suggested that the "cupule" examples on the panel surface encountered in Adatepe were not made for playing games but rather created within the context of various rituals. In the region, a different type of mineral is seen protruding outwards in clumps within the rocky structure (Table 5i). The type of this mineral will be determined after further analysis. It is also possible that naturally occurring rock cavities, formed when ore is extracted, were subsequently expanded and leveled by humans and then used.

Table 5. Examples of "cupule" rock pits from different areas.

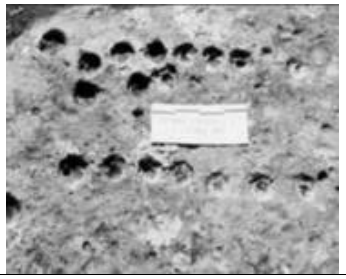
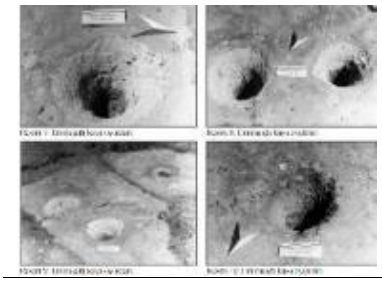
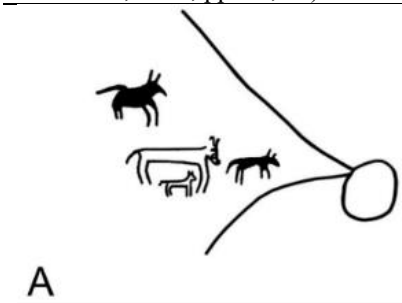
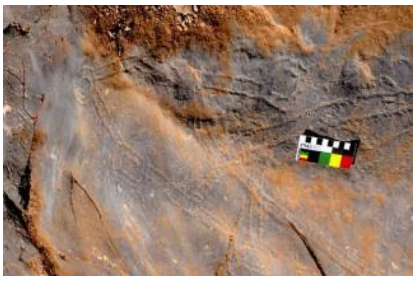
		
Pits found at the apex and on the sides of the "T"-shaped megaliths at Göbeklitepe in Şanlıurfa (Author's archive).		Rock basins and depressions after rain in Karahantepe, Şanlıurfa (Author's Archive).
		
Düden Mound (Karakoç, 2025, p. 9)	Tahtalı Höyük (Bahar, 2010, p. 431).	Kayseri Emiruşağı (Güneri, 2008, p. 374).
		
Kayseri Emiruşağı (Güneri, 2008, p. 374).	Afyon Sarıalan, Göktürk, Başaran Doğu, GNT.S01.15.sld.07, The Hatice Gonnet-Bağana Collection, Suna Kıraç Library, Koç University, Istanbul, Turkey.	Afyon Menekşe Kaya, Göktürk, Başaran Doğu, GNT.S05.16.sld.04, The Hatice Gonnet-Bağana Collection, Suna Kıraç Library, Koç University, Istanbul, Turkey.
		
Different types of mineral deposits are found within the bedrock at Adatepe and in the surrounding area.	Eğirdir Dündar Bey Madrasa Main Gate (Author's Archive 01.07.2017).	Nevşehir Saruhan Caravansarai (From Şuayip Çelemoğlu's Archive, 11.05.2017).

Table 6. Close-up view and likenesses of figures K25.AT.1.1 and K25.AT.1.2.

		
Figure K25.AT.1.1.	Figure K25.AT.1.2.	Similar shapes from the village of Dokuzyol, Ayrancı, Karaman (Author's Archive, September 29, 2025).
		
Similar shapes from Saray Village. (Author's Archive, September 29, 2025).		Images from Böğecik Village (Author's Archive, September 30, 2025).
		
Zendan-e-Soleiman, İran (Karimi vd., 2016, pp. 67, 69).	Tal-e-Katibeh, İran (Karimi vd., 2016, pp. 67, 69).	Tal-e-Katibeh, İran (Karimi vd., 2016, pp. 67, 69).
		
Southern Sina (Nadel vd., 2024, p. 6).	Har Tzuriaz, Negev (Schwimer vd., 2024, p. 279).	Tal-e-Katibeh, Iran (Karimi vd., 2016, pp. 67, 69).

The second geometric shape on the panel surface resembles as a horseshoe and is frequently observed at other rock-art sites in the Ayrancı countryside (Tables 6a-6f)[2]. A similar shape has been identified in petroglyphs in Iran (Karimi vd., 2016, pp. 67, 69) (Table 6g-i). These shapes may have been created as talismans to protect horses on caravan routes from harm. Furthermore, they are reminiscent of man-made trap areas where wild animals are driven into restricted areas and lured into traps, known in foreign terminology as "desert kites" (Çelik & Tolon, 2018). These trap sites, examples of which can be found within the boundaries of different countries such as the Arabian Peninsula, Syria, Iraq, Kazakhstan, Uzbekistan, and Mongolia (Ganbold, 2023, p. 89) are thought to have been used since the Neolithic period (Barge vd., 2015, 2022, 2025). Similar trap sites also exist near Neolithic settlements in our Southeastern Anatolia region (Çelik & Tolon, 2018; F. Şahin & Massa, 2025). The shape encountered on the panel surface appears to be included in the crescent or ring/ring plan traps according to the typology made within the trap sites anlaşılmaktadır (Barge vd., 2015, p. 165, 2025, p. 3). Excavations in these circular, cell-type areas, which protrude outwards from the walls designed to trap and confine animals in entrapment areas, have revealed that these sections were arranged in the form of pits (Barge vd., 2016, pp. 12, 13; Betts & Van Pelt, 2021, pp. 240-242, 243; Crassard vd., 2022, pp. 13-14). Therefore, it can be suggested here that the horseshoe shape and rock hollows/pits seen on the panel surface were considered together and made for talismanic purposes, representing the same idea. Examples of these trap sites in rock art have been identified in Tal-e-Katibeh, South Sinai, Iran (Nadel vd., 2024, p. 6), Har Michiya (Degen, 2010, p. 149) and Har Tzuriaz, Negev (Schwimer vd., 2024, p. 279), and Tsagaan Salaa, Mongolia (Ganbold, 2023, p. 88) (Table 6j-l).

Our last geometric example is the only one we have identified so far on the panel surface. The shape with inventory number K25.AT.1.28 points to trap areas, usually used to catch animals, within hunting scenes. These types of applications are described as nets/cages/traps (Göktürk, 2021; Baştürk, 2021; Göktürk, 2025). The inclusion of geometric shapes alongside animal depictions on the same panel surface suggests that, in addition to the depictions related to hunting and the caravan routes, the caravan members may have commissioned these images as talismans for the safety of the travelers and the caravan.

Dating of Petroglyphs

Dating the Adatepe panel currently remains necessarily relative, because no excavated associations or direct dating results are available for the carved surfaces. Accordingly, the discussion below integrates (i) regional settlement history, (ii) evidence for mobility and route networks, and (iii) formal comparisons with parallels from Anatolia and adjacent regions.

Regional archaeological data indicate a long sequence of occupation in the wider Karaman–Ayrancı landscape. Canhasan Höyük preserves Neolithic cultural layers (French, 1998; Baysal, 2024), and Düden Höyük in the Ayrancı District has finds dated to the Neolithic (Karakoç, 2025, pp. 4, 20). Tahtalı Höyük (between Çumra and Bozkır) has evidence extending into the Bronze Age (Bahar, 2010, p. 421). while additional mounds and settlements (e.g., Eminler Höyük) also yield early material (Kamış & Şener, 2024, p. 509). Results from Türkmen-Karahöyük further document activity from the Late Chalcolithic through the Iron Age (Osborne vd., 2020) and ceramic imports point to interregional transit and exchange (Massa et al., 2024, p. 11). Byzantine-period remains around Karadağ, including churches and cisterns, underline continued use of the landscape in later periods (Mimiroğlu vd., 2025). Route systems connecting Central Anatolia to the Mediterranean provide an additional interpretive frame (Karaoğuz & Doğanay, 2004). Ancient roads are attested along corridors such as Karaman-Mut-Ermenek-Silifke-Gülnar and via Konya toward Ereğli-Tarsus-

[2] We also take into account the connection between this depiction and the cult of the moon (Özhanli, 2023, pp. 180-183; Massa vd., 2024, pp. 17, 18) or depictions of Mengûş/Mengüç, based on its resemblance to a crescent (Arseven, 1965, p. 1301).

Adana, as well as on routes northeast of Karadağ (Kurt, 2012, p. 46). Although Adatepe lies outside these main arteries, the Karaman-Ereğli corridor includes medieval infrastructure; Atlas Han, plausibly Seljuk in date, occupies a central position between the two settlements and, together with associated bridges, indicates a major medieval route (Çekül Anadolu Araştırmaları, 2012). This context is relevant for interpreting motifs related to caravan movement, such as loaded horses and camels. It is not possible at this time to determine a definitive date for the Adatepe panel. However, based on the aforementioned settlement areas, road routes, and similar depiction examples, we can evaluate the depictions in grouped form within a relative chronology using analogical methods.

The first group consists of "cupules". In recent research conducted in the Karaman region, we have noted that settlement areas and mounds containing finds from the Middle Paleolithic, Neolithic, and Chalcolithic Ages have been identified (Karakoç vd., 2024, p. 49). At Düden Höyük, dated to the Neolithic Age and located within the borders of Ayrancı district, there are similar rock hollows to those we encountered (Karakoç, 2025, pp. 4, 20). Likewise, at Tahtalı Höyük, dated to the Bronze Age and situated in the rural area of Çumra district, similar rock hollows have been defined as metallurgical workshops (Bahar, 2010, p. 421). In our comparison, the resemblance between the rock hollows found at Adatepe and those at Tahtalı Höyük is evident. Although ore deposits have been found on the bedrock surfaces at Adatepe, there are, for now, no connecting channels between the hollows that are characteristic of metallurgical production. Considering the earliest settlements in the region, it is possible to speculate that these hollows were created for a votive libation ceremony. Based on this, the rock hollow implementations on the panel can be dated, at the earliest, to the Neolithic Age (though this is less likely) or, to the Early Bronze Age/Iron Age (more plausibly).

The second group in the chronology consists of ibexes with knotted horns, numbered K25.AT.1.12 and 14. Especially in the earlier period, depictions of wild ibexes—most notably those with triangular bodies—were frequently used as decorative elements in ceramics and minor arts in regions such as Anatolia, Mesopotamia, and Central Asia (Silistreli, 1989; Özkaya, 1995; San, 1998; Avner vd., 2017a, 2017b; Torkamandi vd., 2025; Dede & Oğuzhanoğlu, 2025). However, specifically in Adatepe, the representations of wild ibexes with knotted horns are similar to depictions we have encountered at other rock art sites in the rural areas of Ayrancı district, which may date to the end of the Late Bronze Age or the beginning of the Early Iron Age. For the examples within the rock art, the dating suggestion is that the ones found in Hakkari are similar to those from the pre-Saka/Scythian or Saka/Scythian style in the Caucasus, the Black Sea basin, and Central Asia/Turkistan[3] (Betts, Alison V. G., 2001, p. 795). Their likeness to wild ibex depictions with knotted horns in the petroglyphs around Artvin, Kars, and Iğdır, and further along the lines of Armenia, Iran, Azerbaijan, Kyrgyzstan, and Kazakhstan, suggests that they may date to the Bronze/Iron Ages.

Apart from the cupules and ibexes with knotted horns, all other depictions are dated by us to the Middle Ages as the third and last group. The depiction of a human holding a circular object in his hand alongside a lion, found recently on the surface of a block stone at Madenşehir, is one of the factors aiding in dating (Mimiroğlu vd., 2025, p. 382). Particularly, it is thought that the depictions encountered were either created or renewed by the Turkish tribes who, according to written sources, arrived in the region in the 10th century with the Bulgar Turks and later settled in the Karaman area (Karatay, 2011; İ. Şahin, 2012; Balcı & Karatay, 2015). When evaluated together with the marks and inscriptions found in the rural areas of Gülnar, it can be proposed that this group was produced in the relevant centuries (İ. Şahin, 2012). Considering also the similarities to the depictions of humans and animals carved on the block stone surfaces of 12th and 13th-century structures, it is understood that

[3] Our scientific research into the petroglyphs we have identified within the boundaries of Ayrancı district, which may date from the Late Bronze Age or Early Iron Age, is ongoing.

they were either made from the beginning of the Middle Ages or made more distinct by being retraced and renewed over earlier existing depictions (Beyazıt, 2014, 2018; M. K. Şahin & Varis, 2017; Göktürk, 2025). The fact that the region is located along a caravan route, the proximity of the Adatepe region to Atlas Han—which is thought to have been built during the Anatolian Seljuk period—and the depiction of camels and loaded horses may all indicate that the depictions were produced in the same centuries. It would not be surprising if new research in the future yields new data regarding the chronology.

Within this framework, the Adatepe motifs are best treated as belonging to multiple episodes. First, cupule clusters and adjacent rock cavities may represent the earliest phase of modification. Although some cavities can form naturally, the patterned placement and association with niches suggest repeated human use and possibly ritualized practices. On present evidence, these features could plausibly date anywhere from later prehistory to the Early Bronze/Iron Ages, but this remains provisional without microscopic and contextual analysis. Second, the ibexes with knotted horns (e.g., K25.AT.1.12 and K25.AT.1.14) have close analogies among later prehistoric corpora in Anatolia and neighboring regions and may fall within a Bronze/Iron Age horizon; comparable discussions have been advanced for northeastern Anatolian and Hakkâri material, including links to pre-Saka/Scythian and Saka/Scythian stylistic spheres (Betts, Alison V. G., 2001, p. 795). Third, most other motifs—particularly pack animals, select geometric forms, and anthropomorphic figures—are consistent with medieval carving and/or systematic reworking of earlier images. The dense pecking and impact scars visible on several figures support the inference of renewal in later periods, which complicates single-phase dating. Future work should prioritize close tool-mark and patina documentation, superimposition analysis, and targeted archaeological testing of adjacent features.

Conclusion

Petroglyphs in the Karaman region were first brought to scholarly attention by Osman Ülkümen, and subsequent documentation demonstrates that the Ayrancı District preserves a diverse rock-art repertoire across multiple localities (Ülkümen, 2019). Our investigations in Böğecik, Dokuzyol, Saray, and Ulu show substantial variation in motif content, technique, and likely period, including anthropomorphic and zoomorphic figures, geometric signs, and tamgas.

The Adatepe 1 panel is distinctive within this corpus. Many motifs bear dense pecking and impact scars consistent with later reworking, implying multiple carving episodes and/or renewal of earlier images. The association of the panel with cupules and rock cavities further supports the interpretation of the hilltop as a place of repeated activity, potentially including ritualized or protective practices. While some elements may plausibly relate to later prehistoric horizons (Bronze/Iron Ages), other motifs—especially pack animals and select anthropomorphic figures—fit well within medieval contexts linked to mobility and caravan routes. Accordingly, the chronology proposed here remains relative and should be treated as provisional pending microscopic and contextual analyses.

Finally, illegal excavation pits recorded near several rock-art areas demonstrate that these surfaces are under immediate threat. Systematic documentation, rapid registration and protection measures, and continued monitoring are essential to mitigate ongoing damage and to secure the evidential basis required for more robust chronological and functional interpretations.

www.turkishstudies.net/language

Turkish Studies - Language and Literature

eISSN: 2667-5641

ANKARA SCIENCE UNIVERSITY

Karaman İli Ayrancı İlçesi Petroglifleri: Ön İnceleme ve Ada Tepe Panosu

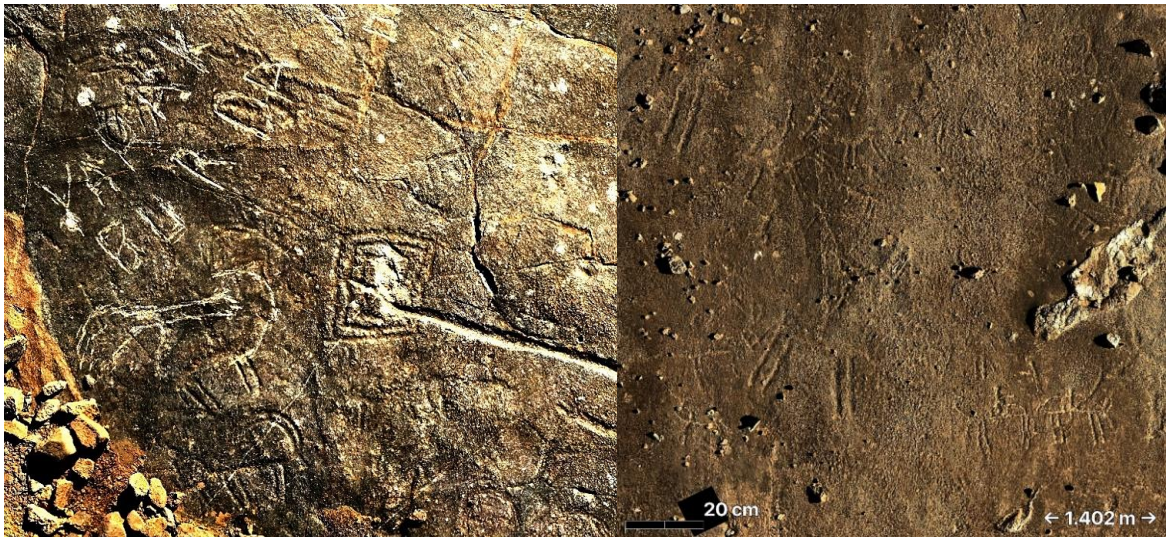
Giriş

Tarihsel süreç içerisinde toplumlar, duygu ve düşüncelerini aktarabilmek yaşayışları ve inançları hakkındaki bilgileri sonraki nesillere mesaj olarak iletebilmek için farklı anlatım yolları ortaya koymuştur. Bu aktarma araçlarının en erken örnekleri kaya resimleri olarak kabul edilmektedir. Kaya resimlerinin ilk örneklerini boyar madde kullanılarak meydana getirilen piktograflar oluşturmaktadır. Ancak nokta vuruş ve kazıma gibi tekniklerle kaya yüzeyine işlenen petroglif örnekleri de son yıllarda yapılan araştırmalarda konu edilmektedir. Petroglifler, kaya yüzeyindeki cidar/patinanın taşlar veya çeşitli aletler kullanılarak dökülmesiyle elde edilen negatif-pozitif görüntüyle meydana getirilmiş betimlemeler için kullanılan bir terimdir (Taçon & Chippindale, 1998, s. 6). Uzun yıllardan bu yana ülkemiz sınırları içerisinde yapılan kaya resim araştırmalarını yakından takip etmekteyiz. Bu çalışmalar, -her geçen gün sayısı artırmaktadır- Anadolu kırsalında çok fazla önem verilmeyen bu tarihi ve kültürel eserlerin sayısının bildiğimizden daha fazla olduğunu bize göstermektedir. Araştırmamız kapsamında ise Anadolu içerisinde belki de ilerleyen yıllarda büyüklüğü açısından ilk sıralara gelebilecek kaya resimlerini barındıran Karaman ilinin Ayrancı ilçesi kırsalında bulunmaktadır. Ayrancı ilçesi sınırları içerisinde dört farklı köyde altı farklı kaya resim alanı belirlenmiştir. Bunlar sırasıyla Böğecik, Dokuzyol, Saray ve Ulu köyleridir. Bölgede gerçekleştirilen çalışmalarda parça parça olarak geniş bir alana yayılan kaya resim alanları bulunmuş ve envanter faaliyetleri yürütülmüştür. Ancak konunun genişliği nedeniyle araştırma içerisinde sadece Adatepe bölgesindeki tekil pano incelenecektir. Diğer bölgelerin kısaca tanıtımları yapılarak bulunan petrogliflerle ilgili genel bilgi verilecektir.

Tespit çalışmalarındaki ilk bölge Ayrancı ilçesini Ereğli istikametine bağlayan karayolunun güneydoğusundaki Böğecik Mahallesinde 150/6 ada parseldeki İncik, Andık deliği ve Melen Tepeleri arasındadır (Görsel 1). Bölge diğer kaya resim alanlarına göre daha yüksek bir kotta bulunmaktadır (1240m-1280m). Kaya resimleri nokta vuruş ve kazıma teknikleri kullanılarak yatay düzlemdeki ana kaya yüzeylerine işlenmiştir. Oldukça büyük panoların yüzeylerinde insan ve hayvan figürleri av, kervan ve göç sahneleri betimlenmiştir (Görsel 2). Bu alanda Tunç veya Erken Demir Çağından 20. yüzyılı da kapsayan bir dönem aralığına tarihlendirilebilecek petroglifler bulunmaktadır. Kaya resimlerinin bulunduğu panoların yakınlarında eski döneme ait kaçak kazı yapıldığına dair çukurlar tespit edilmiştir. Bölgenin yukarısında bulunan alanın taş ocağı olarak geç dönemde kullanıldığı anlaşılan graden ve palye sıralarıyla birlikte kesilmiş taşlar bulunmaktadır (Görsel 3). Bu bölümlerin Bağdat Demiryolu inşaatı sırasında tren yolunun zeminini sağlamlaştırmak için kullanılan taşların çıkarıldığı ocaklar olduğu düşünülmektedir. Bağdat Demir Yolları inşa edilmeden önce yapımı üstlenen şirkete, hatların iki yanındaki 20 km'lik alan içerisinde taş, kum ve tuğla ocakları açarak bunları inşaatın bitimine kadar kullanabileceği belirtilmektedir (Özyüksel, 2013, ss. 198-199).

Görsel 1 Karaman İli Ayrancı İlçesi Böğecik Mahallesinde bulunan kaya resimlerinin konumu (Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Parsel Sorgu Uygulaması'ndan alınmıştır. 08.12.2025).

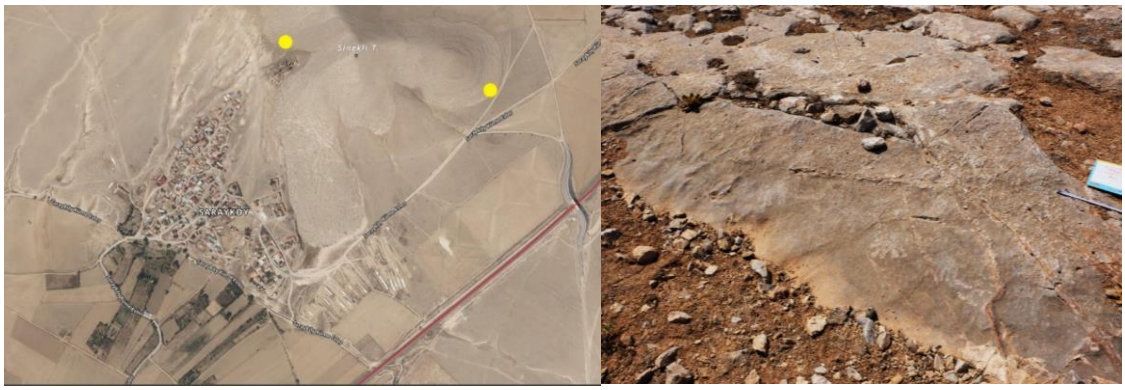

Görsel 2 Böğecik Mahallesi sınırlarındaki Erken Demir Çağı'na tarihlendirilebilecek kaya resim örnekleri.

Görsel 3 Kaya resimlerinin bulunduğu alanın güney doğusunda konumlanan tepedeki geç dönem (modern) taş ocağında bulunan kullanıma hazır taşlar.

Tespit çalışmalarında karşılaşılan diğer iki kaya resim alanı Saray Köyünün kuzeyindeki Sinekli Tepe yükseltisinin doğu ve batı yamaçlarındaki 1060-1040m rakımlı 138/1 ada parsel içerisinde iki ayrı bölgede konumlanır (Görsel 4). Kaya yüzeyine nokta vuruş tekniğiyle meydana getirilen tasvirler arasında insan ve süvari gibi çizimler bulunmakla birlikte damga olduğunu düşündüğümüz işaretler, geometrik şekiller ve kaya oyukları da vardır. Tasvirlerin genelinin Orta Çağ'da yapıldıkları söylenebilir. Bölgede geç döneme (modern) ait bir taş ocağı kullanımı söz konusudur (Görsel 5).

Görsel 4 Karaman İli Ayrancı İlçesi Saray Köyünde bulunan kaya resimlerinin konumu ve kaya resimlerinin genel görünümü (Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Parsel Sorgu Uygulamasından alınmıştır. 08.12.2025).

Görsel 5 Saray Köyündeki geç dönem (modern) taş ocağına ait görünümler.

Ayrancı ilçesi sınırlarındaki bir diğer kaya resim alanı Ulu Köyü içerisinde 414/11 ada parseldeki Ulusaray Tepe olarak adlandırılan yükseltinin 1170 rakımlı kuzeybatı yamaçlarında kalmaktadır (Görsel 6). Kaya resimleri yatay düzlemde uzanan ana kaya yüzeyine nokta vuruş teknikleri kullanılarak meydana getirilmiştir. Yüzeydeki kaya resimleri insan ve süvarilerin yanı sıra kervan ve av sahnelerindeki yüklü at, deve ve dağ keçilerinden oluşmaktadır (Görsel 6). Bunların yanında ok-yay damgaları ve benzeri işaretler dikkat çekmektedir.

Görsel 6 Karaman İli Ayrancı İlçesi Ulu Mahallesinde bulunan kaya resimlerinin konumu ve kaya resim örnekleri. (Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Parsel Sorgu Uygulamasından alınmıştır. 08.12.2025).

Tespitini gerçekleştirdiğimiz son alan Dokuzyol Mahallesi sınırlarında 103/19 ve 127/17 ada parsellerde 1090 m rakımlı iki ayrı bölgede konumlanmaktadır (Görsel 7). 103/19 numaralı parselde süvari ve şaman gibi insan tasvirleriyle birlikte tanımlayabildiğimiz dağ keçisi, at, deve gibi hayvan betimlemeleri de bulunmaktadır. 127/17 numaralı parselde ise insan yapımı kaya oyukları tespit edilmiştir. Gelişigüzel yapılan kaya oyuklarının yanı sıra güneşi veya gökyüzündeki parlak cisimleri belirtmek için yapıldığını düşündüğümüz belirli bir düzende yerleştirilen örnekler de bulunmaktadır. Ada Tepe bölgesinde bulunan pano yüzeyindeki tasvirler Ayrancı kırsalında tespit ettiğimiz diğer kaya resimlerinden yapım tekniklerindeki yenilendiklerini gösteren özellikler sebebiyle ayrılmaktadır. Bu nedenle tepenin en yüksek noktasında bulunan panodaki betimlemeler tekil olarak değerlendirilecektir.

Görsel 7 Karaman İli Ayrancı İlçesi Dokuzyol Mahallesinde bulunan kaya resimlerinin konumu ve bölgedeki kaçak kazı çukuru (Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Parsel Sorgu Uygulamasından alınmıştır. 08.12.2025).

Dokuzyol Köyü Adatepe Mevkiinde Bulunan Petroglifler

Ayrancı ilçesi sınırlarında birbirinden farklı üsluplarda petroglifler bulunmaktadır. Bunlar içerisinde ele aldığımız tekil bir pano Adatepe olarak adlandırılan yükseltinin en üst noktasında konumlanmaktadır. Tepelik alan çevredeki tarım arazilerinden küçük bir tepe şeklindeki kayalık görünümüyle ayrılır. Kireç taşı gibi görünen düzgün yüzeyler tepe üzerinde belirgindir. Ancak petroglifler mermer görünümündeki daha sert bir kayaç yüzeyine işlenmiştir. Bu husus, tasvirlerin yapımında yer seçimine özen gösterildiğine işaret eder. Tasvirlerin bulunduğu ana kayanın kuzey ucundaki çukur alanın bir sarnıç ağzı veya maden işliği şeklinde bir kullanımının varlığı sahada yapılacak kazılar neticesinde anlaşılacaktır. Ayrıca alanda bulunan toprak ve taşlar nedeniyle panonun devamının olup olmadığı anlaşılamamaktadır. Pano yüzeyinde sadece konturları devamlılık ve bütünlük gösteren tasvirler incelenmiştir. Darbe izleri bulunan, ancak tam olarak tanımlayamadığımız darbeler, çizimlere ve tanımlamalara dahil edilmemiştir. Pano yüzeyindeki tasvirleri belirtmek için farklı renk dolguları kullanılmıştır. Bunun nedeni tasvirlerin patinalarındaki farklılıklardır. Cidarlarında herhangi bir yenileme görmediğimiz tasvirler turuncu renkle belirgin hale getirilmiştir. Siyah dolguya sahip tasvirlerin yüzeyinde sonraki bir dönemde yüzeylerinden tekrar darbelerle geçilerek yenilendiklerini gösteren darbe izleri bulunmaktadır. Kaya resim literatüründe "cupule" olarak tanımlanan çukurlardan, herhangi bir düzene sahip olmayanları ise mavi renkle tonlanmıştır. Ana kaya sathında karşılaşılan tasvirlerin tamamı envanter numarası verilerek kayıt altına alınmıştır[4]. Tasvirler şöyle tanımlanmıştır:

Envanter numarası K25.AT.1.1: Yüzeyde karşılaşılan at nalı benzeri şekildir. Panonun güney kısmına konumlanmaktadır. Nokta vuruş tekniğiyle meydana getirilmiştir. Yüzeyinde bulunan korozyon oldukça belirgindir.

Envanter numarası K25.AT.1.2: Hemen yukarısında konumlanan at nalı benzeri şekille aynı özelikleri gösteren işaret at nalı olarak tanımlanmıştır. Nokta vuruş tekniğindeki şeklin yüzeyindeki korozyon oldukça yüksektir.

Envanter numarası K25.AT.1.3: Bölgede karşılaştığımız ve yabancı literatürde "cupule" olarak tanımlanan küçük çukur grupları yüzeyde bulunmaktadır. Bu çukurlardan mavi renkle

[4] Kullanılan "K25.AT.1.1" envanter numarasındaki "K" harfi Karaman ilini, "25" çalışma yapılan yılı, "AT" harfleri Ada Tepe bölgesini, "1" panonun numarasını, sonraki "1" numarası pano yüzeyindeki tasvirlerin sıra numarasını temsil etmektedir.

işaretlenenler yüzeyinde sonradan herhangi bir yenileme görüntüsü bulunmayan çukur örnekleridir. Mavi renkle belirttiğimiz bu çukurlar belirgin bir düzen göstermemektedir.

Envanter numarası K25.AT.1.4: Belirli bir düzen göstermeyen çukurlar arasında kalan ve gövde bacak boyun gibi özelliklerinin karakteristik şekli sebebiyle deve olarak tanımladığımız tasvir turuncu renkle gösterilmiştir. Nokta vuruş tekniğindeki deve tek hörgüçlüdür. Kuyruk kısmı tespit edilememiştir.

Envanter numarası K25.AT.1.5: Grup şeklindeki hayvan ve insan tasvirleri içerisine konumlanan tasvir boyun baş ve gövde özellikleri sebebiyle tek hörgüçlü deve olarak tanımlanmıştır. Nokta vuruş teknikli hayvanın yüzeyinde yenileme darbeleri bulunduğu için siyah renkle belirginleştirilmiştir. Kuyruk kısmı tespit edilememiştir. Hörgüç bölümünün ise bir kısmı toprak altında kalmaktadır.

Envanter numarası K25.AT.1.6: Dört numaralı örnekte karşılaştığımız benzer özelliklere sahip tasvir, gövde, baş ve boyun özellikleri bakımından tek hörgüçlü deve olarak tanımlanmıştır ve nokta vuruş tekniklidir. Yüzeyinde yenileme darbeleri bulunduğu için siyah renkle belirtilmiştir.

Envanter numarası K25.AT.1.7: Nokta vuruş tekniğiyle meydana getirildiğini gördüğümüz betimleme gövde, baş ve bacaklarının veriliş biçimi nedeniyle insan olarak tanımlanmıştır. Kolları iki yana yatay biçimde açık verilmiştir. Grup içerisindeki diğer hayvanlarla yön birlikteliği göstermez. Baş kısmında göz, burun veya kulak gibi ayrıntılara sahip değildir.

Envanter numarası K25.AT.1.8: Etrafında bulunan deve tasvirleriyle bütünlük gösteren hayvanın gövde özellikleri diğerleriyle benzerdir. Baş kısmı tam olarak belirlenemeyen hayvanın tek hörgüçlü deve olduğu söylenebilir. Nokta vuruş tekniğindeki hayvanın gövdesi sonradan yenilenmiş gibi görünmektedir.

Envanter numarası K25.AT.1.9: Kolları iki yana yatay biçimde açık verilen insan tasviridir. Kafa kısmında kuş gagası biçiminde uygulama bulunur. Kolları da kuş kanadı biçiminde belirginleştirilmiştir. Nokta vuruş tekniğindeki bu tasvir yüzeyinde barındırdığı yenileme izleri nedeniyle siyah renkle gösterilmiştir.

Envanter numarası K25.AT.1.10: Baş kısmından geriye doğru ilerleyen boynuzlarının şekli, gövde biçimi ve fiziksel duruşu sebebiyle keçi olarak tanımladığımız hayvan tasviri nokta vuruş tekniğiyle meydana getirilmiştir. Yüzeyinde yenilenme darbeleri bulunduğu için siyah renkle gösterilmiştir.

Envanter numarası K25.AT.1.11: Ana kaya yüzeyine açılan yedi oyuk ve bu oyukların dairevi bir düzende yerleştirilmesiyle meydana getirilmiş geometrik şekildir. Güneş veya parlak gök cismi olarak tanımlanabilir. Yüzeyinde yenilendiğini gösteren darbe izleri bulunmaktadır.

Envanter numarası K25.AT.1.12: Kaya yüzeyinin kenarına yakın noktadaki hayvan, pano yüzeyindeki en büyük boyutlu tasvirdir. Boynuzları başının gerisine kadar yay biçiminde uzanmaktadır. Boynuzlarındaki boğumları özellikle belirtilen dağ keçisi olarak tanımladığımız hayvanın gövdesinin en arka kısmında kuyruğu yukarıya kalkık ve gövdesine doğru kıvrılmış biçimde verilmiştir. Vücudunda bulunan yenilenme darbeleri sebebiyle siyah renkle belirginleştirilmiştir. Tasvir nokta vuruş tekniklidir.

Envanter numarası K25.AT.1.13: Başından çıkan ve geriye doğru uzanan uzuvlarının boynuza benzemesi sebebiyle tasvir keçi olarak tanımlanmıştır. Nokta vuruş tekniğiyle meydana getirilen keçi tasvirinin yüzeyinde herhangi bir yenileme darbesi bulunmadığı için turuncu renkle gösterilmiştir. Bacakları keçinin intikal halinde olduğuna işaret etmektedir.

Envanter numarası K25.AT.1.14: 12 numaralı keçi tasvirindeki fiziksel özellikleri gösteren hayvanın boynuzları boğumlu biçimde düzenlenmiştir. Keçi olarak tanımladığımız

hayvanın boynuzları geriye doğru yay gibi kıvrılarak gövdesine uzanmaktadır. Gövdesinde yenilenme izleri bulunduğu için siyah renkle belirtilmiştir.

Envanter numarası K25.AT.1.15: Nokta vuruş tekniğiyle meydana getirilen tasvirin gövde yüzeyinde yenilendiğine dair herhangi bir darbe görülmediği için turuncu renkle işaretlenmiştir. Hayvanın gövdesi şişkin ve yarım daire formundadır. Baş, boyun ve gövde özellikleri sebebiyle tek hörgüçlü deve olarak tanımlanmıştır.

Envanter numarası K25.AT.1.16: Yarım daireye yakın gövde biçimi, baş, kulak ve boyun özellikleriyle yüklü at olarak tanımladığımız tasvir bu özellikleriyle deve tasvirlerinden ayrılmaktadır. Bacaklarının konumu hareket halinde olduğunu göstermektedir. Yüzeyinde yer alan darbe izleri yenilendiğini gösterdiği için siyah renkle belirtilmiştir. Tasvir nokta vuruş tekniklidir.

Envanter numarası K25.AT.1.17: Gövdesi yarım daireye yakın, boynu öne doğru uzun ve eğik, başının basık şeklinden hareketle deve olarak tanımladığımız betimleme nokta vuruş tekniğiyle meydana getirilmiştir. Yüzeyinde barındırdığı yenilenme darbeleri sebebiyle siyah renkle tonlanmıştır.

Envanter numarası K25.AT.1.18: Tasvirin gövdesi yarım daireye yakın bir görünümdedir. Boynu gövdeden dışarıya yukarı doğru açı yaparak çıkmaktadır. Başı ve kuyruğu belirgindir. Gövde özellikleri sebebiyle yüklü at olarak tanımladığımız hayvan nokta vuruş tekniğiyle meydana getirilmiştir. Yüzeyinde bulunan yenilemeye yönelik darbe izleri sebebiyle siyah renkle tonlanmıştır.

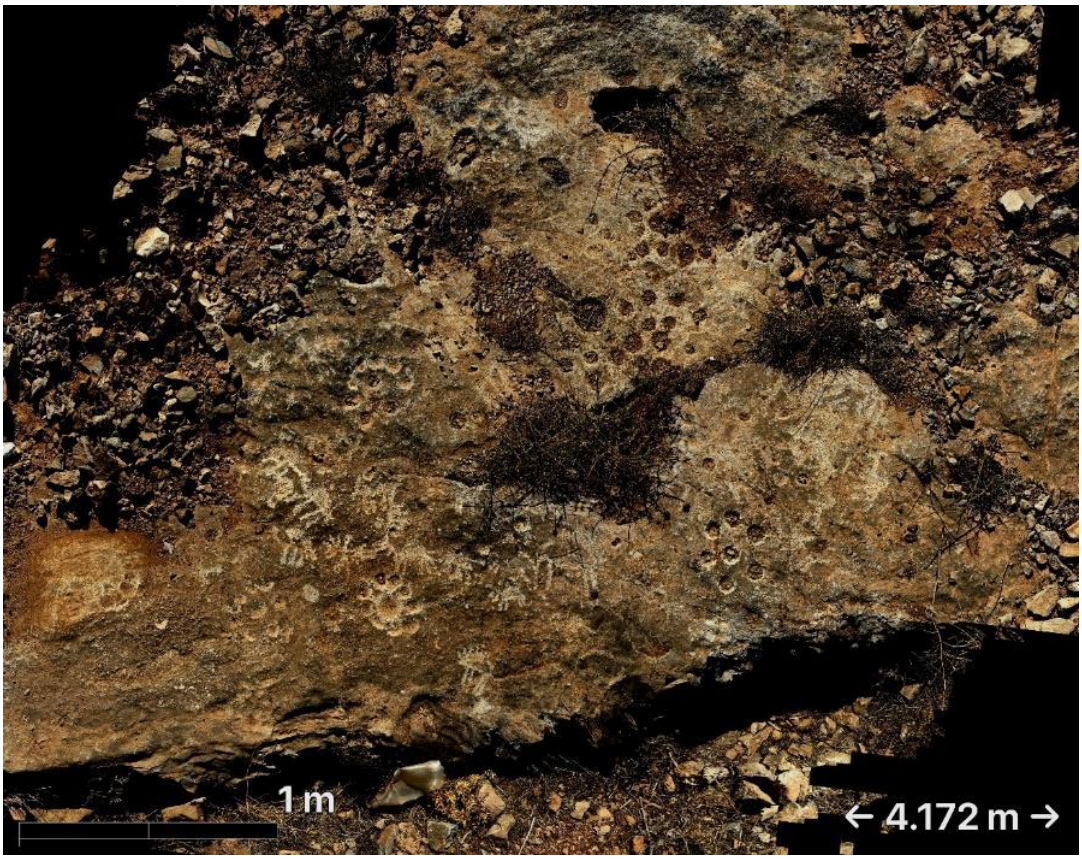
Envanter numarası K25.AT.1.19: Kaya yüzeyinde, merkezde daha büyük bir oyuk ve etrafına sıralanan daha küçük oyuklarla elde edilen güneş veya parlak gökcismi olarak tanımladığımız geometrik şekil toplam on oyuktan meydana gelmektedir. Yüzeyinde yenilenmeye dönük darbeler bulunduğu için siyah renkle tonlanmıştır.

Envanter numarası K25.AT.1.20: Yakınına konumlanan güneş veya parlak gökcismi olarak tanımladığımız geometrik şekille biçim olarak aynılık göstermektedir. Merkezde bir oyuk ve etrafına daire oluşturacak şekilde sıralanan daha küçük çukurlardan meydana gelmektedir. Yüzeyinde barındırdığı yenilenme darbeleri sebebiyle siyah renkle işaretlenmiştir.

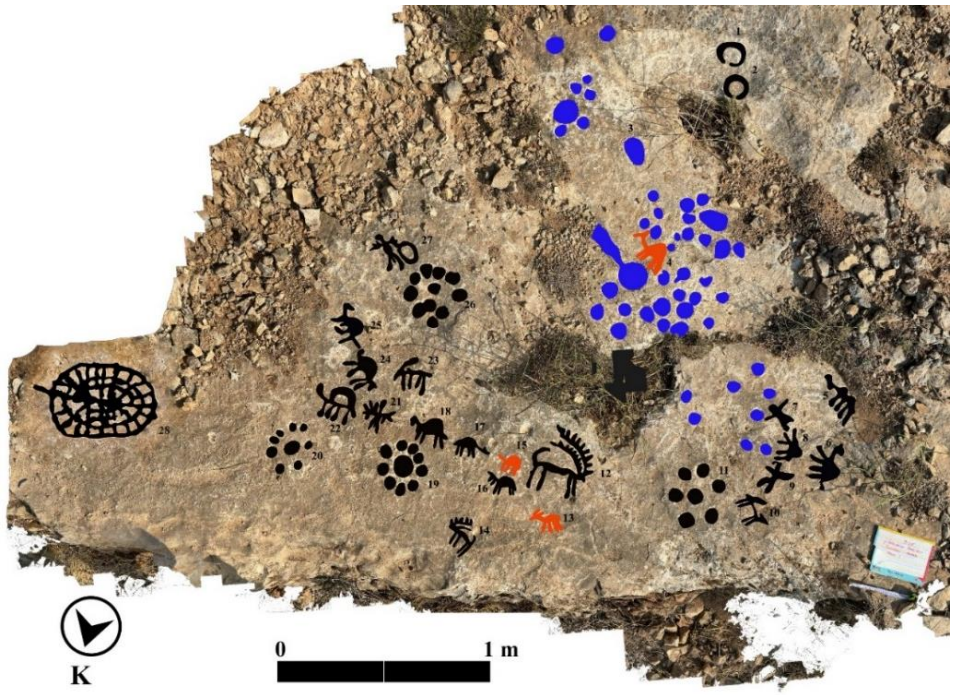
Envanter numarası K25.AT.1.21: Etrafına özellikle yerleştirildiğini düşündüğümüz hayvanların tam ortasında kalan insan tasviri nokta vuruş tekniklidir. Kolları yana doğru yatay şekilde açıktır. Kolları gövdesine oranla oldukça abartılıdır ve ellerini temsilen parmaklarla belirginleştirilmiştir. Bacaklarının arasında cinsel organı veya kıyafetinin parçası/kuşağı olabilecek uygulama bulunmaktadır. Yüzeyinde yer alan yenilemeye yönelik darbe izleri sebebiyle siyah renkle tonlanmıştır.

Envanter numarası K25.AT.1.22: Baş, boyun, gövde şekli ve sırtındaki yükünü gösteren özellikleriyle tasvir, yüklü at olarak tanımlanmıştır. Yanındaki hayvan grubuyla birlikte verilen nokta vuruş tekniğindeki atın toynakları belirginleştirilmiştir. Yenilenme izleri burada da görülmektedir.

Envanter numarası K25.AT.1.23: Yüklü at ve deve tasvirlerinin yanında konumlanan tasvir başından geriye doğru uzanan boynuz biçimli uzantıları ve gövde özellikleri nedeniyle keçi olarak tanımlanmıştır. Nokta vuruş tekniklidir. K25.AT.1.10 numaralı keçi tasviriyle benzer özelliklere sahiptir.

Görsel 8 Dokuzyol Mahallesi Adatepe mevkiinde bulunan panonun kuş bakışı görünümü.

Görsel 9 Dokuzyol Mahallesi Adatepe mevkiinde bulunan pano yüzeyindeki tasvirlerin işaretlenmiş görünümü.

Envanter numarası K25.AT.1.24: Baş, gövde, boyun, toynak ve kuyruk gibi özelliklerinden hareketle deve tasvirlerinden farklı olarak yüklü at olarak tanımladığımız hayvan betimlemesi nokta vuruş tekniklidir. Yüzeyinde yenilendiğini gösteren darbeler vardır. Hayvan, yanındaki diğer yüklü atlarla birlikte intikal halindedir.

Envanter numarası K25.AT.1.25: Hemen yanındaki yüklü at tasviriyle aynı gövde özelliklerini gösteren yüklü at betimlemesidir. İntikal halindeki hayvan nokta vuruş tekniğiyle meydana getirilmiştir.

Envanter numarası K25.AT.1.26: Ana kaya yüzeyine oyularak yapılan "cupule" uygulamalarının göksel nesneleri çağrıştıracak şekilde yerleştirilmesiyle meydana getirilen geometrik şekil güneşi veya parlak bir gök cismini temsil ediyor olmalıdır. Şekil, ortada bir oyuk ve bu oyuğun etrafına çember yapacak şekilde konumlandırılan toplam 11 oyuktan meydana gelmektedir.

Envanter numarası K25.AT.1.27: 21 numaralı örnekte olduğu gibi kolları iki yana yatay biçimde açık, parmakları belirgin biçimde gövdesine göre büyük verilen insan tasviridir. Bacaklarının arasından cinsel organı veya kıyafetinin parçası olabilecek bir bölüm aşağıya doğru sarkmaktadır. Panoya göre sağ elinde yuvarlak bir nesne taşımaktadır. Tasvir nokta vuruş tekniğiyle meydana getirilmiştir.

Envanter numarası K25.AT.1.28: Tepe üzerindeki toprak tabakasının altında bir kısmı görünen şekil ağ/kafes/tuzak olarak değerlendirebileceğimiz bir görünüme sahiptir. Şekil, eş merkezden etrafa dağılan kalın konturlu hatların etrafının, elips biçimindeki başka konturlarla kesiştirilmesiyle meydana getirilmiştir. Geometrik şeklin panoya göre güney ve doğu yönündeki kısmı tam olarak tespit edilememiştir. Muhtemelen toprak altındaki bu kısımlarda hem geometrik şeklin devamı hem de farklı tasvirlerin olması düşünülmelidir. Nokta vuruş tekniğindeki şekil siyah renkle tonlanmıştır.

Karşılaştırma ve Değerlendirme

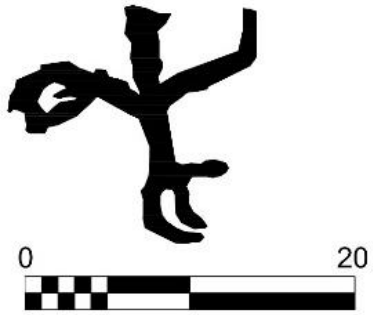
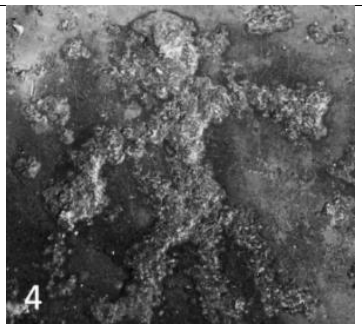
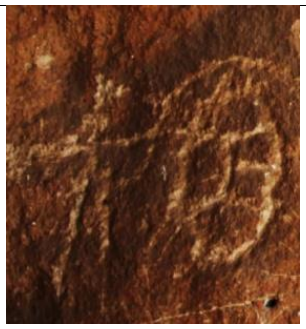
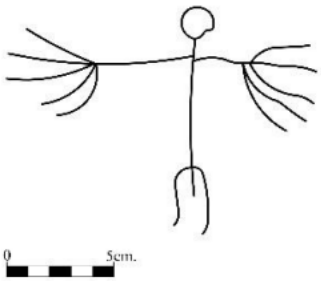
Adatepe mevkiinde konumlanan tek pano yüzeyindeki kaya resimleri, Ayrancı ilçesi kırsalında incelediğimiz petrogliflerden tasvirlerin meydana getirildikleri dönemden çok daha sonraki bir devirde yenilendiklerine yönelik yüzeylerinde darbe izleri barındırmaktadır. Bu nedenle ayrı bir başlık altında değerlendirilmiştir. Pano yüzeyinde konturları ve hatları takip edilebilen yirmi sekiz betimleme kayıt altına alınmıştır. Tasvirler gösterdikleri benzerlikler ve farklı özellikler sebebiyle ayrı başlıklar altında irdelenmiştir.

İnsanlar

Karşılaştığımız tasvirlerden dördü sırasıyla K25.AT.1.7, 9, 21 ve 27 numaralı örnekler insan olarak tanımlanmıştır. Kolları iki yana yatay biçimde açık betimlenen bu tasvirler hayvanların arasına veya etrafına yerleştirilmişlerdir. Panonun doğu yönündeki K25.AT.1.7 ve K25.AT.1.9 numaralı insanlar, deve ve yüklü atların arasındadır. K25.AT.1.9 numaralı örnek şaman kıyafeti giymiş insan tasvirlerini çağrıştırmaktadır. K25.AT.1.21 numaralı örnekte betimleme farklı türdeki hayvanların arasında ve göksel sembollerin yanındadır. Yine kolları iki yana açık ve parmakları oldukça büyüktür. Bacaklarının arasından muhtemelen erkeklik organı veya kuşak benzeri aksesuarı sarkmaktadır. K25.AT.1.27 numaralı örneğin elinde yuvarlak bir nesne tuttuğu görülür. Cinsel uzuvları belirgin şekilde işlenen bu tasvirlerin hayvanlarla ve aynı noktada göksel sembollerle birlikte verilmesi tasvirlerin bereket ve av kültüyle bağlantılı olarak meydana getirildiklerini akla getirir. K25.AT.1.27 numaralı tasvirin elinde tuttuğu dairesel nesnenin şaman davulu/tefi olduğu düşünülebilir. Anadolu içerisinde tespit edilen bu tip insan betimlemelerinin âşık (Beyazıt, 2014), büyücü, kam/şaman gibi tanımlamalara sahip olduğu anlaşılmaktadır (Uyanık, 1974; Göktürk, 2022, 2023, 2025).

Benzer insan tasvirlerinin örnekleri, Ankara Güdül (Göktürk, 2021, 2022), Antalya Arykandos Vadisi (Sütçüoğlu, 2018, ss. 55, 66), Ardahan Çıldır Başköy (Ceylan, 2015, s. 28), Batman Deraser (Soydan, 2013, s. 685), Hakkâri gibi bölgelerde kayıt altına alınmıştır (Uyanık, 1974, Şekil 140) (Tablo 1). Yanı sıra Eskişehir Sivrihisar Doğan Arslan Mescidi (Baştürk, 2021, s. 247), Kütahya Aizanoi Antik Kenti Zeus Tapınağı (Beyazıt, 2018), Kütahya Altıntaş Yapılcan Köyü Hıdırlık Türbesi (Gital, 2015, s. 83), Şanlıurfa Ağız Han (Güler, 2019, s. 2331), Şanlıurfa Ba'rûr Hanı (Göktürk, 2023, s. 1357), Şanlıurfa Şauyb Şehri (Göktürk, 2025, ss. 79, 82) gibi mimari yapılarda örnekleriyle karşılaşılmaktadır (Tablo 1).

Tablo 4 Benzer insan tasvirleri

		
Ankara Güdül (Göktürk, 2021, 2022).	Antalya Arykandos Vadisi (Sütçüoğlu, 2018, ss. 55, 66).	Batman Deraser (Soydan, 2013, s. 685).
		
Eskişehir Sivrihisar Doğan Arslan Mescidi (Baştürk, 2021, s. 247).	Şanlıurfa Şuayb Şehri (Göktürk, 2025, ss. 79, 82).	Hakkâri Trişin, (Uyanık, 1974, Şekil 140)

Hayvanlar

Pano yüzeyinde birbirinden farklı gövde özellikleri gösteren hayvan tasvirleri bulunmaktadır. At, deve, keçi olarak ayrı başlıklar altında ele alınan bu tasvirler pano yüzeyinde on altı farklı noktada hakkedilmiştir.

Atlar

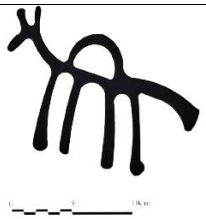
Pano yüzeyinde beş örneği tespit edilen ve gövde özelliklerine göre yüklü at olarak tanımladığımız betimlemelerin tamamı nokta vuruş tekniklidir. K25.AT.1.16, K25.AT.1.18, K25.AT.1.22, K25.AT.1.24 ve K25.AT.1.25 numaralarıyla tanımladığımız bu betimlemeler ağırlıklı olarak panonun batı yönünde konumlanır. Boyunları deve tasvirlerindeki gibi hafif aşağıya eğimli ve öne doğru uzayan bir karakterde değildir. Aksine daha kısa ve dik biçimde yukarı veya hafif öne doğru çıkıntı yapmaktadır. Deve betimlemelerindeki toynak bölgesinin özellikle belirtilmesi durumu, pano özelindeki atlarda görülmemektedir. Anadolu içerisinde karşılaşılan at tasvirleri genellikle süvari betimlemeleriyle birlikte karşımıza çıkmaktadır. Süvarilerle birlikte verilen at

betimlemelerinde yedek atı veya yük atı şeklinde bu tip atlar tespit edilmiştir. Ancak incelediğimiz pano yüzeyinde herhangi bir süvari betimlemesi şu an için bulunmamaktadır. İrdelediğimiz atların tamamının yüklü biçimde verilmesi, atların kervan yollarında develerle birlikte kullanıldıklarını düşündürmektedir. Süvari veya tek olarak verilen at betimlemeleri Anadolu sahasında birbirinden farklı tipte örnekleri barındırmaktadır (Göktürk, 2021, ss. 600, 601). Ancak bu tip yüklü atlar ülkemiz sınırları içerisinde tespit edilen birkaç alanda veya mimari eserlerdeki taş bloklarda/sıva yüzeylerinde görülebilmektedir. Kütahya Aizanoi Antik Kenti Zeus Tapınağını oluşturan blok taşlar yüzeyindeki panolarda karşılaştığımız yüklü atlarla benzerlikleri yüksektir (Beyazıt, 2018, s. 402). Nokta vuruş tekniğinde betimlenen örnekler gövde büyüklükleri bakımından da birbirine yakın ölçülerdedir. Yine sırtında yük olan at tasvirlerini Şanlıurfa Şuayb Şehri'nde ana kaya yüzeyine hakkedilen kervan sahnesi biçimindeki anlatımda görmekteyiz (Göktürk, 2025, s. 87). Nokta vuruş teknikli diğer yüklü at betimlemeleri yine Şanlıurfa Ba'rûr Hanı blok taş yüzeylerine işlenmiş olarak bulunur (Göktürk, 2023, s. 1360) (Tablo 2). Benzer teknikli örnekler Şırnak İdil kırsalında da vardır (Göktürk, 2025, s. 95). Kütahya Altıntaş Yapılcan Köyü Hıdırlık Türbesinde ise kazıma teknikli yüklü at betimlemeleri dikkat çeker (Gital, 2015, ss. 90, 92, 99).

Tablo 5 Yüklü At Örnekleri

Kütahya Aizanoi (Beyazıt, 2018, s. 402).

Kütahya Aizanoi (Beyazıt, 2018, s. 402).

Şanlıurfa Ba'rûr Han (Göktürk, 2023, s. 1360).

Şırnak İdil (Göktürk, 2025, s. 95).

Şanlıurfa Şuayb Şehri'nde yüklü atlar (Göktürk, 2025, ss. 82, 87).

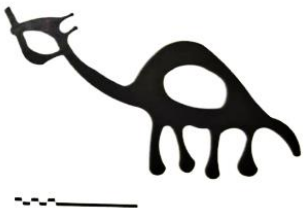
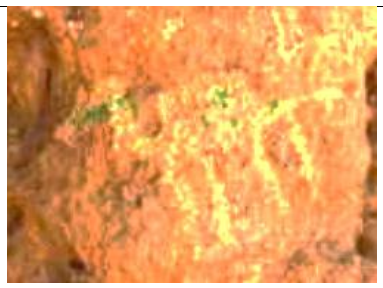
Şanlıurfa Şuayb Şehri'nde kervan sahnesindeki yüklü atlar ve süvariler (Göktürk, 2025, s. 87).

Develer

Pano yüzeyinde K25.AT.1.4, 5, 6, 8, 15 ve 17 envanter numaralarına sahip altı tasvir deve olarak tanımlanmıştır. Tek hörgüçlü olarak karşımıza çıkan bu hayvanların yüklü atlara göre en belirgin farklılıkları boyun kısımlarının gövdeden yatay ve eğimli biçimde çıkıntı yapmalarıdır. Tek hörgüçlü develer genellikle Arap/Hecin devesi olarak bilinirken, çift hörgüce sahip develer Baktriya devesi olarak tanımlanmaktadır (Britannica Editors, t.y.; Atasoy & Özbaşer, 2014). Bunun yanında at tasvirlerinde gördüğümüz keskin kafa hatlarının deve betimlemelerinde daha kavisli olarak verildiği anlaşılmaktadır. Panonun doğu bölümündeki K25.AT.1.4, 5, 6 ve 8 numaralı develer grup halinde verilmiştir. Ardı ardına düz bir hat üzerinde sıralanmasalar da birlikte aynı yöne hareket eden bu tasvirler kervan sahnesi şeklinde yorumlanabilir. Panonun batı yönündeki alanda yüklü atlarla

birlikte hakkedilen bu hayvanlardan K25.AT.1.15 ve 17 numaralı örnekler karşılıklı duracak şekilde boyunları aşağıya eğik verilmiştir. Burada develerin birbiriyle güreş halinde mücadele etmek üzere hareketlendikleri değerlendirilebilir.

Tablo 6 Benzer deve tasvirleri.

		
Şanlıurfa Ba'rûr Hanı (Göktürk, 2023, s. 1360).	Şanlıurfa Şuayb Kenti (Göktürk, 2025, s. 90).	Kütahya Aizanoi Antik Kenti Zeus Tapınağı (Beyazıt, 2018, s. 405).
		
Kütahya Aizanoi Antik Kenti Zeus Tapınağı (Beyazıt, 2018, s. 405).	Batman Gercüş (Kozbe, 2017, s. 17).	Eskişehir Himmet Baba Kümbeti (M. K. Şahin & Varis, 2017, s. 649).

Deve tasvirleri ülkemiz sınırları içerisinde Batı Toroslar (Gökçe & Eroğlu, 2023, ss. 507, 508), Batman Gercüş (Kozbe, 2017, s. 17; Parlıtı & Yücel, 2021, s. 19), Eskişehir Seyitgazi Kümbet Köyü Himmet Baba Kümbeti (M. K. Şahin & Varis, 2017, s. 649), Kütahya Aizanoi Antik Kenti Zeus Tapınağı (Beyazıt, 2018, s. 405), Şanlıurfa Şuayb Kenti (Göktürk, 2025, s. 90), Şanlıurfa Ba'rûr Hanı (Göktürk, 2023, s. 1360), Şırnak İdil (Göktürk, 2023, s. 1361) gibi daha önce çalışmalara konu olan alanlarda görülebilmektedir (Tablo 3).

Develer kervanlarda uzun yolculuklara dayanıklı olmaları ve yük taşıyabilmeleri açısından tercih edilmişlerdir. Son yıllara kadar coğrafyamızda özellikle yörükler tarafından da yetiştiriciliği yapılmış ve yaylak-kışlak hayatın önemli hayvanlarından birisi olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle günümüzde hala değişik bölgelerde geleneksel deve güreşleri organizasyonları yapılmaktadır (O. Yılmaz vd., 2014; O. Yılmaz & Ertuğrul, 2015).

Keçi/Tekeler

Hayvan betimlemeleri arasında K25.AT.1.10, 12, 13, 14 ve 23 envanter numaralı örnekler keçi olarak tanımlanmıştır. Betimlemeler içerisinden K25.AT.1.12 ve K25.AT.1.14 numaralı keçilerin boynuzlarındaki boğumlar özellikle belirgin biçimde verilerek erkek dağ keçisi oldukları öne çıkarılmak istenmiştir. Bu tip boynuza sahip keçiler taksonomi içerisinde *Capra aegagrus aegragrus* olarak adlandırılmaktadır (Paşalı, 2014; Ekinci & Suel, 2023) (Tablo 4). Doğu Anadolu, Toroslar bölgesiyle birlikte Karaman il sınırları içerisinde de yayılım gösteren bu hayvanın komşu ülkelerde de (Afganistan, Ermenistan, Azerbaycan, Gürcistan, İran, Yunanistan, Irak, Suriye) yaşadığı bilinmektedir (Paşalı, 2014, s. 246). Hayvanın özellikle geriye doğru kıvrılan boynuzları oldukça uzun ve boğumludur. Boynuzlardaki boğum sayısı, hayvanın yaşını hesaplamada da

kullanılır (Ekinci & Suel, 2023, s. 41). Karşılaştığımız K25.AT.1.12 numaralı dağ keçisindeki 8-9 boğumlu boynuzlar, olgun bir yaban keçisinin betimlendiği şeklinde yorumlamamızı sağlar. K25.AT.1.14 numaralı keçinin 5 boğumlu bir boynuzu olduğu görülmektedir. Bu hayvanında 4-5 yaşlarında erkek bir yaban keçisini betimlediği düşünülebilir. K25.AT.1.10 ve 23 numaralı keçilerin boynuzları uzundur ancak boğumları belirtilmemiştir. K25.AT.1.13 numaralı keçinin ise cinsiyeti veya türüyle ilgili bir tanımlama yapmak güçtür. Dağkeçileri/Tekeler yaşadıkları zorlu coğrafyalar sebebiyle kutsal kabul edilmişlerdir. Özellikle av kültüyle bağlantılı bir hayvan olarak karşımıza çıkmaktadır (Çoruhlu, 1995, s. 54). Pano yüzeyindeki şaman olduğunu düşündüğümüz insan betimlemeleriyle birlikte sahne içerisinde verilen bu hayvanların av-bereket kültleriyle bağlantılı olarak hakkedildikleri akla gelmektedir.

Dağkeçisi/Teke betimlemeleri Anadolu içerisinde kaya resim alanlarında en sık karşılaşılan hayvanların başında gelmektedir (Göktürk, 2021, ss. 613-614). Sadece Doğu Anadolu bölgesindeki dağ keçilerini inceleyen araştırmalar bulunmakla birlikte (Bingöl, 2020) Anadolu içerisinde Ankara Güdül (Göktürk, 2021, s. 612), Antalya Korkuteli Kozağacı Köyü (Çankaya, 2015, s. 51; Gökçe & Eroğlu, 2023, s. 514), Antalya Kargı Hanı (Redford, 2007, ss. 366, 367), Ardahan Çıldır Başköy (Ceylan, 2015, s. 28), Batman Gercüş (Kozbe vd., 2016; Kozbe, 2017; Parlıtı & Yücel, 2021), Burdur Yeşilova Alanköy, Başkuyu ve Sazak Köyleri (Çankaya, 2015, s. 50), Burdur Avdancık Köyü Altıkapılı Kaya Kilisesi (Metin, 2018, s. 170), Erzurum Cunni Mağarası (Koşay, 1969, s. 31), Eskişehir Seyitgazi Himmet Dede Kümbeti (M. K. Şahin & Varis, 2017), Eskişehir Sivrihisar Doğan Arslan Mescidi (Baştürk, 2021), İzmir Selçuk Aziz Yuhanna Kilisesi (F. Yılmaz, 2018, ss. 293, 294), Kars Kurbanağa Mağarası (Kökten, 1975, Şekiller 11, 13, 14), Niğde Gümüşlü (Uyanık, 1974, Şekiller 132, 133), Ordu Esatlı , Van Gürpınar Tırşin Yaylası (Tümer, 2017, s. 54, 2018, ss. 35, 36), vb. birçok noktada dağ keçisi betimlemeleri tespit edilmiştir. Ancak boynuzları boğumlu olarak verilen teke betimlemelerinin sayısı azdır ve Bronz Çağıyla birlikte Geç Demir Çağına kadar olan dönem içerisine tarihlendirilmektedir. Hakkari petrogliflerinde bulunan tekelerdeki boynuzları boğumlu örneklerle birlikte (Uyanık, 1974, ss. 68, 69, 73) Kars Alem Köyü ve Kars Borluk Vadisi sınırlarında tespit edilen örnekler bu kapsamda değerlendirilebilir (Toprak, 2021a, s. 487, 2021b, ss. 383, 384) (Tablo 4).

Tablo 7 Boynuzları boğumlu olarak verilen dağ keçisi/teke tasvirlerinden örnekler.

			
Capra aegagrus aegragrus / Yaban Keçisinin boynuzlarının görünümü. (Paşalı, 2014, s. 246).	Kars Alem Köyü (Toprak, 2021a, s. 487).	Hakkari (Uyanık, 1974, s. 73).	Kars Borluk Vadisi (Toprak, 2021b, s. 384)

Geometrik Şekiller

Pano yüzeyinde geometrik şekil olarak tanımladığımız üç farklı uygulama bulunmaktadır. Bunlardan ilki yabancı literatürde "cupule" olarak ifade edilen kaya yüzeyine oyularak yapılmış gruplar halindeki çukurlar veya kaya oyuklarıdır (Bednarik, 2001, 2008; Güneri, 2008, s. 351; Querejazu Lewis & Bednarik, 2010; Wright vd., 2014). Kaya resimlerinin yer aldığı panonun bitişiğinde konumlanan ana kaya yüzeyinde, daha büyük ölçüde "kaya oyukları/çukurları" ve üçgen bir görünüm oluşturan uzun yarıklar bulunur (Görsel 10). Bu alandaki kaya çukurlarının arasında

bağlantıların olduğu, hatta çukurların bazılarının oturtmalık şeklinde ve yuva biçiminde düzenlendiği de düşünülebilir. Bu bağlamda alanda bir ritüel/adak alanının olması öne sürülebilir. Ayrıca pano yüzeyinde karşılaştığımız oyukların güneş, ay veya yıldız gibi parlak gökcisimlerini belirtmek için düzenli bir biçimde yerleştirildiği söylenebilir. Özellikle K25.AT.1.11, 19, 20 ve 26 envanter numaralı örnekleri bu kapsamda değerlendiriyoruz.

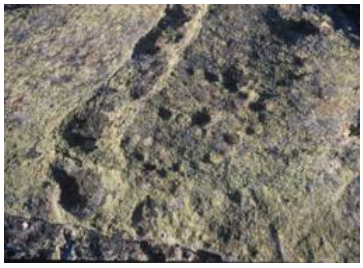
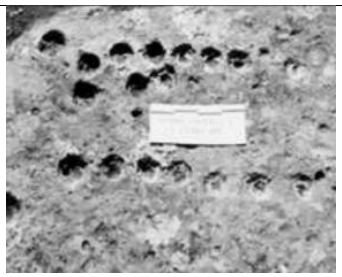
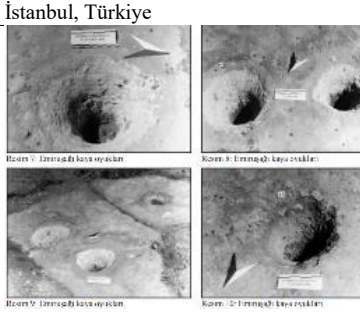

Görsel 10 Petrogliflerin bulunduğu panonun bitişiğindeki ritüel/adak için kullanılmış olabilecek kaya çukurları/oyukları ve oturtmalık şeklinde yuvalar.

Bu tip çukurların farklı coğrafyalardaki örnekleri araştırmacılar tarafından yayınlara konu olmuş ve erken örnekleri Alt Paleolitik Çağ'a tarihlendirilmiştir (Querejazu Lewis & Bednarik, 2010; Wright vd., 2014). Genellikle gruplar halinde oluşturulan çukurların tekli olarak meydana getirilenleri de vardır. Yatay düzlemdeki bu çukurların doğal yollarla oluşabildiği gibi insan eliyle yapılanlarının da bulunduğu anlaşılmaktadır (Bednarik, 2008; Wright vd., 2014). Doğal yollarla oluşanlar insan eliyle yapılanlarla yapımlarındaki süreci anlamanın zorluğu sebebiyle sıklıkla birbirine karıştırılmaktadır (Bednarik, 2008, s. 68; Wright vd., 2014, s. 92). "Lithophone" veya "Rock Gong" ismi verilen bir müzik aletinin kaya oyuklarının ses çıkaran taşların yüzeyine hakkedilmesi sonucunda oluşturulduğu da değerlendirilmektedir. Bu tip müzik aleti olarak yorumlanan "cupule" örnekleri kalabalık gruplar halinde meydana getirilen emsallerden ayrılırlar (Cooke, 1964; Jackson vd., 1965, s. 39; Coulson, 2007, ss. 9-10; Bednarik, 2008, s. 74, 2010, s. 116). Ayrıca bu çukurların oyun oynama amacıyla yapıldığına yönelik görüşler de bulunmaktadır (Rollefson, 1992; Bednarik, 2008, ss. 74, 91).

Etnografik verilerden hareketle kaya oyuklarının yapım amaçları arasında, doğurganlığın sürdürülmesi ritüelleri sırasında bu çukurların açıldığı belirtilir (Bednarik, 2008, s. 73). Özellikle kadınların bu çukurlara vurarak elde ettiği toz halindeki kayayı vücuduna sürdüğü aktarılır (Barrett, 1908, 1952; Hedges, 1983b, 1983a'tan aktaran; Bednarik, 2008, s. 73) (Loeb, 1926, ss. 246-247). Yapılış amacı çeşitlilik gösteren bu çukurların, hava olaylarının kontrol edilmesi, rüzgârın yönünün değiştirilmesi, yağmur yağdırılması veya aşırı kar yağışının engellenmesi-artırılması gibi amaçlarla taşlarla vurularak açıldığı aktarılmaktadır (Spier, 1930, s. 21; Heizer, 1953, s. 33; Bednarik, 2008, s. 73).

Tablo 8. "Cupule", kaya çukurlarının farklı alanlardan örnekleri.

		
Şanlıurfa Göbeklitepe "T" biçimli dikilitaşların tepe noktasında ve yan yüzlerinde bulunan çukurlar (Yazar arşivi).		Şanlıurfa Karahantepe'den yağmur sonrası kaya çanakları ve çukurlar (Yazar Arşivi).
		
Düden Höyük (Karakoç, 2025, s. 9)	Tahtalı Höyük (Bahar, 2010, s. 431).	Afyon Sarıalan, Göktürk, Başaran Doğu, GNT.S01.15.sld.07, Hatice Gonnet-Bağana Koleksiyonu, Suna Kıraç Kütüphanesi, Koç Üniversitesi, İstanbul, Türkiye
		
Afyon Menekşe Kaya, Göktürk, Başaran Doğu, GNT.S05.16.sld.04, Hatice Gonnet-Bağana Koleksiyonu, Suna Kıraç Kütüphanesi, Koç Üniversitesi, İstanbul, Türkiye	Kayseri Emiruşağı kaya oyukları (Güneri, 2008, s. 374).	Kayseri Emiruşağı kaya oyukları (Güneri, 2008, s. 374).
		
Adatepe ve bölgede görülen ana kaya içerisindeki farklı türde maden öbekleri.	Eğirdir Dündar Bey Medresesi Taçkapısı (Yazar Arşivi 01.07.2017).	Nevşehir Saruhan Kervansarayı (Şuayip Çelemoğlu Arşivinden 11.05.2017).

Dünya üzerindeki tüm coğrafyalarda karşılaşılan bu oyukların, kaya resimlerinde veya boyama yapılacak şey her ne ise onun boyar maddesinin hazırlanması için kap olarak kullanımı, tanımlanamayan veya anlamlandırılamayan kült törenlerinde veya ritüellerde meydana getirilme, öğütme toz haline getirme amacıyla kap olarak kullanılma, takımyıldızlarına ait çizimler, coğrafi/topografik haritalar veya *Geophagy*[5] gibi pek çok anlamda yapılabilecekleri düşünülmektedir (Bednarik, 2008, s. 91). Ancak kap biçiminde farklı işlevlere hizmet etmek için kullanıldıkları genel kabul olarak karşımıza çıkar. Anadolu'da ise benzerlerinin kullanım alanları oldukça geniştir ve literatürümüzde "kaya çanağı", "kaya oyuğu", "havan" gibi adlandırmalara sahiptir (Gönültaş, 2003; Güneri, 2008, s. 351; Karakoç, 2025, s. 6). Ancak incelediğimiz örnekler boyutları bakımından "kaya çanağı" kapsamına girmez. Aynı şekilde "kaya ostothek" örneklerinden de farklılaşır (Çevik, 1997). Kaya resimlerinin tespit edildiği bölgeye nispeten yakın Düden Höyük yerleşiminde benzer kaya oyukları havan olarak tanımlanır (Karakoç, 2025, s. 6)(Tablo 5c). Çumra ile Bozkır arasında yer alan Tahtalı Höyük benzer kaya oyuklarını barındırmaktadır ve bunlar işlik olarak yorumlanır (Bahar, 2010, s. 431) (Tablo 5d). Şanlıurfa'daki Göbeklitepe ve Karahantepe gibi Neolitik yerleşimlerde büyük boyutlu örneklerine rastlanmış (Tablo 5a, 5b), Afyon Sarıalan ve Menekşe Kaya (Tablo 5e, 5f), Kayseri Tomarza Emiruşağı (Güneri, 2008, s. 374) (Tablo 5g, 5h) gibi noktalarda örnekleri tespit edilmiştir. Bununla birlikte antik kentlerde aynı çukurların kullanılarak mangala tipinde oyunların oynandığı söylenebilir. Bunlar dışında yapılarda dikey düzlemde blok taş veya sıva yüzeyine işlenenleri, Eğirdir Dündar Bey Medresesi Taçkapısı (Tablo 5j), Eskişehir Sivrihisar Doğan Arslan Mescidi (Baştürk, 2021, s. 263), Kütahya Altıntaş Hıdırlık Türbesi (Gital, 2015, ss. 189, 190, 191), Nevşehir Saruhan Kervansarayı (Tablo 5k) gibi yapılarda tespit edilmiştir. Ağırlıklı olarak 13. yüzyılda inşa edilen bu yapılarda aynı şekiller grafitilerle birlikte konumlandırılmıştır. Bu nedenle Adatepe'de karşılaştığımız pano yüzeyindeki "cupule" örneklerinin oyun oynamak amacıyla yapılmadığı, bunun yerine çeşitli ritüeller bağlamında meydana getirildikleri önerilebilir. Bölgede kayalık yapı içerisinde farklı bir maden türünün öbekler şeklinde dışarıya doğru taşıntı yaptığı görülür (Tablo 5i). Bu madenin hangi tür olduğu yapılacak analizlerden sonra anlaşılacaktır. Madenin çıktığında veya çıkarıldığında doğal olarak oluşan kaya boşluklarının sonrasında insanlar tarafından genişletilip düzeltilerek kullanıldığı da ihtimaller arasındadır.

Pano yüzeyinde gördüğümüz ikinci geometrik şekil at nalını andıran bir biçimdedir ve Ayrancı kırsalındaki diğer kaya resim alanlarında da sıklıkla görülmektedir (Tablo 6a-6f)[6]. Bunların bir benzeri petroglifler içerisinde İran'da tespit edilmiştir (Karimi vd., 2016, ss. 67, 69)(Tablo 6g-i). Bu şekiller tılsım olarak kervan yollarındaki atlara zarar gelmemesini gözetmek amacıyla meydana getirilmiş olabilir. Bunun dışında yabancı terminolojide "desert kites" olarak isimlendirilen yaban hayvanlarının sınırlandırılmış alanlar içerisine sürülerek tuzağa düşürüldüğü insan yapımı tuzak alanlarını da çağrıştırır (Çelik & Tolon, 2018). Örneklerini Arap yarımadası Suriye, Irak, Kazakistan, Özbekistan, Moğolistan (Ganbold, 2023, s. 89) gibi farklı ülke sınırları içerisinde gördüğümüz bu tuzak alanlarının neolitik devirlerden bu yana kullanıldıkları düşünülmektedir (Barge vd., 2015, 2022, 2025). Benzer tuzak alanları Güneydoğu Anadolu bölgemizdeki neolitik yerleşimlerin yakınlarında da vardır (Çelik & Tolon, 2018; F. Şahin & Massa, 2025).

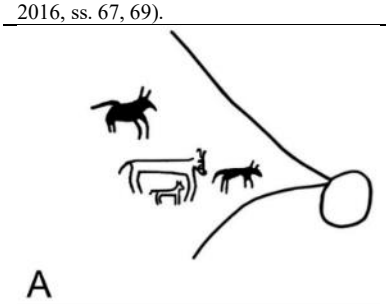
Pano yüzeyinde karşılaştığımız şeklin tuzak alanları içerisinde yapılan tipolojiye göre hilal veya halka/yüzük plânlılar içerisine dahil edildiği anlaşılmaktadır (Barge vd., 2015, s. 165, 2025, s. 3). Tuzak alanlarında hayvanları sıkıştırmak ve hapsetmek amacıyla düzenlenmiş duvarlardan dışarıya doğru taşıntı yapan hücre tipli bu dairesel plânlı alanlarda yapılan kazılarda, bu kısımların çukur şeklinde düzenlendiği belirlenmiştir (Barge vd., 2016, ss. 12, 13; Betts & Van Pelt, 2021, ss. 240-242, 243; Crassard vd., 2022, ss. 13-14). Bu nedenle pano yüzeyinde gördüğümüz at nalı ve

[5] Toprak yeme. Hastalık olarak da kabul edilmektedir.

[6] Karşılaştığımız bu tasvirin aynı zamanda hilal benzerliğinden hareketle ay kültü (Özhanli, 2023, ss. 180-183; Massa vd., 2024, ss. 17, 18) veya mengûş/mengüç tasvirleriyle bağlantısını da göz önüne alıyoruz (Arseven, 1965, s. 1301).

kaya oyuk/çukurlarının birlikte düşünülerek tılsım amacıyla aynı düşünceyi temsilen yapıldığı burada önerilebilir. Bu tip tuzak alanlarının kaya resimlerindeki örnekleri İran Tal-e-Katibeh, Güney Sina (Nadel vd., 2024, s. 6), Har Michiya (Degen, 2010, s. 149) ve Har Tzuriaz, Negev (Schwimer vd., 2024, s. 279), Moğolistan Tsagaan Salaa (Ganbold, 2023, s. 88)'da tespit edilmiştir (Tablo 6j-l).

Tablo 9. K25.AT.1.1 ve K25.AT.1.2 numaralı şeklin yakın görünümü ve benzerleri.

		
K25.AT.1.1 numaralı şeklin yakından görünümü.	K25.AT.1.2 numaralı şeklin yakından görünümü.	Dokuzyol Köyünden benzer şekiller. (Yazar Arşivi 29.09.2025).
		
Saray Köyünden benzer şekiller. (Yazar Arşivi 29.09.2025).	Saray Köyünden benzer şekiller (Yazar Arşivi 29.09.2025).	Böğecik Köyünden şekiller (Yazar Arşivi 30.09.2025).
		
Zendan-e-Soleiman, İran (Karimi vd., 2016, ss. 67, 69).	Tal-e-Katibeh, İran (Karimi vd., 2016, ss. 67, 69).	Tal-e-Katibeh, İran (Karimi vd., 2016, ss. 67, 69).
		
Güney Sina (Nadel vd., 2024, s. 6).	Har Tzuriaz, Negev (Schwimer vd., 2024, s. 279).	Tal-e-Katibeh, İran (Karimi vd., 2016, ss. 67, 69).

Son geometrik örneğimiz pano yüzeyinde şu an için tespit ettiğimiz tek örnektir. K25.AT.1.28 envanter numaralı şeklin av sahneleri içerisinde genellikle hayvanları yakalamak için içerisine sürülen tuzak alanlarına işaret etmektedir. Bu tip uygulamaların ağ/kafes/tor/tuzak gibi tanımlamaları yapılmaktadır (Göktürk, 2021; Baştürk, 2021; Göktürk, 2025). Geometrik şekillerin hayvan tasvirleriyle birlikte aynı pano yüzeyinde verilmesi panodaki anlatımların av ve avcılıkla ilgili olmasının yanında kervan yolları üzerinde bulunması sebebiyle yolcuların ve kervanın güvenliği için kervan içerisindeki kişilerin tılsım amacıyla bu resimleri hakkettiği veya ettirdiğini akla getirmektedir.

Petrogliflerin Tarihlendirilmesi

Adatepe panosunda bulunan petrogliflerin tarihlendirilmesi meselesi, analojik kronolojinin ötesinde, bölgedeki yerleşim alanlarının tarihçesiyle de bağlantılıdır. Karaman Canhasan Höyük Neolitik Çağ'a tarihlendirilen kültür katmanlarına (French, 1998; Baysal, 2024), Ayrancı ilçesi sınırlarındaki Düden Höyük Neolitik Çağ'a tarihlendirilen arkeolojik buluntulara sahiptir (Karakoç, 2025, ss. 4, 20). Yine Çumra ilçesi kırsalında bulunan Tahtalı Höyük'te Tunç Çağı'na tarihlendirilen arkeolojik buluntular vardır (Bahar, 2010, s. 421). Bunlar dışında Eminler Höyük, İslihisar Gavur Höyük, Karren Höyük, Gök Höyük, Sısan Höyük vd. yerleşimler erken dönem buluntuları ihtiva eden merkezlerdir (Kamış & Şener, 2024, s. 509). Türkmen-Karahöyük bölgesinde Geç Kalkolitik Çağ'dan Demir Çağı'na uzanan bulgularla birlikte (Osborne vd., 2020), Orta Anadolu yerleşmeleri ve Batı Anadolu'nun iç kesimlerinden Demir Çağı boyalı seramiklerinin ithal edilmesi durumu, bölgeler arası geçişlerin ve ticaretin varlığını ortaya koymaktadır (Massa vd., 2024, s. 11). Volkanik bir bölge olan Karadağ'ın etrafında ise Antik Çağ'a ait yapı kalıntılarıyla birlikte Bizans Dönemi'ne tarihlendirilen kiliseler ve sarnıçlar araştırmalarla ortaya konulmaktadır (Mimiroğlu vd., 2025). Ayrıca bölgede ticaret-ulaşım açısından Orta Anadolu'yu Akdeniz'e bağlayan yollar bulunur (Karaoğuz & Doğanay, 2004). Özellikle güneye inen Karaman-Mut-Ermenek-Silifke-Gülnar ile Konya üzerinden Ereğli-Tarsus-Adana istikametinde antik yolların kullanıldığı anlaşılmaktadır. Aynı şekilde Karadağ'ın kuzeydoğusunda Çoğlu-Akçaşehir-Kaleköy-Ambar-Ereğli istikametinde de antik yol varlığı söz konusudur (Kurt, 2012, s. 46). Adatepe'nin bulunduğu bölge ise Karaman-Ereğli arasında konumlanan Ayrancı ilçesinin kırsalında ve belirttiğimiz ana yol güzergahları dışında gibi görünmektedir. Ancak Karaman ve Ereğli arasındaki mesafe kuş uçumu 80 km olarak kabul edildiğinde iki yerleşim arasındaki orta nokta sayılabilecek bölümde Selçuklu Dönemi'nde inşa edildiği düşünülen Atlas Han bulunmaktadır. Bu yapının ve köprülerin aynı yol güzergahında bulunması Orta Çağ içerisinde yörede ana ticaret hattı olduğuna işaret eder (Çekül Anadolu Araştırmaları, 2012). Bu husus, yüklü at ve develerin yapımında ve tarihlendirilmesinde düşünülmesi gereken ayrıntılardan biridir. Adatepe panosu için kesin bir tarihlendirme yapmak şu an için mümkün değildir. Ancak, bahsettiğimiz yerleşim alanlarına, yol güzergahlarına ve benzer betimleme örneklerine dayanarak, tasvirleri gruplar halinde analojik yöntemlerle göreceli bir kronoloji içerisinde değerlendirebiliriz.

İlk grubu "cupule" kaya çukurları oluşturmaktadır. Karaman bölgesinde yapılan son araştırmalarda Orta Paleolitik, Neolitik ve Kalkolitik Çağlara ait buluntulara sahip yerleşim alanları ve höyükler tespit edildiğini belirtmiştik (Karakoç vd., 2024, s. 49). Ayrancı ilçesi sınırlarındaki Neolitik Çağ'a tarihlendirilen Düden Höyük'te, karşılaştığımız kaya oyuklarının benzerleri bulunur (Karakoç, 2025, ss. 4, 20). Yine Çumra ilçesi kırsalında Tunç Çağı'na tarihlendirilen Tahtalı Höyük'te benzer kaya oyukları maden işliği olarak tanımlanmıştır (Bahar, 2010, s. 421). Yaptığımız karşılaştırmada Adatepe'de bulunan kaya oyuklarının Tahtalı Höyükte bulunanlarla benzerliği belirgindir. Adatepe'deki ana kaya yüzeylerinde maden öbekleri bulunsa da oyukların arasında maden işçiliğinde kullanılan bağlantı kanalları şu an için tespit edilememiştir. Bölgedeki en eski yerleşimler dikkate alındığında bir sunu libasyon töreni amacıyla bu oyukların meydana getirildiği düşünülebilir. Buradan hareketle panodaki kaya oyuğu uygulamaları, yapım tarihi olarak en erken Neolitik Çağ'a (düşük ihtimalle), İlk Tunç Çağı/Demir Çağı'na (olasılıkla) götürülebilir.

Kronolojideki ikinci grubu ise K25.AT.1.12 ve 14 numaralı boğumlu boynuzlara sahip dağ keçileri oluşturmaktadır. Erken dönem dağ keçisi tasvirlerinin özellikle üçgen gövdeye sahip örnekleri seramiklerde ve küçük el sanatlarında bezeme unsuru olarak Anadolu, Mezopotamya, Orta Asya gibi coğrafyalarda sıklıkla kullanılmıştır (Silistreli, 1989; Özkaya, 1995; San, 1998; Avner vd., 2017a, 2017b; Torkamandi vd., 2025; Dede & Oğuzhanoğlu, 2025). Ancak Adatepe özelindeki boğumlu boynuzlara sahip dağkeçisi betimlemelerinin örnekleri Ayrancı ilçesi kırsalında karşılaştığımız diğer kaya resim alanlarında Geç Tunç Çağı veya Erken Demir Çağı başlangıcında yapılmış olabilecek tasvirlerle de benzemektedir. Kaya resimleri içerisindeki örnekleriyle ilgili tarihlendirme önerisi Hakkari'de bulunanlar için Saka/İskit öncesi veya Saka/İskit üslubuna sahip Kafkasya, Karadeniz havzası ve Orta Asya/Türkistan coğrafyasıyla benzerlikleri olduğu aktarılır[7] (Betts, Alison V. G., 2001, s. 795). Artvin, Kars ve Iğdır çevresindeki petrogliflerle ve devamında Ermenistan, İran, Azerbaycan, Kırgızistan, Kazakistan hattında yer alan petrogliflerdeki boğumlu boynuzlara sahip dağkeçisi betimlemeleriyle benzerlikleri Tunç/Demir Çağlarında yapılmış olabileceklerini düşündürmektedir.

Boğumlu boynuzlara sahip dağ keçileriyle birlikte kaya oyukları dışında kalan diğer tüm tasvirler üçüncü ve son grup olarak tarafımızdan Orta Çağ'a tarihlendirilmiştir. Madenşehir'de son dönemde bulunan bir blok taşın yüzeyindeki elinde daire biçiminde nesne tutan insan ve aslan tasviri tarihlendirmeye yardımcı etkenlerdendir (Mimiroğlu vd., 2025, s. 382). Özellikle bölgeye 10. yüzyılda geldiği yazılı kaynaklardan bilinen Bulgar Türkleriyle birlikte devamında Karaman bölgesine yerleşen Türk boyları tarafından karşılaştığımız betimlemelerin yapıldığı veya yenilendiği düşünülebilir (Karatay, 2011; İ. Şahin, 2012; Balcı & Karatay, 2015). Gülnar kırsalında bulunan damga ve yazıtlarla birlikte değerlendirildiğinde bu grubun ilgili yüzyıllarda meydana getirildikleri öne sürülebilir (İ. Şahin, 2012). 12 ve 13. yüzyıla ait yapılarda gördüğümüz blok taş yüzeylerine işlenen insan ve hayvan betimlemeleriyle olan benzerlikleri de göz önünde bulundurulduğunda Orta Çağ başından itibaren yapıldıkları veya daha erken dönemlerden bu yana var olan tasvirlerin üzerinden tekrar geçilerek yenilenmesiyle belirgin hale getirildikleri anlaşılmaktadır (Beyazıt, 2014, 2018; M. K. Şahin & Varis, 2017; Göktürk, 2023, 2025). Bölgenin kervan yolu güzergâhında bulunması, Adatepe bölgesine çok yakın konumda yer alan ve Anadolu Selçuklu döneminde inşa edildiği düşünülen Atlas Han ile deve ve yüklü at tasvirlerinin de hakkedilmesi aynı yüzyıllarda betimlemelerin yapıldığına işaret edebilir. İlerleyen yıllarda yapılacak yeni çalışmalarla tarihlendirmeyle ilgili yeni veriler ortaya konulması şaşırtıcı olmayacaktır.

Sonuç

Karaman bölgesindeki petrogliflerin tespiti ilk kez Osman Ülkümen tarafından kendi imkanlarıyla gerçekleştirilmiş ve çeşitli platformlarda tanıtımları yapılmıştır (Ülkümen, 2019)[8]. Ayrancı ilçesindeki dört farklı köyde yaptığımız tespitler sonrasında bölgedeki kaya resimlerine ait dağarcığın içerik, üslup ve dönem olarak çeşitlilik gösterdiği anlaşılmıştır. İnsan ve hayvan tasvirlerinin yanı sıra geometrik şekiller ve Türk boylarına ait damgaların alanların geneline yayıldığı görülmüştür. Ayrancı kırsalındaki bölgelerde gördüğümüz kaya resimlerinin içerisinde Geç Bronz-Erken Demir Çağı'na tarihlendirilebilecek örnekler bulunurken, Orta Çağ'da yapıldığı düşündüğümüz tasvirlerde vardır. Bölgenin genelinden Adatepe panosuna geçtiğimizde ise petroglifler, tarihlendirme olarak erken döneme gidebilir. Ancak petrogliflerin yüzeylerindeki patina tabakasının sonraki dönemlerde yenilendiğine dair darbe izleri bulundurması betimlemelerin tarihlendirilmesini zorlaştırmaktadır.

[7] Ayrancı ilçesi sınırlarında tespit ettiğimiz ve Geç Tunç Çağı/Erken Demir Çağına ait olabilecek petrogliflerle ilgili ayrıca bilimsel araştırmamız devam etmektedir.

[8] Saha içerisinde bizlere mihmandarlık yapan ve bölgeleri gösteren değerli öğretmenimize emekleri için teşekkür ederiz.

İnsan topluluklarının Tanrı olarak kabul ettikleri varlıklara karşı kurban ritüelleri, adak törenleri, sunular yaptıkları bilinmektedir. Bu tip uygulamalar toplulukların liderleri veya devletlerde hükümdarlar tarafından devletin devamlılığı ve kazanımları için kutsal kabul edilerek sahiplenilmiş ve sanat eserlerinde de aynı ritüeller ölümsüzleştirilmiştir. Ancak anıt eserlerde ve kazılarda ortaya çıkarılan eserler ile petrogliflerde gördüğümüz bu anlatımlar her zaman birbiriyle uyuşmaz. Bu nedenle kırsalda yaşayarak kentlerden uzakta bulunan ve genellikle göçer bir hayat tarzına sahip kişilerin hangi inanç biçimine sahip olduğu konusunda yerel anlatımlara sahip petroglifler, önemli kaynak konumuna gelmektedir. Bu nedenle Ayrancı bölgesinde daha kapsamlı yüzey araştırmaları yapılarak anlatımların aidiyeti ve kronolojisiyle ilgili kesin sonuçlara ulaşılabileceğini düşünüyoruz.

Bölgede kaçak kazılar devam etmektedir. İncelenen alanlardaki bu kaçak kazıların sürdürülmesi bölgede Tunç/Erken Demir Çağı'na belki de daha eskiye gidebilecek kaya resimlerinin tahribatına yol açmaktadır. Bu nedenle ilgili alanların bir an önce korunması gereken kültür varlığı olarak tescillenmesi gerektiği kanaatindeyiz.

References

Arseven, C. E. (1965). *Sanat Ansiklopedisi* (C. 3). Milli Eğitim Basımevi.

Atasoy, F., & Özbaşer, F. T. (2014). Anadolu'da deve yetiştiriciliği ve deve güreşleri. *Lalahan Hayvancılık Araştırma Enstitüsü Dergisi*, *54*(2), 85-90.

Avner, U., Horwitz, L. K., & Horowitz, W. (2017a). Symbolism of the ibex motif in Negev rock art. *Journal of Arid Environments*, *143*, 35-43.

Avner, U., Horwitz, L. K., & Horowitz, W. (2017b). Symbolism of the ibex motif in Negev rock art Supplementary Data. *Journal of Arid Environments*, *143*, 35-43. https://doi.org/10.1016/j.jaridenv.2016.11.009

Bahar, H. (2010). Konya ve Karaman illeri ve ilçelerinde arkeolojik yüzey araştırması, 2008. *27. Araştırma Sonuçları Toplantısı 25-29 Mayıs 2009 Denizli*, *3*, 415-434.

Balcı, A., & Karatay, O. (2015). Anadoluda İlk Türkleşme Hamlesi: Toroslar Bölgesinde Bulgar Türkleri. *Çukurova Araştırmaları Dergisi*, *1*(1), 37-37. https://doi.org/10.18560/cukurova.10

Barge, O., Albukaai, D., Boelke, M., Guadagnini, K., Régagnon, E., & Crassard, R. (2022). New Arabian desert kites and potential proto-kites extend the global distribution of hunting mega-traps. *Journal of Archaeological Science: Reports*, *42*, 103403. https://doi.org/10.1016/j.jasrep.2022.103403

Barge, O., Brochier, J. É., & Crassard, R. (2015). Morphological diversity and regionalisation of kites in the Middle East and Central Asia. *Arabian Archaeology and Epigraphy*, *26*(2), 162-176. https://doi.org/10.1111/aae.12056

Barge, O., Brochier, J. É., Deom, J.-M., Sala, R., Karakhanyan, A., Avagyan, A., & Plakhov, K. (2016). The 'desert kites' of the Ustyurt plateau. *Quaternary International*, *395*, 113-132. https://doi.org/10.1016/j.quaint.2015.06.010

Barge, O., Régagnon, E., Abu-Azizeh, W., Bouzid, S., Brochier, J. É., & Crassard, R. (2025). Desert Kites and Related Constructions: Data from the Globalkites Project. *Journal of Open Archaeology Data*, *13*(4), 1-8. https://doi.org/10.5334/joad.150

Barrett, S. A. (with Harvard University). (1908). *The ethno-geography of the Pomo and neighboring Indians*. Berkeley, The University press. http://archive.org/details/ethnogeographyp02barrgoog

Barrett, S. A. (1952). *Material aspects of Pomo culture*. AMS Press.

Baştürk, Y. (2021). *Doğan Arslan Mescidi duvar yüzeylerindeki tasvirler* [Yüksek lisans tezi]. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilimdalı.

Baysal, A. (2024). *Canhasan höyükleri (I,II,III) 2023 Çalışmaları*. *6*, 13-24.

Bednarik, R. (2001). Cupules the oldest surviving rock art. *INORA - InternationalNewsletter on Rock Art*, (30), 19-23.

Bednarik, R. (2008). Cupules. *Rock Art Research*, *25*, 61-100.

Bednarik, R. (2010). About lithophones. İçinde *Mysterious cup marks: Proceedings of the First International Cupule Conference* (pp. 115-118). Archaeopress.

Betts, A., & Van Pelt, W. P. (Ed.). (2021). Discovery and excavation of desert kites in the south-eastern Badia of Jordan. İçinde *The Gazelle's dream: Game drives of the old and new worlds* (pp. 225-251). Sydney University Press. https://doi.org/10.2307/j.ctv24q4zh6

Betts, Alison V. G. (2001). The Middle East. Içinde D. S. Whitley (Ed.), *Handbook of rock art research* (pp. 786-823). AltaMira Press.

Beyazıt, M. (2014). Aizanoi antik kentinde bulunan graffitilerde kopuz ve âşıklar. *Sanat Tarihi Dergisi*, *23*(1), Makale 1.

Beyazıt, M. (2018). *Aizanoi Zeus tapınağı'ndaki Türk izleri* (E. Özer, Ed.). Bilgin Kültür Sanat.

Bingöl, B. (2020). *Kuzeydoğu Anadolu petrogliflerindeki dağ keçisi motifi* [Yüksek lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Eski Çağ Bilim Dalı.

Britannica Editors. (t.y.). Dromedary. İçinde *Encyclopedia Britannica* ((2025, May 2).). Geliş tarihi 03 Eylül 2026, gönderen https://www.britannica.com/animal/Arabian-camel

Ceylan, A. (2015). Çıldır Başköy kaya resimleri. *Ardahan Üniversitesi İnsani Bilimler ve Edebiyat Fakültesi Belgü Dergisi*, (2), 7-28.

Cooke, C. K. (1964). Rock gongs and grindstones: Plumtree area, southern Rhodesia. *The South African Archaeological Bulletin*, *19*(75), 70. https://doi.org/10.2307/3888799

Coulson, D. (2007). Rock art recording in South Africa and Botswana/ New Recordings and Discoveries in Kenya. *Tara Newsletter*, (9), 9-10.

Crassard, R., Abu-Azizeh, W., Barge, O., Brochier, J. É., Chahoud, J., & Régagnon, E. (2022). The use of desert kites as hunting mega-traps: Functional evidence and potential ımpacts on socioeconomic and ecological spheres. *Journal of World Prehistory*, *35*(1), 1-44. https://doi.org/10.1007/s10963-022-09165-z

Çankaya, A. (2015). Kültür etkileşiminin kayaüstü resimlerde yansıması. *Ayrıntı Dergisi-Göller Bölgesi (Burdur, Antalya, Isparta, Afyon) Ekonomi ve Kültür Dergisi*, (3(22)), 48-52.

Çekül Anadolu Araştırmaları. (2012). *İpek yolu- Kültür Yolu Anadolu'da Orta Çağ'da kervan yolları, kervansaraylar ve köprüler* [Harita]. ÇEKÜL (Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma) Vakfı. https://www.cekulvakfi.org.tr/files/dosyalar-haber/ipekyolu_harita_min.pdf

Çelik, B., & Tolon, K. (2018). Şanlıurfa'dan neolitik dönem tuzak alanları. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, *37*(37), 28-36. https://doi.org/10.17498/kdeniz.401311

Çevik, N. (1997). "Yuvarlak Kaya Ostothekleri" Trebenna'da belgelenen yeni bir mezar tipi ve onun ışığında benzeri çukurların yeniden irdelenmesi. *Adalya*, (II), 127-150.

Çoruhlu, Y. (1995). Türk sanatında koyun, koç, keçi figürlerinin sembolizmi. *Türk Dünyası Tarih Dergisi*, (Nisan/100), 52-60.

Dede, M. G., & Oğuzhanoğlu, U. (2025). Cylinders in Anatolia: Remarks on Early Bronze Age seals and sealings. *Anadolu Araştırmaları / Anatolian Research*, *0*(31), 31-75. https://doi.org/10.26650/anar.2024.31.1472831

Degen, D. E. (2010). A hunting scene from the negev: The depiction of a desert kite and throwing weapon. *Israel Exploration Journal*, *60*(2), 146-165.

Ekinci, H., & Suel, H. (2023). Yaban keçisinin (Capra aegagrus, ERXLEBEN) popülasyon büyüklüğü ve yapısı: Göller yöresi örneği. *Science and Technique in the 21st Century*, *10*(20), 40-46.

French, D. (1998). *Canhasan Sites 1 Canhasan 1: Stratigraphy And Structures*. British Institute of Archaeology at Ankara.

Ganbold, T. (2023). Exploring for the desert kite in Altay's petroglyphs. *Studia Archaeologica*, *42*(1), 85-91. https://doi.org/10.5564/sa.v42i1.2821

Gital, B. D. (2015). *Yapılcan köyü Hıdırlık türbesi tasvirleri* [Yüksek lisans tezi]. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilimdalı.

Gökçe, M., & Eroğlu, E. (2023). Batı Toroslarda bulunan kaya resimlerinin Türk tarihi ve kültürü açısından önemi. İçinde F. Korkmaz (Ed.), *9. Milletlerarası Türkoloji Kongresi Bildiriler Kitabi* (pp. 501-517). Istanbul University Press. https://doi.org/10.26650/PB/AA10AA14.2023.001.035

Göktürk, B. D. (2021). *Ankara Güdül Adalıkuzu petroglifleri* [Doktora tezi]. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilimdalı.

Göktürk, B. D. (2022). Ankara Güdül Adalıkuzu petrogliflerinde kam/şaman tasvirleri. *Shaman Figures in Adalıkuzu Petroglyphs of Güdül District, Ankara.*, *17*(6), 1533-1568. The Belt and Road Initiative Reference Source.

Göktürk, B. D. (2023). Ba'rûr Hanı grafitilerinin Türk kaya resimleriyle bağlantıları üzerine bir değerlendirme. *X. Uluslararası Türkoloji Kongresi (Modern Türkoloji: Temel Paradigmalar ve Disiplinlerarasılık) / 17-20 Ekim 2023 Türkistan*, 1351-1370.

Göktürk, B. D. (2025). Şanlıurfa Şuayb şehri ören yeri kaya resimleri. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, *23*(1), 68-109. https://doi.org/10.18026/cbayarsos.1560721

Gönültaş, B. (2003). *Anadolu'da kaya çanakları* [Yüksek lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı.

Güler, M. (2019). Urfa'da bilinmeyen bir yapı; Ağız hanı. *Journal of Turkish Studies*, *14*(4), 2297-2331. https://doi.org/10.29228/TurkishStudies.23025

Güneri, S. (2008). *Kayseri'de Hitit imparatorluk çağına ait yeni arkeolojik keşifler* (A. Süel, Ed.; C. 1, pp. 347-388).

Hedges, K. (1983a). A re-examination of Pomo baby rocks. *American Indian Rock Art*, (9), 10-21.

Hedges, K. (1983b). The Cloverdale petroglyphs. *Rock Art Papers*, (1), 57-64.

Heizer, R. F. (1953). *Sacred rain-rocks of northern R 20: 33–38.* (Reports of the University of California Archaeological Survey University of California Archaeological Survey, Report 22; pp. 33-38). University of California.

Jackson, G., Gartlan, J. S., & Posnansky, M. (1965). Rock gongs and associated rock paintings on Lolui island, lake Victoria, Uganda: A preliminary note. *Man*, *65*(1), 38-40. https://doi.org/10.2307/2797522

Kamış, Y., & Şener, T. (2024). *Eminler höyük ve Karaman ovası yüzey araştırmaları (2016-2022)*. *3*, 503-515.

Karakoç, M. (2025). Yontmataş buluntular ışığında Orta Anadolu'nun güneyinde tarih öncesi bir yerleşim yeri: Düden höyük. *Colloquium Anatolicum*, (24), 1-24. https://doi.org/10.58488/collan.1651410

Karakoç, M., Gemici, H. C., Akgül, A., Ayık, Ö., Balkan, E., Pala, E., Erkocaoğlu, F., & Atakuman, Ç. (2024). *Karaman prehistorik yüzey araştırması projesi 2022 Yılı çalışmaları*. *3*, 41-59.

Karaoğuz, G., & Doğanay, O. Y. (2004). I.Ö. II. Binden Bizans dönemine kadar Orta Anadolu'nun güneyinden Akdeniz kıyılarına uzanan yolağı üzerine düşünceler. *OLBA*, (10), 1-45.

Karatay, O. (2011). Toros Bulgarları Anadolu'ya nereden geldi? *Tarih İncelemeleri Dergisi*, *26*(1), 67-79.

Karimi, E., Taghva, A., & Kurdshuli, F. (2016). The petroglyphs of dasht-e-morghāb in the Fars province of Iran. *Rock Art Research*, *33*(1), 65-72.

Koşay, H. Z. (1969). Kuzey-Doğu Anadolu'da kayalara hakedilmiş eski Türk işaretleri. *Türk Etnografya Dergisi*, (XI/1968), 27-32.

Kozbe, G. (Ed.). (2017). *Batman ili kültür envanteri* (C. 2). T.C. Batman İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.

Kozbe, G., Karadoğan, S., & Güngör, A. (2016). *Batman il sınırları içinde kalan Ilısu barajı etkileşim alanına dair jeomorfolojik ve arkeolojik tespitler*. *1*, 389-406.

Kökten, K. (1975). *Kars çevresinde dip tarih araştırmaları ve yazılıkaya resimleri*. 95-104.

Kurt, M. (2012). Tarihi ve arkeolojik açıdan Karaman-Karadağ'a genel bir bakış. *Höyük*, (5), 45-68. https://doi.org/10.37879/hoyuk.2012.17

Lewis, B. (2012). ʿĀs̲hiḳ. Içinde *Encyclopaedia of Islam new edition online (EI-2 English)*. Brill. https://doi.org/10.1163/1573-3912_islam_SIM_0784

Loeb, E. M. (1926). *Pomo folkways*. University of California Publications in American Archaeology and Ethnology. https://digicoll.lib.berkeley.edu/record/82830

Massa, M., Osborne, J. F., Şahin, F., & Erpehlivan, H. (2024). Konya ili Karatay ve Çumra ilçeleri arkeolojik yüzey araştırması projesi son sezon (2022 Yılı) sonuçları. *39. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, *3*, 7-20.

Metin, H. (2018). Pisidia Altıkapılı Kaya Kilisesi'ndeki kaya üstü resimlerine (petroglif) ilişkin bir gözlem. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, *5*(17 Prof.Dr. Hüseyin Sever Armağan Sayısı), Makale 17 Prof.Dr. Hüseyin Sever Armağan Sayısı.

Mimiroğlu, İ. M., Karakök, C., & Yaldız, E. (2025). *Karaman Karadağ Binbirkilise 2023 yılı yüzey araştırması*. *2*, 371-386.

Nadel, D., Bar-Oz, G., Perevolotsky, A., & Malkinson, D. (2024). The V-shaped desert kites and their contribution to the Timnian economy. *Journal of Arid Environments*, *220*, 105120. https://doi.org/10.1016/j.jaridenv.2023.105120

Osborne, J. F., Massa, M., Şahin, F., Erpehlivan, H., & Bachhuber, C. (2020). The city of Hartapu: Results of the Türkmen-Karahöyük intensive survey project. *Anatolian Studies*, *70*, 1-27. https://doi.org/10.1017/S0066154620000046

Özhanli, M. (2023). New votive plates discovered in the temple of men and its sanctuary in pisidian antioch. *Adalya*, (26), 171-183. https://doi.org/10.47589/adalya.1414543

Özkaya, V. (1995). *İÖ. erken birinci binde Frig boyalı seramiği*. Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi.

Özyüksel, M. (2013). *Osmanlı İmparatorluğu'nda nüfuz mücadelesi Anadolu ve Bağdat demiryolları* (1. Baskı). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Parlıtı, U., & Yücel, Ç. (2021). Gercüş yöresinin prehistorik sürecine dair notlar. İçinde *Gercüş (Kercos/Kercews) kitabı (İnsan-dil-edebiyat-tarih-coğrafya-kültür)* (pp. 13-34). Nûbihar Yay.

Paşalı, H. (2014). Türkiye'de yaban keçisi capra aegagrus aegragrus. *Animal Health Production and Hygiene*, *3*(1), 245-247.

Querejazu Lewis, R., & Bednarik, R. G. (Ed.). (2010). *Mysterious cup marks: Proceedings of the first ınternational cupule conference: proceedings of the first ınternational cupule conference*. Bar Publishing. https://doi.org/10.30861/9781407306346

Redford, S. (2007). *The Kıble wall of the Kargı Hanı*. (X), 351-368.

Rollefson, G. O. (1992). A neolithic game board from ʿAin Ghazal, Jordan. *Bulletin of the American Schools of Oriental Research*, *286*, 1-5. https://doi.org/10.2307/1357113

San, O. (1998). *Demirçağ ve Demirçağ öncesinde Anadolu'da göçebelik ve göçebe sanatı* [Doktora tezi]. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı.

Schwimer, L., Galili, R., Porat, N., Bar-Oz, G., Nadel, D., & Rosen, S. A. (2024). The constructed desert: A sacred cultural landscape at Har Tzuriaz, Negev, Israel. *Cambridge Archaeological Journal*, *34*(2), 271-289. https://doi.org/10.1017/S0959774323000276

Silistreli, U. (1989). Köşk Höyük'te bulunan kabartma insan ve hayvan figürleriyle bezeli vazolar. *Belleten*, *53*(206), 361-374. https://doi.org/10.37879/belleten.1989.361

Soydan, E. (2013). Batman'da yeni bir keşif: Deraser (Arık). *Journal of Turkish Studies*, *8*(6), 665-686. https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.4638

Spier, L. (1930). *Klamath ethnography*. University of California press. https://catalog.hathitrust.org/Record/000624774

Sütçüoğlu, O. (2018). *Arykandos Vadisi'nde Sionlu Aziz Nikolaos kültü ve Hristiyan Türkler* [Yüksek lisans tezi]. Akdeniz Ünversitesi Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü.

Şahin, F., & Massa, M. (2025). Mass-hunting in South-west Asia at the dawn of sedentism: New evidence from Şanlıurfa, south-east Türkiye. *Antiquity*, *99*(403), e2. https://doi.org/10.15184/aqy.2024.155

Şahin, İ. (2012). İçel/Gülnar'da Eski Türklere ait yeni tespit edilmiş epigrafik belgeler: Tanıtımı ve ön değerlendirmesi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (31), 275-300.

Şahin, M. K., & Varis, S. (2017). *Eskişehir/Seyitgazi Kümbet köyünde bulunan Himmet Baba kümbeti üzerine yeni düşünceler*. *2*, 622-652.

Taçon, P. S. C., & Chippindale, C. (1998). An archaeology of rock-art through informed methods and formal methods. İçinde *The archaeology of rock-art* (pp. 1-10). Cambridge University Press.

Toprak, S. (2021a). *Digor-Alem petrogliflerinin ikonografik ve biçimsel özelliklerinin incelenmesi*. *1*, 469-495.

Toprak, S. (2021b). Kars-Borluk Vadisi'ndeki kaya çizimlerinin üslup, teknik ve ikonografik açıdan incelenmesi. *The Journal of Academic Social Sciences*, *116*(116), 359-389. https://doi.org/10.29228/ASOS.50834

Torkamandi, S., Otte, M., & Motarjem, A. (2025). Analyzing the symbolic meaning of bovidae in prehistoric cultures, particularly emphasizing ibex motifs in ancient Iranian arts. *L'Anthropologie*, *129*(4), 103384. https://doi.org/10.1016/j.anthro.2025.103384

Tümer, H. (2017). *Van-Hakkari dağlık bölgesi kaya resimleri* [Yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Tarih Ana Bilim Dalı / Eskiçağ Tarihi Bilim Dalı.

Tümer, H. (2018). Doğu Toros petroglifleri: Tırşin yaylası ve çevresi. *Anadolu Araştırmaları*, (21), 21-41.

Uyanık, M. (1974). *Petroglyphs of South-Eastern Anatolia*.

Ülkümen, O. (2019). Karaman kaya üstü resimlerinin (petroglif) tarih açısından önemi. İçinde H. Muşmal, E. Yüksel, & M. A. Kapar (Ed.), *Karaman araştırmaları ı arkeoloji sanat tarihi tarih* (C. 1, pp. 533-552). Palet Yayınları.

Wright, D., K. May, S., Taçon, P. S. C., & Stephenson, B. (2014). A scientific study of a new cupule site in Jabiluka, Western Arnhem Land. *Rock Art Research*, *31*(1), 92-100.

Yılmaz, F. (2018). *Aziz Yuhanna Haç kilisesi (İzmir/Selçuk) sütunlarındaki Türk izleri*. 291-302.

ETHICAL DECLARATIONS

Acknowledgments: This study was carried out with a publication permit dated 09.09.2025, issued by the General Directorate of Cultural Assets and Museums of the Ministry of Culture and Tourism of the Republic of Turkey. We would like to thank Mr Ercan ER, Director of the Karaman Museum, and Mr İsmail ATÇI, Museum Researcher, for their support under the terms of this publication licence. We are also grateful to Mr Osman ÜLKÜMEN, a teacher at the Ministry of National Education of the Republic of Turkey, who first identified the rock paintings in the region, promoted them in scientific forums, and guided us to their locations in the field.

Research and Publication Ethics

I declare that this article is an original work and was prepared in accordance with the principles of scientific research and publication ethics. The article has not been published elsewhere and is not currently under review by another journal.

All sources used in the study have been cited in accordance with academic standards. I declare that the study does not contain plagiarism, fabrication, falsification, or manipulation of data, and that the research findings have been presented in accordance with the principles of scientific integrity.

Author Contributions

The author single-handedly designed, conducted, and analyzed the study and prepared the report for this article. I have reviewed and approved the final version of the article and agreed to its publication.

Conflict of Interest

I declare that there is no conflict of interest regarding the publication of this manuscript.

Funding

This research did not receive any specific grant, financial support, or funding from any public, commercial, or non-profit funding agencies.

Artificial Intelligence (AI) Usage Disclosure

During the preparation of this manuscript, artificial intelligence tools may have been used solely for limited purposes such as language editing, translation assistance, and stylistic improvement. Any AI-assisted translations or language corrections were carefully reviewed and verified by the author. Artificial intelligence tools were not used to generate the core scientific content, research design, analysis, or scholarly conclusions. All academic responsibility for the content of the manuscript rests entirely with the author.

Copyright and Permissions

I confirm that all necessary permissions for copyrighted materials have been obtained where required and that the manuscript does not violate any intellectual property rights.

Author Approval

I confirm that they have read and approved the final version of the manuscript and consent to its submission and publication.

ETİK BEYANLAR

Teşekkür: Bu çalışma, Türkiye Cumhuriyeti Kültür ve Turizm Bakanlığı Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından 09.09.2025 tarihli yayın izniyle gerçekleştirilmiştir. Bu yayın izni kapsamında verdikleri destekten dolayı Karaman Müzesi Müdürü Ercan ER'e ve Müze Araştırmacısı İsmail ATÇI'ya teşekkür ederiz. Ayrıca, bölgedeki kaya resimlerini ilk kez tespit eden, bunları tanıtan ve sahada yerlerine ulaşmamıza rehberlik eden Türkiye Cumhuriyeti Milli Eğitim Bakanlığında görevli kıymetli öğretmenimiz Osman ÜLKÜMEN'e saygılarımızı sunuyoruz.

Araştırma ve Yayın Etiği

Bu makalenin özgün bir çalışma olduğunu ve bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uygun olarak hazırlandığını beyan ederim. Makale daha önce herhangi bir yerde yayımlanmamış olup başka bir dergide değerlendirme sürecinde değildir.

Çalışmada kullanılan tüm kaynaklar akademik kurallara uygun biçimde atıflanmıştır. Çalışmanın intihal, veri uydurma, veri tahrifi veya manipülasyon içermediğini; araştırma bulgularının bilimsel dürüstlük ilkelerine uygun şekilde sunulduğunu beyan ederim.

Yazar Katkısı

Çalışmanın tasarlanması, yürütülmesi, analizi ve makalenin raporlama aşamasını tek başına yürütmüştür. Makalenin son hâlini okuyup onayladım ve yayımlanmasını kabul ettim.

Çıkar Çatışması

Bu makalenin yayımlanmasına ilişkin herhangi bir çıkar çatışması bulunmadığını beyan ederim.

Finansal Destek

Bu araştırma herhangi bir kamu kurumu, ticari kuruluş veya kâr amacı gütmeyen kuruluş tarafından finansal olarak desteklenmemiştir.

Yapay Zekâ Kullanım Beyanı

Makalenin hazırlanması sürecinde yapay zekâ araçlarından yalnızca dil düzenleme, çeviri desteği ve anlatım iyileştirmesi amacıyla sınırlı ölçüde yararlanılmıştır. Yapay zekâ araçları tarafından yapılan çeviri ve dil düzenlemeleri tarafımdan dikkatle kontrol edilmiştir. Yapay zekâ araçları çalışmanın bilimsel içeriğinin, araştırma tasarımının, analizlerinin veya akademik sonuçlarının oluşturulmasında kullanılmamıştır. Makalenin içeriğine ilişkin tüm akademik sorumluluk bana aittir.

Telif Hakları ve İzinler

Telif hakkı gerektiren materyaller kullanılmışsa gerekli izinlerin alındığını ve çalışmanın herhangi bir fikrî mülkiyet hakkını ihlal etmediğini beyan ederim.

Yazar Onayı

Makalenin son hâlini okudum, onayladım ve yayımlanmasını kabul ettiğimi beyan ederim.